

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Keber

Jezikovno-govorna analiza nastopa politika BP

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Keber

Mentor:izr. prof. dr. Hotimir Tivadar

Mentorica: doc. dr. Tina Lengar Verovnik

Jezikovno-govorna analiza nastopa politika BP

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Hvala mami za podporo in vsem »mojim« za spodbudo.

Hvala mentorici in mentorju za dostopnost, vse nasvete in potrpljenje.

Hvala Univerzi, da je določila datum za dokončanje študija po starem programu.

Diplomsko delo z naslovom
Jezikovno-govorna analiza nastopa
politika BP, je izdelano s soglasjem
obeh fakultet in urejeno po
pravilniku matične fakultete.

Jezikovno-govorna analiza nastopa politika BP

V diplomskem delu sem na podlagi uveljavljenih raziskav govornega jezika analizirala govor politika BP pred državnim zborom. S slušnim zaznavanjem in uporabo računalniških programov Audacity in Praat sem raziskovala podobnosti oz. razlike posameznih besedilnih parametrov stavčne fonetike v izbranem gradivu v primerjavi s Toporišičevo in drugimi raziskavami, še posebej podrobno so analizirani premori, stavčna intonacija, hitrost govora in poudarki, kjer sem ugotovila, da so stavčnofonetični parametri v govoru BP večinoma skladni s Toporišičevo teorijo. Govorec je glede na okoliščine izbral primerno zvrst za javni govor, in sicer govorni knjižni jezik. Po Toporišičevi teoriji socialne zvrstnosti gre za zborna izreko, čeprav z nekaterimi odkloni, nekatere od njih lahko pojasnimo kot posledico sprotnega tvorjenja govora, kar od govorca zahteva določeno oddaljevanje od knjižne norme. Med odkloni je najpogostejši kratki nedoločnik, nekaj je primerov neknjižnih besed ali besednih zvez, dvakrat je uporabil primorsko narečno obliko za zaimsek *jaz*, dvakrat napačen sklon, večkrat pred nezvenečimi nezvočniki uporabi naslonko z namesto s. Analizirani govor ni tvorjen popolnoma spontano, zato so se v njem pojavile le nekatere izmed značilnosti te vrste govornega jezika, med temi je največ popravljanj in napačnih začetkov, govorec pa je uporabljal različna sredstva za pridobivanje časa, najpogosteje neskladenjske premore in polglasnik v obliki diskurznega označevalca.

Ključne besede: govorni jezik, parametri besedilne fonetike, spontani govor, politični govor.

Analysis of politician BP's language and speech at appearances

The thesis uses established studies of spoken language to analyse the speeches of politician BP in the national assembly. Using auditory perception and the computer programs Audacity and Praat I studied selected materials for the similarities of individual sentence phonetics text parameters with, and their differences as opposed to, studies by Toporišič and other studies. I focused in particular on pauses, sentence intonation, speaking rate and emphases, finding the sentence phonetics parameters of BP's speech to generally overlap with Toporišič's theory. The speaker chose a register appropriate for public speaking in the given circumstances, i.e. spoken standard Slovene language. Toporišič's theory of language registers according to social situations characterises it as formal pronunciation, although certain deviations from it are noticeable. Some of them can be explained as the result of on-the-spot speech generation, which requires the speaker to slightly depart from the standard language norm. BP's most common departure from the norm is his use of the short infinitive, there are a few instances of non-standard words and phrases, twice he uses the Primorje region dialectal version of the pronoun *jaz* and twice the wrong declination, there are several instances of him placing the clitic *z* instead of *s* before voiceless obstruents. The analysed talk is not the result of entirely spontaneous speech generation, therefore it only displays certain characteristics of this type of spoken language, the most common being self-corrections and wrong starts. The speaker employs different devices to gain time, most commonly non-syntactical pauses and the schwa functioning as a discourse marker.

Key words: spoken language, text phonetics parameters, spontaneous talk, political speech.

KAZALO

1 UVOD	9
1.1 Raziskovalna vprašanja	10
1.2 Metode analize.....	11
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA	11
2.1 Govorjeni jezik	11
2.2 Oblikovanje slovenskega govornega jezika.....	13
2.3 Vrste govornega jezika	18
2.4 Spontani govor.....	23
2.5 Javni govor in retorika.....	28
2.6 Politični govor, politični jezik	30
2.6.1 Politološki vidik.....	30
2.6.2 Zvrstni vidik.....	32
2.6.2.1 Opredelitev po Toporišiču.....	32
2.6.2.1.1 Socialne zvrsti	32
2.6.2.1.2 Funkcijske zvrsti	36
2.6.2.1.3 Prenosniške zvrsti.....	38
2.6.2.1.4 Časovne in mernostne zvrsti	39
2.6.2.2 Sodobne opredelitve.....	39
2.6.2.2.1 Vpliv govorca.....	40
2.6.2.2.2 Vpliv vsebine.....	43
2.6.2.2.3 Vpliv namena	43
2.6.2.2.4 Vpliv okoliščin	44
2.7 Parametri besedilne fonetike	45
2.7.1 Členitev s premori.....	47
2.7.2 Jakostna izrazitost	49
2.7.3 Stavčna intonacija	50

2.7.4 Register	51
2.7.5 Hitrost govora	52
2.7.6 Barvanje zvočnega gradiva	53
3 ANALIZA GRADIVA -----	54
3.1 Metode in razlaga analize	54
3.1.1 Izbor govorca	54
3.1.2 Izbor gradiva	57
3.1.3 Obdelava gradiva za analizo	58
3.1.4 Načela za transkribiranje zvočnega gradiva.....	59
3.1.4.1 Osnovna enota	60
3.1.4.2 Načela prilagojene ortografske transkripcije.....	61
3.1.4.3 Zaznamovanje stavčnofonetičnih prvin.....	62
3.1.4.3.1 Premori	62
3.1.4.3.2 Jakostna členitev	63
3.1.4.3.3 Intonacija	63
3.1.4.3.4 Hitrost govora.....	64
3.1.5 Seznam transkripcijskih prvin.....	64
3.2 Transkripcija izbranega dela govora z označenimi stavčnofonetičnimi in drugimi jezikovnimi značilnostmi.....	65
3.3 Analiza stavčnofonetičnih značilnosti BP v izbranem delu govora pred DZ.....	67
3.3.1 Premori.....	67
3.3.1.1 Tipična mesta členitve.....	68
3.3.1.2 Neskladenjski premori.....	70
3.3.1.3 Odsotnost skladenjskih premorov	71
3.3.1.4 Vloga premorov.....	72
3.3.1.5 Dolžina premorov.....	73
3.3.2 Poudarek	75

3.3.3 Intonacija.....	81
3.3.4 Hitrost	89
3.4 Analiza zvrstnosti govora BP pred DZ.....	94
3.5 Analiza spontanosti v govoru BP pred državnim zborom	100
3.5.1 Sredstva besedilne semantike spontanega govora v govoru BP pred DZ.....	101
3.5.1.1 Deikti	101
3.5.1.2 Besedilni aktualizatorji.....	102
3.5.1.3 Diskurzni označevalci	104
3.5.2 Skladenjske značilnosti spontanega govora v govoru BP pred DZ	110
3.5.2.1 Ponavljanja	110
3.5.2.2 Napačni začetki	112
3.5.2.3 Popravljanja.....	113
3.5.2.4 Odsotnost popravka.....	114
3.5.2.5 Sredstva za pridobivanje časa.....	115
4 SKLEPI -----	116
5 LITERATURA -----	121
6 PRILOGE -----	124
Priloga A: Transkripcija govora BP pred državnim zborom.....	124
Priloga B: Transkripcija intervjuja	131

KAZALO TABEL

Tabela 2.4.1: Delitev besedil glede na predlogo.....	21
Tabela 3.1.5.1: Seznam označevanja transkripcijskih prvin.....	65
Tabela 3.3.3.1: Prikaz števila posameznih vrst intonacije v analiziranem delu govora.....	81
Tabela 3.3.4.1: Prikaz izračunanih Hg v relativno hitrejših segmentih govora.....	91
Tabela 3.3.4.2: Primerjava Hg in Hizg v prvih štirih povedi.....	91
Tabela 3.3.4.3: Prikaz izračunanih Hg in Hizg v časovnem intervalu 15 sekund v celotnem uvodnem delu, ki traja 165 sekund.....	92

KAZALO GRAFOV

Graf 3.3.4.1: Hitrosti govora in izgovora v prvih štirih povedih govora.....	92
Graf 3.3.4.2: Hitrosti govora in izgovora v celotnem prvem delu govora.....	93

KAZALO SLIK

Slika 3.3.2.1: Prozodična shema povedi <i>O tem-ni-nikakršnega-dvoma</i>	77
Slika 3.3.2.2: Prozodična shema stavka <i>(.) da bi bila(77Db) Švedska neke vrste priča(70Db) pri tej izjavi. ↓ (.)</i>	78
Slika 3.3.2.3: Prikaz besedila z besedo, ki je izgovorjena z najvišjo jakostjo.....	79
Slika 3.3.2.4: Prozodična shema segmenta <i>Vemò(79Db), da je Hrvaška(78Db)dejala(78Db), da bo podala(77Db) enostransko izjaavo(74Db)</i>	80
Slika 3.3.3.2 Primer kadence in pripovedne intonacije.....	82
Slika 3.3.3.3: Prikaz primera vzklične intonacije in kadence.....	83
Slika 3.3.3.4 Prikaz antikadence.....	84
Slika 3.3.3.5: Primer rastoče polkadence.....	85
Slika 3.3.3.6: Prvi primer padajoče polkadence.....	86
Slika 3.3.3.7: Primer najprej rastoče in nato še padajoče polkadence.....	87
Slika 3.3.3.8: Primer popravljanja; najprej padajoča, nato rastoča polkadenca.....	87
Slika 3.3.3.9: Primer ravne intonacije.....	88

1 UVOD

Slovenščina je naš prvi jezik, zato imamo do nje poseben odnos. Vsak posameznik nekoliko drugačnega, nekateri do svojega maternega jezika čutijo več simpatije, drugi manj, pri nekaterih je opaziti nekoliko zaščitniško držo, veliko Slovencev pa je glede svojega jezikovnega znanja nesamozavestnih. Če se s pisavo še nekako spopadajo, je z govorom drugačna zgodba. Večina se izogiba govorom pred neznanimi ljudmi, še posebej pred večjimi skupinami. Vzrok za to lahko med drugim iščemo v značaju ljudi ali v izobraževalnem sistemu, pri pouku slovenščine se veliko več pozornosti posveča pisanju kot govoru, čeprav se to razmerje v zadnjem času izboljšuje. Tivadar (2004, 173) meni, da bi boljša jezikovna izobrazba pripomogla k bolj sproščnemu, naravnejšemu in predvsem kvalitetnejšemu govoru. Vsekakor pa to ne pomeni, da se o jeziku neradi pogovarjamo, ravno nasprotno, prav radi komentiramo govor javnih oseb, predvsem politikov. Ti so skozi medije postali del našega vsakdana, njihove govore nam v dnevnoinformativnih in drugih oddajah novinarji redno posredujejo. Politiki so javne osebe, zato pričakujemo, da bodo govorili »pravilno« oz. tako, da jih bodo razumeli vsi, ne glede na njihovo geografsko, socialno ali katero drugo pripadnost. V diplomskem delu sem zato analizirala govor enega izmed prepoznavnejših politikov v Sloveniji in opisala jezikovne značilnosti enega izmed njegovih govornih nastopov.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela, in sicer na prvi, teoretični, in drugi, empirični del. V teoretičnem delu sem po pregledu strokovne literature povzela najpomembnejše teorije, na podlagi katerih sem v empiričnem delu analizirala izbrani govor javne osebe, politika BP, ko je imel zadnji govor v državnem zboru pred referendumom o arbitražnem sporazumu.

V teoretičnem delu sem se najprej posvetila definiranju predmeta raziskovanja, tj. govornemu jeziku, njegovim značilnostim in oblikovanju slovenskega govornega jezika skozi čas. Zatem sem se ukvarjala z vrstami govornega jezika; najprej glede na to, ali je govorno besedilo slušna uresničitev že danega besedila ali pa je neposredna izvirna slušna ubeseditev neke predmetnosti, zatem pa še glede na to, ali obstaja pisna predloga in miselna priprava za ubeseditev. Podrobneje sem se posvetila prostemu ubesedovanju oz. t. i. spontanemu govoru in predstavila njegove posebnosti, med njimi semantične, skladenjske in prozodične značilnosti. Ker gre za analizo javnega govora politika pred državnim zborom, sem eno poglavje namenila tudi političnemu govoru in retoriki. V nadaljevanju sem predstavila tudi teorijo zvrstnosti, najprej tisto najbolj uveljavljeno J. Toporišiča, za njo pa še

kritike te teorije in sodobne poglede jezikoslovcev na ta sociolingvistična vprašanja. Podrobno je predstavljena tudi stavčna ali besedilna fonetika, tako Toporišičeva iz Slovenske slovnice kot tudi nekateri pogledi drugih jezikoslovcev na posamezne parametre besedilne fonetike.

V empiričnem delu sem raziskovala podobnosti oz. razlike posameznih besedilnih parametrov stavčne fonetike v izbranem gradivu v primerjavi s Toporišičevo in drugimi raziskavami, še posebej podrobno so analizirani premori, stavčna intonacija, hitrost govora in poudarki. Za potrebe tovrstne analize je bilo treba izbrani govor transkribirati, zato so pred začetkom gradivne analize predstavljena načela za transkribiranje, ki sem jih s pomočjo strokovne literature izbrala v skladu s potrebami in nameni diplomske raziskave, pojasnjeni so tudi kriteriji za izbor govorca in gradiva ter načini obdelave gradiva.

Stavčnofonetični analizi sledi analiza zvrstnosti, kjer sem opazovani politični govor govorca BP zvrstno uvrstila glede na predstavljeno teorijo, tej pa analiza značilnosti prostega ubesedovanja, ki se kažejo v izbranem govoru. To so sredstva besedilne semantike: deikti, besedilni aktualizatorji in diskurzni označevalci ter skladske značilnosti, med njimi so ponavljanja, popravljanja, napačni začetki ter nekatera sredstva za pridobivanje časa.

Namen mojega diplomskega dela je torej slediti že zapisanim in uveljavljenim raziskavam govornega jezika na različnih področjih ter jih uporabiti za celostno analizo govora analiziranega govorca.

V diplomskem delu sem govorca anonimizirala in ga poimenovala govorec BP. Iz njegovega opisa se da razbrati, katerega politika analiziram, vendar pa v nadaljevanju anonimizacija omogoči, da se osredotočimo na značilnosti njegovega govora, ne pa na druge asociacije, ki bi nam ob omembi polnega imena švigale po glavi.

1.1 Raziskovalna vprašanja

V diplomskem delu sem želela raziskati:

- a) ali je BP govorec zborne izreke,
- b) ali je v izbranem govoru govoril po predlogi ali je spontano tvoril besedilo ter
- c) kakšne so stavčnofonetične značilnosti njegovega govora.

1.2 Metode analize

V teoretičnem delu sem uporabila metodo kompilacije, tj. citiranje in povzemanje uveljavljenih teorij in stališč slovenskih in tujih avtorjev, metodo klasifikacije, tj. definiranje pojmov, ki sem jih v drugem delu analizirala, in metodo deskripcije, s katero sem opisala teoretične koncepte, potrebne za razumevanje empiričnega dela.

V drugem, empiričnem delu pa sem z metodo izbiranja določila analiziranega govorca, z metodo zbiranja pridobila in izbrala posnetek govora izbranega politika, z metodo poslušanja zapisala govor, s poslušanjem in vnovičnim poslušanjem v programu Audacity¹ določila prvine besedilne fonetike ter druge značilnosti govora, s pomočjo programa Praat² prek instrumentalne analize preverila pravilnost določenih prej omenjenih značilnosti govora in določila še preostale, ki mi jih med samim poslušanjem ni uspelo. Z izbranim politikom sem opravila tudi intervju, ki sem ga uporabila za pridobivanje nejezikovnih informacij o opazovani osebi in govoru, s katerimi sem dopolnila jezikovno analizo. Tudi intervju sem transkribirala.

Uporabila sem primarne in sekundarne vire, pri čemer med primarne uvrščam posnetek govora in intervju z govorcem, med sekundarne pa monografije, znanstvene članke, zbornike, doktorske disertacije, diplomska in magistrska dela.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Govorjeni jezik

Vsak človek najprej spregovori, šele nato piše, zato je govorjeni jezik primarni jezikovni izraz. Ker je govorenje naravni proces in se ga spontano učimo že od rojstva, bo zaradi tega vedno pred pisno jezikovno obliko (Tivadar 2010a, 52–53). Ima pa tudi precej večjo moč oz. vpliv kot pisana beseda. Spomnimo se, kaj je z besedo, pa čeprav z zgrešeno ideologijo, dosegel Adolf Hitler. Še posebej je v današnjem času govorno izražanje skupaj z nastopom pomembno v politiki.

---

¹ Audacity je brezplačni program za snemanje in montažo zvoka. (<http://www.audacityteam.org/about>)

² Praat je brezplačni program za analizo govora, še posebej pripraven za fonetične analize govora, kot so trajanje glasov, višine osnovnega tona, jakosti, premorov itd. (Huber 2013, 349)

Pod geslom govorjeni jezik je Toporišič (1992) v Enciklopediji slovenskega jezika zapisal, da je to slušno uresničeno besedilo, najsi bo prvotno govorno ali pa besedilno obnavljalno (brano, recitirano, deklamirano, na pamet naučeno pripovedovano). Govor pa je definiral kot:

1. Stalno obliko ustnega sporočanja z enim tvorcem in večjim številom naslovnikov, večinoma zbranih na enem mestu (ali pred radijskimi/televizijskimi sprejemniki).
2. Tvorjenje besedila iz sredstev danega jezika. Kot sopomenko je navedel govorenje.
3. Zemljepisna socialna zvrst v okviru narečja, npr. vzhodnogorenjski govor.

V diplomskem delu se bom ukvarjala z govorom v prvih dveh pomenih. Tretjemu se bom najbolj približala z analizo narečnih značilnosti izbranega govorca.

Govorjeni jezik je z razvojem radia in televizije po drugi svetovni vojni pridobil pomen in vpliv, saj je z novo tehnologijo dosegel precej več ljudi kot tiskani mediji. Prej je bil govor omejen na zasebno komunikacijo, največji poslušalec je bil zbor, »glede na ta govorni položaj je bil potem narejen izraz zborna izreka«. (Tivadar 2008a, 5)

Uveljavitev interneta ter drugih elektronskih medijev in družbenih omrežij, ki poudarjajo vizualno sporočanje, je pisni jezik spet potisnila v ospredje. Govorjena beseda sicer ostaja prevladujoča na radiu, televiziji in v drugih javnih in zasebnih nastopih, čeprav se tudi tam govorjeni del krči, glavno vlogo prevzema nastop, ki se mu govorni del prilagaja. (Tivadar 2008a, 6)

Govorjeni jezik ima v današnjem svetu precej drugačno vlogo, kot jo je imel v preteklosti. Slovenci smo s samostojno državo pravzaprav šele dobili slovenski jezik v svoji »popolni« obliki. To se nanaša na slovenski jezik v vseh govornih položajih, kjer se v Jugoslaviji in prej ni govoril, na primer v vojski in diplomatskih dejavnostih. Sedaj »govor ni več le posnetek in druga podoba pisnega jezika, ampak si 'ustvarja' (ustvarjamo) s pomočjo radia in čedalje večje liberalizacije normiranja samosvojo podobo. Vendar govorjeni jezik niti na začetku ni bil posnetek pisave [...] to se je začelo z ustvarjanjem knjižnih jezikov, tj. normativnih jezikov in s kasnejšim opismenjevanjem.« (Tivadar 2008a, 7)

Na tem mestu pa spomnimo le še na to, da se slovenski knjižni jezik govori le v uradnih položajih, ne pa v vsakdanjem pogovoru, kjer so primarno še vedno v uporabi narečja. »T. i. normirani jeziki oz. govorjeni knjižni jezik, ki je namenjen javni in uradni rabi, že po funkciji, ki jo opravlja, zahteva posebno izbiro jezikovnih sredstev govorca – ta položaj izražanja ni

naraven (primaren), še posebej ne v slovenskem jeziku, kjer ni enotnega pogovornega jezika (nadmarečja) in je še prisotna velika narečna razslojenost.« (Tivadar 2008a, 12)

Govorjeni knjižni jezik je v slovenskem jezikoslovju deljen na prostogovorjeni, polprostogovorjeni in brani ter pogovorni (knjižni) jezik (Pogorelec v Tivadar, 2008a: 13).

Govorne položaje, kjer se ponavadi rabi govorni knjižni jezik, je Tivadar (2008a: 13) razdelil na štiri skupine, ki pa jih vse skupaj lahko skrčimo v izraz javna raba, za vse položaje javnega nastopanja pa je značilna večja zavestnost in kontroliranost govora. Govorni položaji so naslednji: govor v državnih organih, javni nastop v gospodarstvu, pri pouku v šolah in nastopanje pred mikrofonom (pred kamero).

Omejila se bom na proučevanje zadnjega, za katerega je »značilna tema, s tem pa tudi večja (zavestna) kontroliranost in pripravljenost govora« (Tivadar, p. t.). V to skupino spadajo govori na prireditvah, tiskovnih konferencah, v parlamentu pa tudi govor na RTV.

V govornem jeziku je treba upoštevati tudi način komuniciranja. Možni sta enosmerna ali dvosmerna komunikacija, pri proučevanju se bomo omejili na enosmerno.

2.2 Oblikovanje slovenskega govornega jezika

Slovenski knjižni jezik je bil vselej odvisen predvsem od svoje pisne izrazne podobe. Slovenski zapis je fonetični oz. fonemski, pisava pa je v preteklosti intenzivno določala govorni knjižni jezik (Tivadar 2008b, 24).

Prvo in do sedaj edino pravorečje je v samostojni knjigi Slovensko pravorečje izdal Mirko Rupel leta 1946. Pred tem in še danes je pravorečje del pravopisov, začeni z Levčevim (1899) pa do najnovejšega akademijskega (2001). Opisano je tudi Slovenski slovnici (1976). S tem je bil govorni jezik že v osnovi postavljen na drugo mesto, za zapisani jezik (Tivadar 2004, 174).

Zemljarič Miklavčičeva (2009, 111) meni, da je bil pisni jezik kulturno in statusno prestižna vrsta, govorni jezik pa zanemarjeno področje jezikoslovnega raziskovanja, in obenem poudarja, da s spremenjeno jezikovno filozofijo zadnjih desetletij zanimanje za govorni jezik med raziskovalci raste, k čemur so pripomogli tudi tehnološki razvoj in z njim boljše možnosti za raziskovanje govora.

Slovenski knjižni jezik se je v javnosti najprej uporabljal v pisni obliki – od Trubarja prek Dalmatina do Schönlebna, Pohlina in Kopitarja. Govorjena oblika je bila takrat predvsem tujejezična, tj. nemška, italijanska, madžarska in latinska. Kmalu po Trubarjevih »pravorečnih pravilih« v Abecedariumu ter združevanju slovenskega naroda na podlagi knjižnega jezika se je že v 17. stoletju knjižni jezik razdelil na več pokrajinskih variant po pravilu, da se v vsaki pokrajini govori v njenem narečju. To je bilo tudi posledica nejavne rabe govorenega knjižnega jezika, slovensko se je namreč govorilo le zasebno z izjemami posameznih priseg in pridig v cerkvah. Zato tudi potrebe po normiranju govorenega jezika ni bilo. Z uveljavljanjem slovenskega knjižnega jezika v pisni obliki (v leposlovju s Čopom in Prešernom) in v javnem govornem položaju konec 18. stoletja (uvedba slovenščine kot učnega jezika v prvih razredih nižje gimnazije po letu 1774) pod razsvetlenskimi avstrijskimi vladarji, kar se je nadaljevalo v času Ilirskih provinc v začetku 19. stoletja, se je osamosvajal tudi govoreni (knjižni) izraz. (Tivadar 2008b, 24–25)

V 19. stoletju se je s Kopitarjem začelo temeljitejše raziskovanje slovenskega jezika (Kopitarjeva slovnica v nemščini), ki je vplivalo predvsem na premik narečne osnove knjižnega jezika iz dolenskega sistema proti gorenjskemu. Šele s programom Zedinjene Slovenije in vseslovenskimi tabori se je slovenski knjižni jezik začel res uveljavljati v javni rabi. (Tivadar 2008b, 25)

Razpravljanje o sodobnem govornem knjižnem jeziku se je začelo z uveljavitvijo slovenskega jezika kot deželnega in državnega jezika v Avstro-Ogrski v 2. polovici 19. stoletja. To se je zgodilo po spremembi avstrijske ustave, ki je uveljavila enakopravnost vseh narodnosti v avstrijski državni tvorbi. Razprave o izreki v javnosti, s poudarkom na govoru v (deželnem) parlamentu, je začel France Cegnar v prispevku v *Novicah* z naslovom *O slovenskem govornem (parlamentarnem) jeziku*. (Cegnar v Tivadar 2010, 36) V tem obdobju »demokratizacije« države je tudi slovenski jezik pridobival pomen, vpeljal se je tudi v javno življenje v mestih. (p. t.)

V drugi polovici 19. stoletja Slovenci še nismo imeli izoblikovanega govorenega knjižnega jezika, niti parlamentarnega jezika, še takrat naj bi govorili po Schönlebnovem načelu, ki je narekovalo, naj vsak govori svoje narečje. Še so se spraševali o ustreznosti in potrebi po enotni izreki. Cegnar je ponudil rešitev: »Izgovarjajmo svoj jezik, kakor ga pišemo.« Cegnarjevo načelo naj bi bilo nujno potrebno za enotno slovensko izreko in združitev Slovencev (in Slovanov) tudi na političnem področju. V skladu z omenjenim načelom branja po črki so ravnali tudi pri *Novicah*, takrat najvplivnejšem časopisu, ki je v drugi polovici 19.

stoletja v »kranjsko« osnovo knjižnega jezika sprejel tudi t. i. nove oblike. Nove oblike, ki so bile bližje vzhodnemu narečnemu prostoru, je v svoje članke v listu *Slovenija* leta 1849 uvedel F. Svetec, bile pa so posledica slovenskega narodnega gibanja in programa Zedinjena Slovenija. Proces oblikovanja enotnega tako pisnega kot govornega knjižnega jezika se je dejansko začel po njihovem sprejetju. S težnjo po enotnem slovenskem jeziku se je uveljavljala tudi težnja po ustreznem in reprezentativnem parlamentarnem jeziku, ki naj bi bil knjižni. Naučili naj bi se ga s pravilno rabo v vsakdanjem življenju. (Tivadar 2008b, 26)

Slovenska knjižna izreka je bila v drugi polovici 19. stoletja še precej neizoblikovana in govorniki se ne bi mogli ravnati po pravilu »pišemo, kakor govorimo«. Govorjeni knjižni jezik je bilo treba šele določiti. Stanislav Škrabec, oče slovenske fonetike, je govorniki (knjižni) jezik postavil ob bok pisnemu, čeprav se je zavedal, da je treba pri izgovarjavi upoštevati tudi pisni izraz in pravopis, vendar le, če ta ne pači izreke. Škrabec je načrtoval, ki so jo sodobni mediji potem utrjevali – tj. primarnost govora v odnosu do pisnega jezika (Tivadar 2008b, 27). Glede narečne osnove za knjižno izreko je bil naklonjen kranjščini. Menil je namreč, da knjižna izreka ne more biti zmes različnih narečij, da mora imeti podlago v enem narečju, ni pa nujno, da v vseh značilnostih. Predvsem pa je opozarjal na pretiran panslavizem in poudarjal slovensko protestantsko tradicijo. Menil je, da je podlaga slovenskemu pravopisu lahko le izreka 16. stoletja. (Tivadar 2010b, 38)

Z govorom in pisavo se je veliko ukvarjal tudi Božo Vodusek, ki se je zavedal naslonitve na pisni jezik v 19. stoletju: »Slovenski meščan si je torej moral ustvariti sam od sebe na umeten način svoja izgovarjavna pravila [...] po načelu: črka je glas.« (Vodusek v Tivadar 2010, 39) O izgovoru po črki pravi, da je prva stopnja izreke slovenskega pisnega jezika. Vodusek je podprl Škrabčevo historično izreko in njeno realizacijo. Škrabcu pripiše uspeh njegovega pravopisno-pravorečnega nazora zaradi dvojnega idejnega boja: zoper nemške fonetične navade in zoper prehistorično pisavo in izgovarjavo. Sčasoma so Škrabčevo izreko vse bolj dojemali kot idealno, čeprav je šlo za »postulat zgodovinske izreke centralnih narečij 16. stoletja«. (Vodusek v Tivadar 2010, 40) Vodusek (1958) je pisal tudi o razvoju enotnega govornega jezika v mestih, ki postopoma nadomešča narečja. Menil je, da je razvoj vsakega knjižnega jezika najbolj odvisen od jezikovnega razvoja v narodovem političnem in kulturnem središču, in poudarjal, da občevalni jezik kot samostojen in živ jezikovni organizem »v veliki meri nastaja naravnost iz občevanja ljudi različnih narečij, ne pa po ovinku čez pisano besedo« (Vodusek v Tivadar 2010, 40).

Voduškov občevalni jezik je v bistvu Toporišičev splošni pogovorni jezik, ki ima »svojo osnovo [...] v vsakdanji občevalni govorici nenarečno govorečih ljudi na celotnem slovenskem ozemlju, zlasti [...] v Ljubljani in njenem bolj ali manj urbaniziranem okolju«. Vendar Toporišič tudi poudarja, da je splošni pogovorni jezik posledica nepopolne uresničitve stroge zborne norme (Tivadar 2010, 40).

Slovenski jezik je po drugi svetovni vojni postajal polno funkcionalen, torej v rabi na vseh področjih zasebnega in javnega življenja, tudi kot državni jezik, kar je vsakomur omogočalo dostop do javne besede. Smolej (Smolej v Verovnik 2008) je to obdobje poimenoval »doba razvezanih jezikov«, v odnosu do jezika pa opazil dve skrajnosti: ali premalo samozavesti in slepo sledenje kodificiranemu jeziku ali anarhično zavračanje normiranosti jezika. Obe stališči je ocenil za enako pogubni za jezik.

V tem obdobju in še v naslednjih desetletjih so avtorji razmišljanja o govorjeni slovenščini to povezovali le z odrskim jezikom, saj je bilo reproduciranje govora vezano večinoma le na gledališče. Verovnikova poudarja pomen debate o pogovornem jeziku, v kateri je sodeloval Vodušek in skozi katero se oblikuje mnenje o pogovornem jeziku kot o po eni strani zvrsti jezika, ki je potrebna poenotenja in kanonizacije, po drugi strani pa, da je to jezik, ki nastaja spontano in je socialno, ne pa regionalno, enoten. Verovnikova poudarja, da je Vodušek (1932/33) občevalni jezik opredelil kot primarno govorjen, ki se v prizadevanju po kultiviranosti približuje primarno pisnemu knjižnemu jeziku, s čimer zavrača stališče, da je pogovorni jezik le bolj ohlapno artikuliran zborni jezik, in njegovo avtonomnost utemeljuje na vseh ravneh. (p. t.)

Razumevanje t. i. pogovornega jezika se je v naslednjih desetletjih oddaljevalo od zgoraj opisanega Voduškovega pojmovanja. V Slovenskem pravopisu 1962 je bilo zapisano, da je osnova pogovornega jezika v zbornem jeziku in da to »ni poseben jezik, temveč le v zasebno rabo prenesen zborni govor«.

O razmerju med pisnimi in govorjenimi zvrstmi jezika je leta 1965 pisala tudi Pogorelčeva, ki je zavzela stališče, da pisni jezik ni le projekcija govorjenega jezika na papirju ter da ni idealen le govorjeni knjižni jezik. Opozorila je, da knjižnega jezika, kot je zapisan, nikjer ne govorimo, ampak ga le beremo. Govorjene zvrsti jezika – pogovorni in narečja, je opisala kot hierarhično neenotne, saj znotraj njih obstajajo t. i. visoka zvrst, namenjena za posebne rabe, in nižje, bolj vsakdanje oblike. Te oblike pa je nemogoče natančno določiti, saj so po njenem mnenju jezikovne izbire odvisne od vsakokratnih vplivov, vsakdo pa si oblikuje svoj nabor govornih plasti. (p. t.)

Pisava je v preteklosti imela velik vpliv na govorni jezik. Prav tako pa tudi mediji, v 19. stoletju pisni (*Novice, Slovenija, Slovenski narod ...*), nato pa še govorni – radio in televizija. Z razvojem govornih medijev v 20. stoletju pa se je tudi javnost, ki ji je bil namenjen govorni jezik začela spreminjati – govorni jezik in besedila so bili namenjeni velikemu številu poslušalcev ali gledalcev, s čimer se je govorni jezik razširil (v začetku 20. stoletja z razvojem radia, proti koncu 20. in v začetku 21. stoletja pa je govornomedijsko najvplivnejša televizija) in začel pridobivati veljavo, s tem pa se še bolj ločevati od pisnega koda (Tivadar 2008b, 24).

V Sloveniji se je razvoj radia, ki je prvi in še danes najbolj razširjen govorni medij, začel skoraj v istem času kot osamosvajanje slovenščine in Slovencev znotraj nove države (Država in Kraljevina SHS leta 1918, kasneje Kraljevina Jugoslavija), kjer Slovenci dobimo večjo politično moč. Leta 1919 pa je bila ustanovljena tudi slovenska Univerza, kjer je že ustanovitveno predavanje Frana Ramovša potekalo v slovenščini. Redni program Radia Ljubljana je stekel 28. oktobra 1928. Z nastajanjem samostojne države se je preimenoval v Radio Slovenija in leta 1991 postal nacionalni radio zavoda Radiotelevizije Slovenija. (Tivadar 2008b, 27)

Že od začetka so bili napovedovalci slavisti, ki so poleg programskega dela skrbeli tudi za govor. V prvih desetletjih je bila večina radijskega programa lektoriranega, branega, torej vnaprej pisno pripravljenega. Leta 1968 je z rednim program začela tudi TV Ljubljana predvajati dnevnik v slovenščini. Tudi na televiziji je bilo večino programa vnaprej pripravljenega – govorniki so brali z listov, kar je gledalcu načeloma dajalo vtis verodostojnosti. (Tivadar 2008b, 28)

Verovnikova (2010, 64) piše, da v sedemdesetih letih v šolah za govorno in dvogovorno kulturo niso kazali zanimanja, zaradi česar sta radio in televizija prevzemala velik del jezikovnokulturne vzgoje in izobraževanja. Kot že omenjeno, je bila večina programa v teh medijih branega, nastopali so napovedovalci, zato se je za te govorne položaje »utrnil konsenz o dosledni rabi najprestižnejše govorne zvrsti« (Verovnik 2010, 65).

Sčasoma se radijski in televizijski jezik začnja približevati govornemu, ne samo branemu. Velik vpliv na to je imel začetek predvajanja oddaje Val 202 na drugem programu takratnega Radia Slovenija leta 1972. Več pozornosti so posvečali aktualnim dogodkom in pripravljali oddaje v živo, kar je privedlo do večje sproščenosti v govoru. Na televiziji so to dosegli z

uporabo tehničnih pripomočkov, t. i. TV-bralnika, ki ga uporabljajo še zdaj in bralcem omogočajo gledanje v kamero ter s tem bolj neposredno (in neverbalno) komunikacijo. Radio je postajal vse bolj ljudski, saj je v eter lahko govoril vsakdo, ki je poklical. Napovedovalci niso bili več edini govorniki, kar je spodbujalo tudi razvoj govora. Po demokratizaciji v osemdesetih in devetdesetih je število postaj zelo naraslo, napovedovalci so postali predvsem bralci npr. novic, čeprav ostajajo najprestižnejši del v smislu govora. (Tivadar 2008b, 28)

Največ odgovornosti za »lepo slovenščino« se je tudi v osemdesetih nalagalo radiu in televiziji, piše Verovnikova (2010), zato so se ob večji sproščenosti govora v teh medijih pojavile tudi kritike tovrstne rabe jezika. Korošec je zato opozoril, da je t. i. pogovorni jezik »neenotna stilna kategorija, ki jo izbiramo in oblikujemo glede na vsebino in je nekje možna, drugje pa dobesedno prepovedana« (Korošec v Verovnik 2010, 66).

Z lažjo dostopnostjo in razširjenostjo elektronskih medijev se je jezikovni izraz začel spreminjati in postajati vse bolj primaren, tj. manj kontroliran s strani pripravljenega pisnega besedila. Vendar pa Tivadar (2008b, 28) meni, da je kljub spontanosti in manj kontroliranemu (in nebranemu) govoru slovenski govorni jezik tudi v 3. tisočletju razmeroma enoten. Verovnikova (2008) pa je prepričana, da je treba »ustrezno poklicno usposobiti napovedovalce in novinarje, da bodo »jezikovne izbire v govoru znali prilagajati vsakokratnemu govornemu položaju (ne pa zaradi neznanja ali želje po domnevni všečnosti poslušalcem nivo zniževati, kjer ni primerno), je treba tudi sprejeti, da se povečuje pestrost vsebin in oddaj, ki jih prej na radiu in televiziji ni bilo, zdaj pa zahtevajo prilagajanje jezika«.

Za normirani govorni jezik, ki ga bomo raziskovali v tem diplomskem delu, se v slovenski standardni terminologiji uporabljajo različne opredelitve. M. Rupel ga imenuje zborna ali knjižna izreka, Tivadar pa govorni jezik (Tivadar, 2008a, 10).

2.3 Vrste govornega jezika

Toporišič je govorni jezik v sklopu teorije prenosniških zvrsti v Slovenski slovnici (2000, 32–33) razvrstil v več vrst glede na to, ali je govorno besedilo slušna uresničitev (ali celo kar slušni posnetek) že danega besedila ali pa je neposredna izvirna slušna ubeseditev neke predmetnosti. Najbolj tipični obliki govornega jezika, če gre za slušno uresničitev že danega besedila, sta branje in spominska obnova besedila. Obnova je lahko popolna (deklamiranje, govorno nastopanje v dramski igri, na pamet naučeni govor ali lekcija, skoraj na pamet

naučeno umetnostno besedilo – recitiranje) ali pa je spominska obnovitev delna (razne vrste obnove). Pri reproductivnem govorjenju pričakujemo tekočnost, večjo skladijsko doslednost.

Neposredno ubesedovalno ali t. i. prosto govorjenje je najtežje, zato v njem bolj toleriramo pretrganost, preskakovanje iz ene skladijske oblike v drugo, delno nestrnjenost in slabšo povezanost posameznih delov besedila, njihovo slabšo usklajenost, ponovitve, negladkost. Najpogostejša oblika takega govorjenja je pogovor o vsakdanjih rečeh ali pa poročilo. (p. t.)

V sodobnih teorijah govorjenega jezika je »neposredno ubesedovalno ali prosto govorjenje« najpogosteje poimenovano spontani govor, včasih tudi prosti govor, ki se mu bom podrobneje posvetila v naslednjem poglavju.

Nadalje pa je Toporišič (2000, 707) slušno uresničevanje navadno zapisanega besedila delil še po stopnji pomnjenja besedila, torej govorjenje popolnih obnov iz prej navedene definicije, na:

- branje – ko govorec zapisano besedo neposredno pretvarja v govorjeno;
- recitiranje – ko se govorec skoraj v vsem opira na svoj spomin, ima pa možnost, da si pomaga tudi z zapisom besedila;
- deklamiranje – ko govorec besedilo (pesem) dobesedno slušno uresničuje iz svojega spomina (pri proznih ali dramskih besedilih imamo to za govorjenje na pamet).

Takšna oblika proučevanja govorjenega jezika – glede na navezanost na pisni jezik – je bila v preteklosti značilna za slovensko jezikoslovje, pozneje pa sprejeta in izpostavljena tudi v slovenskem šolstvu. »Pri Toporišičevih načelih je vidna izrazito slovnična obravnava, kar je bilo aktualno v sedemdesetih, strukturalističnih letih 20. stoletja.« (Tivadar 2011, 490)

Konec prejšnjega stoletja je še veljalo, da doseg govorjene besede ni velik, kar pa se je od takrat zaradi tehničnih sredstev snemanja in prenosa zvoka spremenilo, s tem pa tudi odnos do govorjenega jezika. Zato je smiselno razmišljati o vezanosti govora na določeno predlogo, meni Tivadar (2004, 444), ki je govorjena besedila glede na navezanost na pisno predlogo razdelil na pet osnovnih načinov oz. stopenj uresničitve knjižnega jezika, ki zahtevajo tudi različno znanje knjižne norme in govornih spretnosti:

1. branje,
2. polbranje,
3. zapisano po opornih točkah,
4. prosto brez zapisa, a z miselno pripravo in

5. popolnoma prosto.

Prvi dve fazi, branje in polbranje (natisnjeno, a ni povsem prebrano), sta vezani na zapisani jezikovni kod in zahtevata osnovno poznavanje pravorečja. Tipičen govorec s stališča radia je napovedovalec. Kot podkategorijo v skupino branja je avtor pozneje dodal še branje novic in drugih novinarskih prispevkov, saj je za to podskupino značilna bistveno višja hitrost govora. To podskupino, t. i. polbranje, uporabljajo radijski voditelji pri povezovanju oddaj s pripravljenim besedilom, napovedovalci oz. povezovalci prireditvev, govorniki v parlamentu in politiki npr. pri odgovorih vlade na vnaprej postavljena vprašanja v parlamentu. (Tivadar 2011, 493)

Drugi dve fazi, 3. in 4. stopnja, zahtevata aktivno usvojitev pravorečne norme, saj gre pri njiju že za nebrani govor, ki ni več neposredno povezan s pisno predlogo. Govorca sta npr. radijski novinar ali novinar voditelj. Prisoten je zlasti na televiziji, pri oddajah v studiih brez »pisarniških miz« in »bobnov« ter v parlamentu v debatah in replikah na parlamentarnem zasedanju (mogoča je le kratka miselna priprava ali priprava po opornih točkah). V tem govoru so prisotne narečne značilnosti, »prav tako je raba besed manj predvidena (poleg dialektalnih besed so prisotne še različne pogovorne oblike, fonetične posebnosti, npr. redukcija samoglasnikov, narečna intonacija)«. (p. t.)

Peta faza, popolnoma prosto govorjenje, pa zahteva avtomatizirano znanje pravorečne norme in je vse bolj pogosta v medijih, saj novinarji zahtevajo izjave odgovornih ljudi takoj, prisotna pa je tudi v različnih diskusijah. Primer govornika je politik na tiskovni konferenci, ko ni vnaprej pripravljenih vprašanj in tem. Tudi profesionalni govorniki se v prostem govoru manj strogo držijo knjižne norme, pri neprofesionalnih pa sta zelo prisotni narečnost in pogovornost. (p. t.)

Tabela 2.4.1: Delitev besedil glede na predlogo

5 načinov	Branje	Polbranje	Zapisano po opornih točkah	Prosto brez zapisa, a z miselno pripravo	Popolnoma prosto
Znanje knjižne norme	Mehanično poznavanje pravorečja	Mehanično poznavanje pravorečja	Aktivna usvojitev pravorečja	Aktivna usvojitev pravorečja	Avtomatizirano znanje pravorečja
Tipični govorec	Poklicni govorec npr. radijski napovedovalec	Poklicni govorec npr. radijski napovedovalec	Radijski novinar, novinar voditelj	Radijski novinar, novinar voditelj	Politik pri odgovarjanju na vprašanja

Tivadar v poznejšem članku Vzpostavitev razmerij med govorom in branjem, recitacijo in igranjem (2011) opozori na problem opredelitve sodobne voditeljske interpretacije oz. branja informativnih oddaj. Za tovrstno »branje« se je uveljavil termin govorno branje, ki ga je uvedla Cvetka Šeruga Prek. Ob opisovanju vloge voditelja – napovedovalca na radiu, ki presega vlogo klasičnega napovedovalca, je zapisala: »Dober radijski govorec se bo, tudi kadar uporablja pisno predlogo, potrudil, da bo na poslušalca napravil vtis, kot da sploh ne bere, ampak govori. Za to obstaja prav posrečen izraz govorno branje.« (Šeruga Prek 1990, 46) Za njo so termin prevzeli tudi drugi jezikoslovci, med njimi za opisovanje govora na radiu tudi Pirčeva, ki je zapisala, da gre za vtis prostega govora, ki pa je dejansko branje napisanega besedila. Velik del radijskega govora je namreč vnaprej pripravljen, vendar to bolj ali manj spretno prikrivajo, da bi ustvarili vtis pristnega govora, ki bi deloval naravno in spontano. (Pirc 2005, 75–76) Termin govorno branje uporablja tudi Lengar Verovnikova (2012, 17) pri analiziranju radijske dvogovornosti, kjer je ugotovila, da govorno branje prevladuje ne le v povezovalnih delih programa, temveč tudi v informativnih sklopih. Nadalje še ugotavlja, da se zlasti pri nekaterih komercialnih medijih kažejo nove posebnosti branja besedil, pri katerih se je tradicionalno zahtevalo najbolj uniformno branje brez osebne note, zdaj pa se ta dodaja brez zadržkov.

Tivadar pojem govorno branje razširi še na druge medije – Pirčeva ga je uporabila samo za govor na radiu – televizijo in druge javne prireditve, saj se je tak govor s pogostejšo in

preprostejšo rabo tehničnih pripomočkov (prozorni LCD-ekrani, TV-bralniki, dlančniki itd.), ki omogočajo posredovanje zapisanega besedila (in s tem dejansko »branje« zapisanega) ter hkratio prepričljivo gledanje govorca v kamero, v zadnjem času razširil. Omenjeni avtor uporablja termin igrano (naravno) branje oz. polbranje in kot tipičen primer tovrstnega branja in gledanja v kamero navede »voditelja osrednjih informativnih oddaj, ki želi z mimiko in nejezikovnimi sredstvi sporočilo narediti živo in se tako odmakniti od pisnega jezika, čeprav je vse do potankosti zapisano. Namen igranja naravnega govora je biti blizu poslušalstvu oz. gledalstvu, tudi fizično.« Tivadar meni, da se je velik javnega govora spremenil v povsem igrani govor. (Tivadar 2011, 492)

O tem, da je medijski govor v celoti le performans, piše tudi Tolson (2006). Ugotavlja, da radijski govor postaja vedno bolj konverzacijski, čeprav gre za izrazito institucionalno obliko govora. Ustvarjalci radijskih vsebin občinstvu govorijo na živ in neposreden način, kot da bi bili ti prisotni, in ustvarjajo videz spontanega komuniciranja, je prepričan Tolson. To, da so poslušalci odsotni in nimajo možnosti neposrednega odzivanja, tovrstno komuniciranje spreminja v nastop. (Tolson v Lengar Verovnik 2012, 19)

Da je navidezna spontanost pogosta, saj lahko branje postavlja pregrado med govorcem in poslušalcem, meni tudi Crisell. (Crisell v Kandare 2015, 16)

Potemtakem tovrstno »govorno branje« ali »igrani govor« tvori svoj, šesti način uresničitve knjižnega jezika po Tivadarjevi že predstavljeni lestvici, če ne to, pa najmanj nekakšno podskupino 1. stopnje (branje). Tivadar (2011, 493) pa je opozoril še na eno zanimivost, in sicer, da medijski govor, ki zrcali tendenco nekega jezika, postaja vezan na pisni jezik.

V zadnjem času se je govorno dejanje spremenilo; z zelo enostavno uporabljenimi tehnološkimi pripomočki lahko namreč govor prilagajamo glede na pripravljeno pisno predlogo. S tem pa prihajata v ospredje tudi knjižni jezik in njegova različnost. Govor postaja vse bolj prepleten s pisno podobo jezika. Knjižnost se vrača k svojemu izvoru, tj. govoru, vendar v obratnem zaporedju; pisnost se dejansko vpleta v naravni proces govora, kjer ni več navezanosti na papir in pisni jezik, ampak gre za interaktivni in nenehno spreminjajoči se odnos. Primarni (pogovorni) jezikovni kod pa postaja v bistvu manj spontan, bolj kontroliran.

2.4 Spontani govor

Spontani govor je tisto jezikovno izvajanje, ki je med jezikovnimi aktualizacijami najmanj sistematično, najbolj individualno in najmanj opisljivo z instrumentarijem normativističnega strukturalnega jezikoslovja. (Vitez in Zwitter Vitez 2005, 7)

Zwitter Vitezova (2005, 160) pri definiranju pojma spontani govor opozori še na neobstoje pisne predloge pri tovrstnem govoru in spontano govorno komunikacijo opredeli kot »katerokoli jezikovno manifestacijo, pri kateri vsebina in forma izrekanja nista vnaprej določeni s pisno predlogo«.

Spontani govor je tista oblika govorjenega jezika, za katero velja nasprotno od branega govora, ki je vnaprej pripravljen oz. v celoti zapisan, opozori Lengar Verovnikova v knjigi Radijska dvogovornost: jezikovne izbire novinarjev. »Pri tem izraz spontani govor ne vključuje nikakršnih opredelitev tega, za kakšne jezikovne izbire gre« (Lengar Verovnik 2012, 18).

Govorec uporablja prvine vseh jezikovnih ravni, v ospredju analize spontanosti pa so elementi, ki jih tradicionalne slovnice ponavadi ne opisujejo; na primer govorčeve osebne govorne značilnosti, kot so mašila in prozodija, zlasti intonacija. Prostor spontanega izrekanja pa je običajno govorna izmenjava dveh udeležencev. (Vitez in Zwitter Vitez 2005, 7)

Ob tem Tivadar (2011, 489–490) opozori, da včasih spontani govor, ki se uveljavlja v večini kontaktnih oddaj v elektronskih medijih – intervjuji, izjave v živo, soočenja na radiu in televiziji – samo daje vtis nepripravljenosti. Voditelj večernih novic, na primer, načeloma ne govori spontano, ampak se mora na svoj nastop pripraviti in s pomočjo »TV-bralnika« bere. »Voditelj torej bere, z gledanjem v kamero in oči vsakega gledalca pa daje vtis zaupanja in verodostojnosti, tudi simpatičnosti. S tem pravzaprav prestopa mejo objektivnega in delno prestopa mejo igranega govora.«

Obstajajo različne oblike spontanega govora. Razlike, kot jih vidi Zemljarič Miklavčičeva (2008, 94), nastanejo zaradi:

- demografskih značilnosti govorcev (npr. regijske pripadnosti, starosti, izobrazbe),
- odnosov med govorcami (formalni, neformalni govor),
- okoliščin (zasebno, javno),
- prenosnika (sporazumevanje v neposrednem stiku, po prenosniku – telefonu, v medijih),

- drugo.

Pri spontanem govoru na razumevanje močnejše vplivata situacijski kontekst in dogajanje v skupnem realnem času (pri knjižnih besedilih se produkcija in recepcija zgodita v različnem času), zato je relativnost besedilne koherence večja (pri knjižnih besedilih je koherenca vezana na besedilo samo). Koherenco v spontanem govoru ob kohezivnih sredstvih vzpostavljajo še situacijski kontekst, splošno enciklopedično védenje udeležencev, njihovo skupno védenje pa tudi zmožnost interpretiranja jezikovnih in objezikovnih znakov. Sredstva **besedilne semantike** so deikti, besedilni aktualizatorji, diskurzni označevalci idr. (Zemljarič Miklavčič 2008, 94–95), ti so skupna zakonitost vseh variant govornega jezika in jih bom v nadaljevanju natančneje opredelila.

Deikti so izrazi za oblikovanje besedilne koherence, ki dobijo svoj polni pomen v konkretnem govornem položaju. Nanašajo se lahko na osebo, prostor, čas, situacijski kontekst in besedilo samo, npr. *jaz, ti, ta, tja, zdaj* ... Več ko imata sogovornika skupnega vedenja, več deiktov uporabljata. (Zemljarič Miklavčič 2008, 95)

Besedilni aktualizatorji so izrazi, ki »pretvarjajo (spreminjajo) slovarsko vrednost leksema, pred katerim stojijo, v konkretno referenco (pomen) oz. opravljajo vlogo usmerjevalcev/kazalcev na konkretnost/nekonkretnost oz. splošnost predstavljene reference« (Smolej v Zemljarič Miklavčič 2008, 95), npr. *tak, tist, un, en, ta* ... Smolejeva ugotavlja, da so v spontanem govoru pogosti (v različnih vrstah različno številčni), v pisnih knjižnih besedilih pa bi bili opazni in zaznamovani.

Diskurzni označevalci so »eno- ali večbesedni izrazi, ki opravljajo različne funkcije: organizirajo diskurz (signalizirajo začetek, nadaljevanje in konec besedila, povezujejo dele besedila, zadrževanje oz. predajo vlog, so sredstvo za preverjanje in izkazovanje pozornosti poslušanja), hkrati pa tudi kažejo na odnos govorca do predmetnosti, njegovo čustveno angažiranost in povezanost diskurza s kontekstom; to so npr. izrazi *no, mhm, aha, aja, ne, ja, torej, tako da, seveda, mislim, a veš, hja, zdaj* itd.« (Zemljarič Miklavčič 2008, 96)

Največ se je z analizo diskurznih označevalcev na Slovenskem ukvarjala Verdonikova, ki je po pregledu tujih in slovenskih raziskav o diskurznih označevalcih povzela njihove skupne značilnosti, čeprav ugotavlja, da ni enotnega mnenja med raziskovalci, kateri izrazi sodijo med diskurzne označevalce in kateri ne, saj je vsaka klasifikacija primerna predvsem za določeno vrsto raziskave. (Verdonik 2007, 40–45)

Omenjena jezikoslovka (Verdonik 2007, 45–46) med obvezne lastnosti šteje:

- povezovalnost, saj signalizirajo razmerja med izjavami ali drugimi enotami diskurza oz. med izjavami in diskurzom, v katerem so uporabljeni;
- neobveznost, sintaktično in semantično, saj jih lahko izločimo iz izjave pa s tem sintaktično ne vplivamo na izjavo, prav tako ostane semantično razmerje med dvema izjavama še vedno razvidno;
- nevplivanje na resničnost/neresničnost propozicije, izražene z izjavo, oz. da nimajo pomena same po sebi.

Druge, bolj neobvezne lastnosti, ki jih še ugotavljajo raziskovalci, navaja pa jih Verdonikova, pa so:

- sintaktična ločenost,
- fonološka neodvisnost, lahko so poudarjeni, ločeni s premorom, označeni z intonacijo,
- pogosta pojavnost na začetku enote diskurza, ki ji pripadajo
- so iz različnih kategorij: vezniki (*in, toda, zato*), prislovi (*zdaj, kakor koli*), členki (*pravzaprav, ja, ne*), medmeti (*aha, aja*), glagoli (*glej, vidiš, mislim, veš*).

Verdonikova (2007, 47) kot diskurzne označevalce označi tista jezikovna sredstva, ki imajo predvsem pragmatično vlogo. Kažejo pa na različne ravni pogovora, avtorica ločuje dve skupini, in sicer tiste diskurzne označevalce, ki predvsem označujejo predstavno strukturo diskurza, in tiste, ki označujejo predvsem pragmatično strukturo. Vlogo diskurzni označevalcev prve skupine običajno opravljajo vezniki, navezovalni členki in nekateri prislovi.

Diskurzne označevalce opiše kot tiste metadiskurzivne elemente, »ki vzpostavljajo povezave med posameznimi enotami pogovora in pomagajo organizirati potek pogovora – menjavanje vlog, organiziranje vsebine (prehodi med posameznimi tematskimi sklopi, zaključevanje pogovora ...), so elementi socialne dimenzije pogovora, saj pomagajo pri razvijanju odnosa med sogovornikoma/-i [...], prav tako pa so lahko elementi psihološke dimenzije, saj lahko omogočajo tudi izražanje odnosa govorca do vsebine izjave prejšnjega govorca«. (Verdonik 2007, 137)

Med lastnostmi skladnje spontanega govora, ki jih knjižni ali pisni jezik ne poznata, so: ponavljanja, napačni začetki in popravljanja, prekrivni ali hkratni govor, značilna prozodična sredstva.

Ponavljanja (Zemljarič Miklavčič 2008, 97–98) lahko opravljajo več funkcij, so sredstvo vzpostavljanja besedilne koherence ali pa kohezivno sredstvo. Najpogostejši vzrok za ponavljanje je pridobivanje časa za govorca, druge funkcije pa so še ponovitev po prekinitvi, poudarek pomena leksema, poudarjanje trajanja dogodka, odprava nejasnosti, potrditev pravilnosti izjave, čustvena angažiranost govorca in druge.

Napačni začetki so ena izmed najočitnejših razlik v primerjavi s pisnim jezikom. »Termin označuje dogodek, ki se zgodi na ravni besede; govorec besedo začne, pa je ne dokonča – je prekinjen, si premisli, se zmoti itd.« (Zemljarič Miklavčič 2008, 98) Kot je v študiji učnega korpusa govorjene slovenščine (UKGS) ugotovila Zemljarič Miklavčičeva (2008, 98–99), je največ primerov napačnih začetkov v besedilih, kjer so udeleženci v formalnem odnosu in so besedila javna (92 odstotkov primerov iz UKGS). So torej bolj značilni za formalni kot neformalni govor, saj v formalnem govorci tvorijo daljše in zahtevnejše sintaktične strukture.

Med napačne začetke lahko uvrstimo tudi **popravljanja**. »Termin se nanaša na besede in besedne zveze, ki so do konca izgovorjene, vendar jih govorec zaradi določenega razloga popravi oz. ponovno izreče – v drugačni obliki, drugačnem zaporedju, z drugo besedo itd.« (Zemljarič Miklavčič 2008, 100)

Verdonikova napačne začetke, popravljanja in ponavljanja uvršča v isto skupino, ki jo imenuje popravljanja. O popravljanjih govori, »ko je znotraj iste vloge govor prekinjen in sledi premik nazaj po sintagmatski osi (lahko tudi samo za en fonem ali pa po drugi strani za daljšo enoto), da se besedilo uskladi s spremenjeno strategijo, se popravi napaka ali težave pri izrekanju« (Verdonik 2007, 131–132). Ugotavlja še, da so »popravljanja predvsem element psihološke dimenzije pogovora in predstavljajo pomožni mehanizem, s katerim govorec obvladuje časovno stisko pri spontanem tvorjenju izjav. (Verdonik 2007, 137)

Ponavljanja Verdonikova opiše kot pogost instrument popravljanja, »saj govorec v popravku pogosto ponovi del popravljenе enote. Prav tako govorec s ponavljanjem znotraj iste izjave ne samo prekine sintagmatsko os, ampak se tudi vrne po njej nazaj za ponovljeni niz« (Verdonik 2007, 124). Lahko pa ima ponavljanje še druge funkcije, ki jih ne gre prišteti k popravljanjem, npr. poudarjanje, potrjevanje, zagotavljanje idr. (p. t.) Loči ponovitev elementov na ravni izraza in ponovitve elementov na ravni fonema. (Verdonik 2007, 135)

Lengar Verovnikova (2012, 98–99) popravljanja razume širše, in sicer kot premike po sintagmatski osi nazaj ali naprej (preskoki), pri čemer izhodišče popravljanja ni nujno beseda, lahko je tudi začetni fonem ali začetni zlog besede. Med popravljanja uvršča tudi napačne

začetke in spremembe strategij, ko se govorec ne vrne po sintagmatski osi nazaj, temveč nedokončano enoto zamenja z drugo.

Značilnost govornega besedila, ki je prisotna v skoraj vseh dialoških in multiloških besedilih, je **prekrivni ali hkratni govor**. Ta je prisoten ne glede na okoliščine ali stopnjo formalnosti – čeprav ga je v bolj formalnih okoliščinah manj, njegova temeljna funkcija pa je nakazovanje, da sogovorec sledi diskurzu, ne da bi želel prevzeti vlogo govorca. (Zemljarič Miklavčič 2008, 101)

Govorjeni jezik pa ima tudi specifične **prozodične lastnosti**, ki imajo funkcijo pri segmentiranju govora (premor, stavčna intonacija, višina in sprememba višine osnovnega tona, jakost ter hitrost govora), so kohezijska sredstva ali pa imajo metabesedilno vlogo. Med funkcije premorov sodita poudarjanje in pridobivanje časa za načrtovanje govora.

Vlogo prozodije kot strateškega zvočnega sredstva za doseganje komunikacijskih namenov v spontanem govoru v znanstvenem prispevku *Problem prozodične analize spontanega govora* opisujeta Vitez in Zwitter Vitez (2005, 8–9): intonacija ima dve vlogi, in sicer konvencionalno, ki se kaže v členjenju govorne verige na homogene smiselne sestavine, ter ikonično, ker označuje čustva in mnenja – z njo govorec pokaže, kakšen odnos ima do naslovnika ali do tega, o čemer teče beseda. Oblikujejo jo štiri akustični kazalci: osnovni ton, jakost, tempo in premor/tišine, pri čemer ima vsak svojo vlogo v govoru, njihovo prepletanje pa v povezavi s skladnjo in drugimi jezikovnimi strukturami gradi govorničovo strategijo pri doseganju komunikacijskega namena. Tonska višina kaže predstavo, ki jo ima govorec o razmišljanju poslušalca. Z dvigom višine bo govorec poskušal pritegniti naslovnikovo pozornost ali opozoriti na mesto, kjer bi lahko nastal nesporazum, s spustom osnovnega tona pa pokaže nezanimanje za to, kaj si o njem ali o izrečenem misli sogovorec. Tempo govora kaže, kako je govorec organiziral potek svojega izrekanja. Spreminjanje dolžine glasov pri govorjenju kaže na stopnjo pripravljenosti govorečega, da formulacijo izpelje, in na njegovo samozavest: daljši zlogi pomenijo zavedanje govorečega, da bi se lahko bolje izrazil, pa za to ne najde prave formulacije. Premor in tišine zaznamujejo preobrat v že določenem diskurzivnem okviru. Pomen izrečenega pride jasneje do izraza, če sledi kratek premor.

Jakost pa zaznamuje način, kako si govorec predstavlja, da bo vodil pogovor. Če zmanjšuje jakost, je pripravljen besedo prepustiti sogovorniku, če jo povečuje, želi nadaljevati. Kadar pa govori več ljudi hkrati, bo besedo obdržal tisti, ki govori z največjo jakostjo in najvišjim tonom. Omenjena avtorica je ugotovila, da navedene teze o vlogi jakosti pri prevzemanju

besede in tonske višine pri pritegovanju naslovnikove pozornosti delujejo univerzalno, ne glede na komunikacijsko situacijo. (Zwitter Vitez 2005, 162–163)

Sestavni del govora, ki lahko odločilno vpliva na razumevanje vsebine, pomena ali namena govora, so še različne oblike **deformiranja glasu ali oponašanja**, npr. smeh, kričanje, odsekano govorjenje, oponašanje narečij, ki so svojevrstni »metajezik oz. diskurzni označevalci, saj označujejo odnos govorca do vsebine ali so odraz situacijskega konteksta«. (Zemljarič Miklavčič 2008, 103)

Posebna lastnost govora sta tudi **elipsa** in **izbira leksike**. Elipsa »označuje pojav, ko je izpuščena beseda ali zveza besed, pojavi pa se lahko zaradi neposrednega skupnega situacijskega konteksta ali védenja sogovorcev«. (Zemljarič Miklavčič 2008, 103)

2.5 Javni govor in retorika

Za javne govore veljajo drugačna merila kot za zasebni govor. Povedano ima večjo odgovornost do resničnosti, upravičenosti, tolerantnosti in etike, do estetike in govornojezikovne pravilnosti ter kulture nasploh. Retorično govorjenje zato zahteva strokovno govorno izobrazbo in posebno pripravo pred nastopom. (Škarić 1996, 7)

Škerlep (2001, 548) razločuje dve pojmovanji retorike, ožje in širše. Širše vključuje vse vrste diskurza, medtem ko ožje pojmovanje retoriko opredeli kot prepričevalni diskurz.

Tudi po Ciceru je retorika umetnost govorjenja, prilagojena za prepričevanje. Aristotel pa je verjel, da je sposobnost opažanja bistvene in primarne lastnosti, s katero se lahko prepriča in ki jo v sebi skriva vsak predmet ali pojav. Aristotel je opredelil tri temeljne načine prepričevanja (Škerlep 2001, 548):

- etos, ki se nanaša na govornikovo sposobnost za izgradnjo pozitivne samopodobe skozi govor;
- patos, tj. govornikova sposobnost, da vpliva na čustva občinstva;
- logos, ki se nanaša na govornikovo sposobnost racionalne argumentacije, s katero pokaže, da je stališče, ki ga zastopa, edino racionalno glede na obravnavani problem.

Oba pa sta poudarila pomembnost načina, »kako se nekoga prepriča z besedami in se ga pridobi za neko idejo ali akcijo. To je tudi od nekdanj temeljni namen javnega, tj. retoričnega govorjenja« (Škarić 1996, 7).

V današnjem času se prosto govori veliko več kot v preteklosti. Toliko govorjenja dopuščajo in spodbujajo svoboda, demokracija in elektronski mediji. Sodobna retorika se sicer opira na univerzalna retorična načela, vendar pa je razvila mnogo posebnosti. Kljub temu da se veliko govori, se govorništva v šolah ne učimo. V antični dobi pa je bila retorika temelj izobraževanja, ker so verjeli, kot je zapisal Škarić (1996, 10), da se »pesnik rodi, govornik postane«.

Antična retorika (glede na merila: poslušalstvo, tema, funkcija, ambient in argumentacija) omenja samo tri vrste govora, in sicer pohvalni, politični in sodni. V pohvalnem govoru je argument etika, v političnem družbena korist, v sodnem pa resnica. Tudi po stilu so razlikovali tri vrste govora: visoki, srednji in preprosti. Visoki stil z veliko figurami je primeren za pohvalne govore, srednji za politične, preprosti za sodne. Ta razdelitev se nanaša samo na govore v ožjem pomenu besede. (Škarić 1996, 11)

Zdajšnja retorična realnost je precej drugačna. Javno govorjenje je zelo raznoliko, kljub temu so se oblikovale nekatere retorične vrste, Škarić jih je strnil v štiri skupine: govori, pogovori, kratki monologi in posebne govorne vrste. V diplomskem delu se bomo posvečali le eni izmed teh vrst, tj. govoru.

Govori v ožjem pomenu so »načeloma daljši monologi, ki temo obravnavajo bolj kompleksno. Njihova temeljna značilnost je, da so samostojne retorične celote, tudi kadar so zelo kratki.« (Škarić 1996, 12)

O govorništvu oz. retoriki v Slovenski slovnici razpravlja tudi Jože Toporišič, in sicer v sklopu teorije o sporočanju. Pri govorništvu se tvorec besedila z živo besedo sam obrača na naslovnika, če ubeseduje neposredno ali pa besedilno vezano. »Pri takem sporočanju se zahteva strnjena zbranost tako nasproti ubesedovani predmetnosti kakor nasproti ubesedovalnim zahtevam v določeni besedilni vrsti in večinoma tudi množičnemu naslovniku (pogovora torej ne štejemo sem).« (Toporišič 2000, 714)

»Od govorečega, v tem primeru govornika, se zahteva še zlasti dobro obvladovanje slušne strani jezika, najsi gre za glasove, glasovne zveze, naglaševanje, poudarjanje in vse do zadnjega pojava stavčne fonetike, kot so primerna členitev besedila s premori in intonacijami,

hitrost govorenja, register, intonacije same, glasovno barvanje. Poleg tega je pri govorništvu v dosegu oči prisoten še naslovnik (posredno tudi na radiu in televiziji).« (p. t.)

Po Toporišičevem mnenju (2000, 714) marsikdo vsega tega ne zmore, zato se od žive besede zateka k branju, kar pa prinaša stavčnofonetično enoličnost, delno ali popolno izgubo stika z naslovnikom in nezmožnost prilagajanja novim položajem v družbi. Za govorniško nastopanje sta torej potrebna vaja in nepretrgano prakticiranje.

2.6 Politični govor, politični jezik

Če bi poenostavili, bi politični govor lahko definirali kot govor politikov o politiki, pri čemer je politika »urejanje družbenih razmer, odločanje o njih s pomočjo države in njenih organov; v državah z večstrankarskim sistemom dejavnost političnih strank in njihov medsebojni odnos v boju za oblast; s prilastkom urejanje razmer in odločanje o njih na določenem družbenem področju« (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994).

Seveda pa je natančna opredelitev vse prej kot enostavna, težko je natančno razmejiti politično od nepolitičnega. »Je to samo jezik politikov ali tudi jezik o politiki? Ga govorijo/pišejo samo nosilci političnih funkcij ali tudi navadni državljani? Je jezik, ki ga govori predsednik države na slovesnosti ob dnevu državnosti, politični?« se je v svoji doktorski disertaciji *Sodobni slovenski politični jezik* spraševala Nataša Hribar (2006, 43).

Enciklopedija slovenskega jezika (1992, 189) ne opredeljuje pojma politični govor, je pa opredeljen politični jezik. Pod tem geslom je zapisano:

1. Jezik, značilen za izražanje politikov in politologov. Navadno si ga predstavljamo kot zavitega, dvosmiselnega v vsem, kar je pereče ali razrešljivo v korist različnih interesov. Zanj pravimo, da ima veliko besed, ki pa ničesar ne povedo.
2. Previdno, manj določno ali za naslovnika manj boleče, tudi nejasno izražanje o občutljivih stvareh.

2.6.1 Politološki vidik

Bolj natančno definicijo o tem, kaj opredeljuje pojem politični jezik, je podal Vreg (2000, 56) v knjigi *Politično komuniciranje in prepričevanje*, kjer politični diskurz opredeli kot

»komuniciranje političnih sporočil. Izraža pripadnost politični skupini in razpoznavanju političnih govorcev v odnosu do drugih socialnih skupin. Začetki političnega diskurza so bili v grški skupnosti polis.«

Politični diskurz je po vrednosti uvrščen hierarhično visoko in diferenciran (različne interesne skupine, različne stranke). Govorci političnega diskurza uporabljajo evforično retoriko in ideološko argumentacijo, zato politični diskurz pogosto ni odraz realnosti. (Vreg 2000, 57)

Ob tem pa je treba opozoriti na razliko med jezikom politikov in jezikom političnega komuniciranja. »Jezik in komuniciranje tistih, ki profesionalno delujejo v politični sferi (v političnih strankah, v parlamentu, v državni upravi, v sodstvu), sta povsem drugačna kot jezik preprostega ljudstva.« (Vreg 2000, 65) Jezik političnega komuniciranja je namreč jezik množičnega občinstva, je jezik preproste množice, ki razmišlja drugače kot politiki in ima lastne interese, jezik politologov pa je strokovni jezik, ki izraža interese stranke. (Vreg 2000, 66) Tak diskurz tudi ne vzpostavlja dialoga z javnostjo in ne spodbuja ljudi k politični participaciji. (Vreg 2000, 57)

»Zaradi razvoja medijske in informacijske tehnologije svetovno komuniciranje vse bolj obvladujejo satelitska, kabelska in digitalna TV³, kar ustvarja nov medijski diskurz, različen od klasičnega,« je prepričan Vreg (2000, 68), »krepi se globalni ideološki univerzum, ki temelji na multiplikaciji pogosto se prekrivajočih političnih in kapitalskih interesov. Politično komuniciranje postaja globalno komuniciranje. [...] Politiki postajajo zvezdniki in govore na televizijskih zaslonih z jezikom populističnega političnega govorca.«

Hribarjeva je v doktorskem delu opredelitev političnega jezika iskala z opiranjem na tuje avtorje, zlasti z nemškega in angleškega govornega območja, saj je pri nas to področje precej neobdelano. Malo je sodobnih razprav, ki se ukvarjajo z jezikovno analizo političnih besedil oziroma analizo rabe jezika, jezikovnih sredstev v političnem delovanju. (Hribar 2006, 44)

Tuji raziskovalci (Hribar 2006, 209) politični jezik razumejo zelo različno. Pod pojmi politični jezik, jezik v politiki oz. politična komunikacija lahko najdemo tisti segment jezika, za katerega se pri nas uveljavljeno uporabljajo poimenovanja pravni oz. upravni jezik (prim. npr. pri Dieckmannu (1969)), t. i. funkcijski jezik oz. govor odločanja, pri nekaterih avtorjih pa je v te opredelitve vključen tudi jezik medijev (npr. McNair 1995). Spet drugi (npr. A. Burkhardta (2003)) pa politično komunikacijo v ožjem smislu razumejo kot interakcijo nosilcev političnih funkcij, in sicer v državnih političnih organih in znotraj političnih, in

---

³ Satelitski, kabelski in digitalni TV lahko danes prištejemo še družabna omrežja.

interakcijo nosilcev političnih funkcij z državljani. V širšem smislu pa Burkhardt politično komunikacijo opredeljuje kot vsako komunikacijo o političnih vprašanjih, tj. komunikacijo nosilcev političnih funkcij (tako njihovo medsebojno komuniciranje kot komuniciranje z javnostjo) na eni strani in komunikacijo državljanov o političnih temah na drugi.

Navajanje obsežne literature za opredelitev političnega jezika bi bilo za namen tega diplomskega dela preobsežno in nepotrebno, zdi se dovolj povzetek opredelitve Hribarjeve (2006, 63), ki je nastala na podlagi proučevanja najpomembnejših tujih raziskovalcev te tematike. Politični jezik je definirala kot jezik nosilcev političnih funkcij, ki ga ti uporabljajo na vseh področjih svojega profesionalnega delovanja, tj. pri komunikaciji v okviru posameznih političnih institucij in med različnimi institucijami ter pri komunikaciji z volivci. Pri tem je kot bistveno značilnost političnega jezika navedla vplivanje in učinkovanje na naslovnikova stališča, mnenja in prepričanja ter posledično na njegove prihodnje ravnanje. V širšem smislu pa je po njenem mnenju politični jezik tisti jezik, ki se uporablja v komunikaciji o političnih temah in tako obsega tudi komunikacijo tistih, ki o političnih temah komunicirajo zgolj občasno, laično in ne nujno v javni sferi.

Na tem mestu je nujna dopolnitev mojega poskusa poenostavljene definicije političnega govora z začetka poglavja »govor politikov o politiki«, obogatena s spoznanji po prebiranju strokovne literature. V tem diplomskem delu bom torej razumela politični diskurz v ožjem pomenu, kot ga je razumela tudi Hribarjeva (2006, 63) v disertaciji, kot »jezik nosilcev političnih funkcij v komunikaciji o političnih vprašanjih na vseh področjih njihovega političnega udejstvovanja, katerega temeljna prvina je prepričevalnost«.

2.6.2 Zvrstni vidik

2.6.2.1 Opredelitev po Toporišču

Toporišč (2000, 13) je oblike slovenskega jezika razdelil v zvrsti, in sicer v pet snopov zvrsti: socialne, funkcijske, prenosniške, časovne ali zgodovinske ter mernostne.

2.6.2.1.1 Socialne zvrsti

Socialne zvrsti se nadalje ločijo na knjižne in neknjižne zvrsti, pri čemer pod knjižne uvrščamo zborni in splošno- ali knjižnopogovorni jezik, med neknjižne pa narečja in

pokrajinske pogovorne jezike. Podrobneje bom opredelila knjižne zvrsti, saj tudi analizirani govor politika BP poteka v knjižnem jeziku – takšna je bila hipoteza pred analizo, ali se je potrdila in v kolikšni meri, pa bom zapisala v poglavju o rezultatih analize govornega nastopa.

Zborni jezik je predvsem in najprej pisani jezik, njegova slušna oblika je večinoma branje, recitiranje, deklamiranje, obnavljanje na pamet prvotno že pisno oblikovanega besedila. Veliko se bere na radiu in televiziji, pogosto ga berejo učitelji, duhovniki, politiki ... Manj se govori brez pripravljene pisane predloge. Nosilec zbornega jezika je jezikovno šolani človek (vsaj do stopnje srednje šole). Naslovnik je praviloma množičen, neposredno prisoten pred govornikom kot poslušalec ali kot poslušalec radia ali televizije, zmeraj pa takrat, ko je zbor družbeno izoblikovan, tj. javen, zlasti še če je izobrazbeno, narečno ali tudi socialno neenak. (Toporišič 2000, 15)

Splošno- ali knjižnopogovorni jezik je manj stroga, pogovorna varianta knjižnega jezika. Nosilec je isti kot pri zbornem jeziku, vendar v drugačnem govornem položaju. Naslovnik je večinoma nemnožičen, lahko tudi neformalni zbor, vendar ne pasiven poslušalec kot pri zbornem. Knjižnopogovorno občevanje je v glavnem neuradno, pogosto pa zasebno. Govorimo ga brez vnaprej pripravljenega in izdelanega besedila, torej prosto oz. spontano. Razločevalna lastnost nasproti zbornemu je odsotnost t. i. ozkoknjižnih, tj. neobčevalnih skladenjskih vzorcev, besedja, oblik, naglasov in podobnega. (Toporišič 2000, 16)

Širše sprejete značilnosti splošnopogovornega jezika (Toporišič 2000,18) se kažejo v glasovju (posledica samoglasniškega upada), naglasu, oblikoslovju in skladnji:

- kratki nedoločnik: *delat, kosit, dvignit*
- množinska oblika deležnika na –l: *smo delal, prosil, smo merli*
- posamezni primeri: *je bla, blo, smo bli, prosim [ə]*
- izgovor nenaglašenelega deležnika –el [əʎ], -il, -el samo kot –u: *reku, peku, nosu*
- izgovor prislova sem s poglasnikom: *səm*
- izgovor polglasnika ali e, kadar sta kratka: *videt, vedet, tega*
- samo rahlo reducirani kratki naglašeni a pred soglasnikom: *prav, žal in kaj, zdaj, končat, brat, kadar, kakšen*
- nekateri prislovi tipa *gor, dol* za pomen gori, doli
- izgovor l namesto lj, kadar bi moral stati pred samoglasnikom in hkrati za soglasnikom: *kluč, grable, zaljubljen*
- vse naglasne značilnosti kratkega nedoločnika: *nôsit, pêljat, króžit, krênit, sedét/sedèt, dát/dàt*
- nepremični naglasni tip namesto mešanega pri samostalnikih tipa *gôra, gôre*

- nepremični naglasni tip pri nekaterih pridevnikih in zaimkih: *tèmen tèmnega* proti , *tá téga* proti *tegà*
- značilne so oblike 3. osebe množine *jejo, vejo* namesto zbornih *jedo, vedo*
- preprostejša zgradba stavka in povedi (npr. brezvezja) in večja pogostost sredstev za vzdrževanje stika z naslovnikom
- pogovorne besede: *ja* proti *da*, *a* proti vprašalnemu *ali*, *adijo* proti *na svidenje*, *brigati se* ipd.

V splošnopogovorni jezik pa rade vdirajo tudi značilnosti neknjižnega pogovornega jezika, ki pa jih tu ne bom posebej naštevala; če se bodo pojavile v analiziranem govoru, jih bom popisala v poglavju o rezultatih analize.

Na tem mestu si še ne bi upala določiti socialne zvrsti analiziranega govora, ali zborni ali splošnopogovorni jezik, saj bi po opisanih značilnostih iz Slovnice lahko spadal v obe zvrsti. Natančno bom govor določila v empiričnem delu, na podlagi značilnosti, ki jih bom našla v govoru.

V slovenskem prostoru so se oblikovale različne opredelitve socialnih zvrsti, najbolj podrobno sem predstavila Toporišičevo, ki se jo učimo v osnovnih in srednjih šolah, prav tako na študiju slovenistike na Filozofski fakulteti in je zapisana v Slovenski slovnici. V nadaljevanju pa bom na kratko predstavila tudi pomisleke in kritike te opredelitve.

Lengar Verovnikova meni, da obstoječa teorija socialnih zvrsti ne zadošča več, zlasti ne za obravnavo govora, »ki se glede na vsakokratne okoliščine oblikuje na kontinuumu med ožjeknjižnim in neknjižnim pogovornim«. Pri tem termin ožjeknjižni uporablja za nabor nadsegmentnih in jezikovnih sredstev, značilnih za brani knjižni govor. (Verovnik 2004, 157) Za analiziranje sodobnih govorjenih besedil v okviru Toporišičevih teoretičnih postavk je kot še posebej problematična označila besedila oz. govorne sekvence, ki niso brane in so tvorjene sproti, marsikdaj z več ali manj predpriprave. Te namreč dobesedno zahtevajo določeno oddaljevanje od knjižne norme. (Verovnik 2004, 159)

Če se vrnemo k posameznim socialnim zvrstem, Lengar Verovnikova (2004, 163–164) meni, da ima splošno- oz. knjižnopogovorni jezik danes zelo pogosto množičnega naslovnika, zlasti v medijih. To ni povsem skladno s Toporišičevim opisom naslovnika, ki – kot že navedeno – naj bi bil neformalni zbor, večinoma nemnožičen. Še vedno je splošnopogovorni jezik v glavnem vezan na dvogovor, na menjavanje vlog govorca in poslušalca, a s pomembno razliko – lahko je vsaj do določene mere pripravljen vnaprej. Uporaba splošnopogovornega jezika je zavezujoča kljub predlogi.

Kot dvomljivo je označila tudi uporabo zbornega jezika brez pripravljene pisne predloge, ki naj bi ga po Toporišičevo govorili učitelji v šolah in učenci vseh stopenj pred formalnim zborom, predavatelji pred izobrazbenim, političnim športnim ali drugačnim interesnim zborom. (p. t.)

Kot »samosvojo« je terminološko in vsebinsko oznako jezikovnih plasti Toporišiča označil Boris Urbančič v knjigi *O jezikovni kulturi*. V delitvi knjižnega jezika na zborni in splošnopogovorni jezik vidi več slabosti. Termin zborni jezik se mu zdi slab, saj označuje to, kar vsak Slovenec pojmuje pod knjižnim jezikom. Prav tako izraz splošni pogovorni jezik, ki je po Toporišičevo del knjižnega jezika, čeprav pomeni pogovornost Slovincu nasprotje knjižnosti. Ob tem pa se izraz tepe še z izrazom pokrajinski pogovorni jeziki, saj – tako Urbančič – je s pogovornim enkrat označena knjižna, drugič pa neknjižna varianta slovenščine. Toporišiču očita tudi, da je hotel umetno ustvariti pogovorni jezik (temelječ na govoru Ljubljane, zlasti na govoru nenarečno govorečih ljudi) in da bi to pomenilo, da bi se morali Slovenci ob pisnem knjižnem jeziku in zborni izreki učiti še (knjižni) pogovorni jezik za medsebojne govorne stike. (Urbančič 1987, 108)

To se mu je zdelo nesprejemljivo, saj je zagovarjal obstoj knjižne govorice – kultiviranega knjižnega jezika, ki že obstaja in označuje govorno sporočilo na ravni knjižnosti. Ta je nastala v kultivirani komunikaciji kot vmesna tvorba med pogovornim jezikom in pisanim knjižnim jezikom. »Zahteva se v prosto govorjenih nastopih pred širšim zborom ljudi (javni govori, predavanja, šole ipd.), tudi nevidnim (RTV), in če jo narekuje predmet sam (strokovna razprava) ali situacija (resnost trenutka).« Koliko pa je v knjižni govorici knjižnih in koliko pogovornih prvin, je po njegovem mnenju odvisno od tega, koliko je govorec pod vplivom knjižnega jezika, in od situacije. (Urbančič 1987, 105)

Verovnikovi se drobljenje na zvrsti pri raziskovanju govora ne zdi smiselno, »saj je meje med pravili in izjemami težko določiti. Bolj primerno se zdi razumevanje nezbornega knjižnega jezika kot kontinuuma, ki zaseda prostor med ožjeknjižnim jezikom in pogovorno/narečno bazo določenega govorca. Kateri del kontinuuma pride v poštev pri posameznem govornem dejanju, je vedno pogojeno z zunajjezikovnimi okoliščinami.« (Verovnik 2004, 165)

V govorjenih besedilih se zvrsti prepletajo, meni Kranjčeva (2003, 396). V vsakem govorjenem besedilu je velik delež splošnega, skupnega jezika in ustrezen delež za posebno funkcijsko zvrst značilnih izraznih sredstev (Pogorelec v Kranjc 2003, 396).

»Sodobna besedila kažejo, da je uporaba knjižne oblike jezika odvisna od zelo širokega konteksta. Tu velja omeniti predvsem udeležence v komunikacijskem procesu in vrsto tvorjenega besedila. Na primer v poročilih se skoraj vedno uporabi knjižna oblika, medtem ko se v dialogih izbira med več knjižnimi in neknjižnimi variantami. Enako lahko rečemo za politični govor, njegova (ne)knjižnost je odvisna od situacije in naslovnikov. Eden najpomembnejših dejavnikov pa je gotovo kultiviranost govorca, pri čemer seveda predvidevamo, da bo politik kultiviran govorec. Od tega je torej odvisno, ali bo govorec izbral primerna sredstva za oblikovanje besedila in s tem pozitivno vplival na naslovnika. Velikokrat je učinek in uspešnost povedanega odvisna prav od izbire pravilne zvrsti.« (Kranjc 2003, 401)

S Kranjčevu se strinja tudi Vitez (Vitez v Verovnik 2004, 166), ki opozarja, da vsak govorni položaj sicer narekuje določeno stopnjo upoštevanja norme, »a je odnos govorca do jezikovnih pravil (če gre za šolanega, kultiviranega govorca) oz. obseg in narava jezikovnega in normativnega védenja (če gre za 'laičnega' govorca) odločilni dejavnik tvorbe govornih sporočil«. Verovnikova (p. t.) pa jo še dopolni s tem, da so odstopi od pričakovane norme pri šolanih govorcih lahko zavestni (so izraz nestrinjanja s kodifikacijo), lahko pa so znak neznanja (preštevilna uporaba nenormativnih prvin pri govorcu, ki se v medijih pogosto pojavlja, npr. vidnejši politiki).

Uporabo zborne slovenščine za javne govorce pa brezkompromisno zagovarja Cvetka Šeruga Prek, ki je skupaj z Antončičevo napisala knjigo *Slovenska zborna izreka*. Javni govorce so po mnenju Šeruga Prekove in Antončičeve (2004, 10) gledališki igralci, napovedovalci in novinarji v govornih medijih, učitelji na vseh stopnjah, politiki, duhovniki, javne osebnosti s številnih področij, predstavniki za stike z javnostjo idr. Kot javni govorce pa morajo po njenem mnenju uporabljati t. i. zorno slovenščino: »Pravilna zborna izreka bi morala biti statusni simbol izobraženega Slovenca« (Šeruga Prek in Antončič 2004, 12).

Tivadar pa meni, da govorca knjižne slovenščine določata (zahtevnejša) vsebina in (javni) govorni položaj, poleg tega je kriterij še pisna priprava. (Tivadar 2010, 41)

2.6.2.1.2 Funkcijske zvrsti

Izbira imena funkcijske se je zgodila zato, ker te zvrsti služijo različnim uporabnostnim namenom. »Imenovali bi jih lahko tudi področne, ker ubesedujejo predmetnost različnih področij človekovega udejstvovanja; npr. vsakdanjih nespecializiranih stvari, strokovnih, umetnostnih, publicističnih« (Toporišič 2000, 27).

Po Toporišiču ločimo štiri funkcijske zvrsti, in sicer praktičnosporazumevalno, strokovno, publicistično in umetnostno. Med njimi ima osrednji položaj praktičnosporazumevalna, v katero se po mnenju Toporišiča že rodimo, iz nje pa usvajamo preostale. Opozarja tudi na povezanost vseh zvrsti z vsemi. (Toporišič 2000, 28)

Praktičnosporazumevalni jezik uporabljamo, kot je zapisano v Slovenski slovnici (2000, 28) v navadnih pogovorih, poročilih, naznanilih, obvestilih ter v preprostih opisih in pripovedovanjih. Pri tem uporabljamo besede, ki jih uporabljamo skoraj vsi, povedi in stavki so kratki, načeloma preprosti in nezapleteni. Teme, za katere uporabljamo to zvrst, pa so vsakdanje, na primer gospodinjske stvari, otroci, dogodivščine ...

Strokovni jeziki so notranje razčlenjeni na: praktičnostrokovni, znanstveni in poljudnoznanstveni ali navadni strokovni jezik. Praktičnostrokovni je podoben praktičnosporazumevalnemu z več strokovnega izrazja. Uporabljajo ga delavci različnih strok, ko govorijo o poklicnih, vsekakor pa konkretnih in praktičnih zadevah. Jezik je natančnejši, ima tipično izrazje in ustaljene besedne zveze (rekla in kalki). Znanstveni jezik je prav tako poln strokovnih izrazov, abstrakten, uporablja ga ožji krog ljudi. Je enopomenski, brezčustven, uporablja nevtralni besedni red, brez besednih iger. Med praktičnostrokovnim in znanstvenim se giblje poljudnoznanstveni jezik, ki se uporablja za seznanjanje širših krogov ljudi z znanstvenimi ali visokostrokovnimi deli. Namesto golega strokovnega izrazja se tukaj uporabljajo opisi, povedani bolj preprosto, brez tujk in opisi z zgledi. (Toporišič 2000, 28–30)

Publicistični jezik se uporablja v medijih ter se piše in govori. Je zelo raznovrsten, ker je določen namenjen najširšemu krogu naslovniku, spet drugi pa ožjemu krogu, je pa zanj značilna posredovalna vloga. V tem je podoben poljudnoznanstvenemu jeziku, le da je v njem več agitacijskih in propagandnih sredstev, senzacionalnosti in čustvenosti. (Toporišič 2000, 30)

Umetnostni jezik je jezik umetnostne proze, pesmi in drame, njegov namen pa ni odražanje dokumentirane stvarnosti, ampak ustvarjanje fiktivnega sveta.

Po zgoraj opisanih značilnostih posameznih funkcijskih zvrsti odločitev o tem, kam bi uvrstila analizirani govor politika, ni bila najbolj preprosta. Politiki in politični jezik v Slovenski slovnici niso omenjeni kot predstavniki nobene izmed zvrsti. Še najbolj se politični jezik po moji presoji ujema z značilnostmi publicističnega jezika. Ima namreč izraženo posredovalno vlogo, govorec v analiziranem primeru posreduje dejstva, svoje mnenje in sklepe o določeni zadevi, pri tem naslavlja tako poslance kot tudi vse druge sloje ljudi, ki so spremljali

televizijski prenos njegovega govora. Uporablja agitacijska in propagandna sredstva, temo pa predstavlja na trenutke tudi čustveno in senzacionalistično. Da bi bila o zvrsti analiziranega govora bolj prepričana, moti predvsem uporaba strokovnih izrazov, ki so po Toporišičevih opredelitvah značilnost strokovnih jezikov. Zaradi tega bi bila moja končna ocena naslednja: analizirani govor spada v publicistično funkcijsko zvrst z nekaterimi značilnostmi poljudnoznanstvenega govora.

»Sodobno pojmovanje v ospredje postavlja temeljno funkcijo besedila, to je vplivanje na naslovnika, za to pa tvorec izbira sredstva, ki so mu na voljo v njegovem besedilnem svetu in ki jih nudi jezik, v katerem besedilo oblikuje. Pri tem je izredno pomembno upoštevanje prenosnika kot prvine konteksta oz. okoliščin, v katerih besedilo nastaja.« (Kranjc 2003, 379)
V nadaljevanju bom zato podrobno predstavila eno izmed sodobnih pojmovanj zvrsti, in sicer Andreja Skubica.

Zvrstno je politični govor poskušala opredeliti tudi O. Kunst Gnamuš (1993), pri čemer jo je zanimala samo govorjena podoba političnega jezika. »Skušala je dokazati, da politični govor vsebuje nekatere elemente, po katerih bi ga bilo mogoče opredeliti kot posebno funkcijsko zvrst jezika. Kot njegove temeljne prvine navaja: vplivajska oz. pozivna vloga, ki je usmerjena k oblikovanju javnega mnenja – prepričanij in stališč večinoma množičnega naslovnika do dejanskosti; interpretativna svoboda; mnenjska razlika; ta vodi do navzkrižij, ki se kažejo v jezikovnem boju, in pogajanj, ki pripeljejo do občasnih soglasij.« (Hribar 2006, 44)

2.6.2.1.3 Prenosniške zvrsti

»Besedilo je različno glede na prenosnik v primeru, da se ali govori ali piše« (Toporišič 2000, 32).

Tako dobimo ali pisano ali govorjeno besedilo. Z zapisanimi besedili se v diplomskem delu ne bom ukvarjala, o vrstah govorjenega jezika, ki se ločijo po tem, ali je govorjeno besedilo slušna uresničitev zapisanega besedila ali neposredna ubeseditev, sem več zapisala v posebnem poglavju. Na tem mestu le informacija, da sem se ukvarjala z govorjenim besedilom, ki ni neposredno ubesedovalno, vsaj večinoma ne. Preverila pa sem, ali se kljub temu v njem pojavljajo značilnosti neposrednega ubesedovalnega govorjenja. Bolj določno o tem v empiričnem delu.

2.6.2.1.4 Časovne in mernostne zvrsti

Časovne ali zgodovinske zvrsti Toporišič (2000, 13) deli na sodobne in pretekle. V diplomskem delu sem se ukvarjala s sodobno zvrstjo. Preostane pa le še ena delitev na zvrsti, in sicer so to mernostne, notranje ločene na vezane in nevezane. Ukvarjala sem se z nevezano zvrstjo.

2.6.2.2 Sodobne opredelitve

Strukturalistično pojmovanje zvrsti jezika, ki ga je po zgledu češkega strukturalizma razvilo slovensko jezikoslovje, s Toporišičem na čelu, kritizira Skubic. Po njegovem mnenju (1994, 2) je strukturalistična šola preveč poenostavila vlogo razlikovanja med knjižnim (intelektualiziranost; tj. sposobnost izražanja abstrakcij, kodificirana enopomenskost ter sposobnost izražanja specifičnih pomenskih razlik, in njegova narečna nevtralnost; tj. morfološko-leksikalna enotnost) in neknjižnim jezikom za namen celovite analize dejanske rabe jezika, zato sam zagovarja pragmatični pristop in upoštevanje posameznih komunikacijskih prvin. »Dojemanje jezikovnih zvrsti [...] kot v sebi zaključenih, avtonomnih podsistemov jezika [...] na delne sestave ni produktivno,« je prepričan Skubic, »zato se zdi produktivnejše [...] izhajati iz enovitega jezikovnega sistema, ki vključuje v sebi tudi vsa za posebno funkcijsko (pa tudi druge vrste) zvrst značilna izrazna sredstva.« (Skubic 1994: 3)⁴ Njegov opis govora je zato rezultat vplivov različnih prvin komunikacije, od katerih vsaka na formalni podobi jezika pusti svoj odtis.

Raznolikosti jezikovne zvrsti oz. govorne zvrsti ali govora, kot to poimenuje Skubic, se kaže kot problem mehanizma tvorbe besedila, ne pa problem statičnih ločenih izhodišč.

Glavna značilnost jezikovnega sistema je, da razpolaga s sredstvi za zadovoljevanje različnih namenov v različnih okoliščinah, da je dinamično prilagodljiv zahtevam, ki se postavljajo predenj. Vsak govorec obvladuje določen del tega sistema (ta del lahko z dodatnim izobraževanjem širi in njegovo obvladovanje izpolnjuje), v govoru pa aktivira sredstva, ki so značilna:

- zanj samega oziroma njegovo geografsko-socialno pogojenost, kolikor se ta odraža v njegovem obvladovanju koda,

---

⁴ Skubičevo teorijo sem večinoma povzemala po njegovem diplomskem delu, saj sem po pregledu njegovega magistrskega in doktorskega dela ugotovila, da je tam po mojem mnenju in za potrebe tega diplomskega dela najpreprosteje in najbolj razumljivo razložena. Kljub temu sem njegovo teorijo v mojem diplomskem delu dopolnila s posodobitvami iz njegove poznejše knjige *Obrazi jezika*, ki temelji na doktoratu.

- za namen oziroma funkcijo besedila, ki ga tvori,
- za tematiko, o kateri govori, in
- za okoliščine, v katerih poteka govor.

(Skubic 1994, 3)

Kot dejavnike zvrstnosti torej Skubic (1994, 7–50) določi komunikacijske prvine, in sicer so to:

- vpliv govorca (geografska in socialna zaznamovanost govora),
- vpliv vsebine (strokovna zaznamovanost govora),
- vpliv namena (funkcijska zaznamovanost govora, pri čemer loči: znanstveni, sporočanje-vplivanski, konvencionalnoperformativni in umetnostni govor),
- vpliv okoliščin (okoliščinska zaznamovanost govora glede na: prenosnik, govorni položaj, sobesedilo, konkretne časovno-prostorske okoliščine ter emocionalna razmerja med govorcem, naslovnikom in referenti).

2.6.2.2.1 Vpliv govorca

Vsak govorec obvlada le del celote jezikovnega sistema, ta del pa ima ožji in širši segment. Govorec uporablja nestiliziran govor, lahko bi temu rekli materni jezik v ožjem pomenu besede ali osnovni kod v nezahtevni komunikaciji, ter širšega, stilizacijski kod. Ta je odvisen od njegove izobrazbe in se ga je treba priučiti, osnovni kod pa govorec pridobi s socializacijo v zgodnjem otroštvu. Na izbiro jezikovnih sredstev, ki se jih človek nauči v okolju, oziroma na to govorno okolje vplivata geografski in socialni dejavnik. (Skubic 1994, 7)

Skubic s to izbiro dvojnega merila – geografskega in socialnega – nasprotuje Toporišičevi razdelitvi v socialne zvrsti.

Toporišičeva teorija socialne zvrstnosti »združuje dve popolnoma različni ravni govora [...] govorne oblike, utemeljene na osnovnem kodu, kakršne so pokrajinski pogovorni jeziki in narečja, ter stilizirane oblike, ki se uporabljajo v posebnih govornih položajih, kar je glavna značilnost knjižnega govora [...] Kot ugotavlja Toporišič sam, se slovenskega zbornega jezika človek normalno skoraj nikoli ne nauči kot maternega jezika. Normalno in skoraj lahko v tem stavku mirno izpustimo; takega govora nikakor ne moremo prištevati med socialne govore (ki zaznamujejo določene socialne skupine) in sploh ne med stalne govorne oblike.«

(Skubic 1994, 8)

Geografska zaznamovanost govora je vidna na vseh ravneh koda, tako v fonetiki, leksiki, slovnici (končnice), ni pa še raziskano, ali tudi v besedilni slovnici. Merimo jo v oddaljenosti

osnovnega koda od knjižne oz. zborne norme in naporu govorca za stilizacijo govora, kadar je to potrebno. (Skubic 1994, 8)

Socialno zaznamovanega govora Skubic (1994, 9–12) ne razume kot rezultat socialne hierarhije govorcev. Število sociolektov se po njegovem ujema s številom socialnih skupin, ki jih družita poseben pogled na svet in podobno življenjsko okolje, v grobem pa jih je razdelil na tri skupine: socialno visoko, srednje in nizko zaznamovane govore. Med visoko zaznamovane govore šteje govor izobraženstva in drugih družbenih skupin, ki so nosilke jezikovnega elitizma (negovani jezikovni izraz, ki opušča narečne posebnosti v morfonologiji, naglasju, leksiki ter uporablja številne intelektualizme). Socialno srednje zaznamovani govori so opredeljeni kot socialno nevtralnno stanje jezika, ki nimajo izrazito intelektualno zaznamovanih prvin niti subverzivnih posebnosti slengov. Tretja skupina pa so sociolekti, ki so ob povečanju zahtevnosti komunikacije potrebni najmočnejše stilizacije, gre za namenoma znižane govore, ki se zavestno postavljajo v opozicijo drugima dvema večjima skupinama in napadajo govorne navade družbe, Skubic jih v svojem diplomskem delu imenuje slengi.

V svojih nadaljnjih raziskovanjih je Skubic teorijo sociolektov še podrobneje razdelal in razvil. Zgoraj omenjene skupine je poimenoval kultivirani, obrobni in ekscesni sociolekti. Kot je zapisal v knjigi *Obrazi jezika*, lahko pri delitvi načinov govorjenja po družbenih slojih govorimo bolj o težnjah, saj se konkretne skupine definirajo same po lastnih kriterijih. (Skubic 2005, 185)

Za kultivirane sociolekte je značilen afirmativen odnos do dominantne kulture, za drugi dve skupini pa protisloven odnos do te kulture, in sicer za obrobne sociolekte priznavajoč odnos, a opredeljen z zavestjo, da ta kultura »ni naša«, za ekscesne sociolekte (slenge) pa ignorantski, saj si prizadevajo dominantno kulturo zavestno negirati ali do nje vzpostaviti vsaj izrazito samosvoj, alternativen odnos. (Skubic 2005, 186)

Kultivirani sociolekti

Za kultivirane sociolekte sta na glasovni ravni značilna približevanji kulturni, v skrajni obliki celo standardni izreki in sorazmerna nadregionalnost. Na slovnični ravni je opazna hiperkorektnost, na primer pri sklonih ali uporabi dvojine v srednjem spolu; na ravni skladnje pa zapletenejša skladnja, torej daljše povedi – več stavkov v povedi, več besed na poved, več besed na stavek, in nominalizacija ter večja samostalniškost v primerjavi z glagolskim načinom izražanja. Na ravni leksike Skubic izpostavlja purizem (odklanjanje tujk), univerzalnost (odklanjanje regionalizmov, z izjemo tistih, ki izražajo družbeno sprejemljivo

obliko lokalpatriotizma) in splošno kultiviranost (odklanjanje vulgarizmov), imajo pa tudi najširši razpon besedišča. Na ravni diskurzne semantike ti sociolekti kažejo večjo eksplicitnost na ravni referiranja (manj deiktikov, manj eliptičnosti), po drugi strani pa zatekanje k ritualni implicitnosti v omenjanju telesnih potreb – evfemizem, ter skrb za formo nasproti nepredvidljivosti, zmernost nasproti pretiravanju, nacionalnost nasproti nebrzdani emocionalnosti. (Skubic 2005, 187–190)

Obrobni sociolekti

Obrobni sociolekti so na glasovni, slovnični in leksikalni ravni izrazito geografsko razčlenjeni, posebno na podeželju. Na skladenjski ravni je zanje značilna večja preprostost – krajše povedi in manj stavkov v povedih. Na področju diskurzne semantike je opaziti izrazitejšo eliptičnost, ki jo omogoča večja skupna vednost govorcev, več deiktikov in besedišče z ohlapnejšim pomenom ter »neurejena« oblika izmenjave sporočil – številna dopolnjevanja in prekinitve sporočil. Skubic kot največjo razliko v primerjavi s kultiviranimi sociolekti navede kolektivnost, bližino in emocionalnost mrež družbenega obrobja ter disfemizem in utilitarnost – odklanjanje na videz nekoristnih praks. (Skubic 2005, 201–205)

Ekscesni sociolekti

Osnovna značilnost ekscesnih sociolektov je intertekstualnost, tj. »aktivno mešanje visokega in nizkega, starega in novega, domačega in tujega; jezikovna izmuzljivost, ki je odsev težnje po družbenostatusni izmuzljivosti« (Skubic 2005, 215). Ti jeziki ne priznavajo primata kulturnega jezika in kultiviranih sociolektov, temveč se deklarirajo kot »boljši«, neposrednejši, slikovitejši, iskrenejši in nezamenljivi. Zanje je značilna množična, namerna in pretirana raba jezikovnih inovacij in vulgarizmov, torej posebno besedišče. Izreka, oblikoslovje in skladnja temeljijo na kultiviranem ali obrobem sociolektu. (Skubic 2005, 214–217). Posebnost tega sociolekta je releksikalizacija, ki jo Skubic (2005, 215) razloži kot zamenjavo leksemov: »Skupnost z alternativnimi vrednotami pojme iz skupnega jezika skupnosti preimenuje – z izposojenkami iz drugih jezikov (npr. ludnica, izi, iber), drugih narečij (npr. kažin, žganjica, špinel), z arhaizmi (nor. bojda), z inovativnimi tvorjenkami (npr. džazno; zvezdan) [...] ali z metaforičnim/metonimičnim sprevačanjem pomena splošno znanim besedam (npr. teta za žensko, pička za privlačno žensko).«

2.6.2.2.2 Vpliv vsebine

»Ezoteričnejša je obravnavana predmetnost, ezoteričnejša so tudi jezikovna sredstva, ki jih moramo uporabljati,« vpliv vsebine na sociolekt opiše Skubic (1994, 13). Celoto koda razdeli na splošni del, s katerim lahko obravnavamo nezahtevne vsebine in ga obvladajo vsi govorniki jezika, ter specializirani del, ki ga lahko uporabljajo manjštevinski govorniki, ki se s to tematiko ukvarjajo, pri čemer pa meja ni ostra. (p. t.)

Če glede na vsebino izberemo specializirane jezikovne izraze, po Skubicu uporabljamo strokovni govor, ki jih je toliko, kolikor je strok. So pa še večplastni, imajo svojo položajno visoko zaznamovano (zborna) – »knjižni strokovni jezik« ter položajno nezaznamovano (pogovarjalno) obliko – žargon.

2.6.2.2.3 Vpliv namena

Strukturalistična teorija funkcijskih zvrsti je po mnenju Skubice zasnovana pretežno induktivno. »Videti je namreč, da ne izhaja iz vnaprej postavljenih meril razločevanja jezikovnih funkcij, temveč opaža posebnosti nekaterih skupin besedil, iz katerih sklepa na neki združujoči dejavnik, skupno funkcijo.« (Skubic 1994/95, 155) Zato je Skubic pojem funkcije besedila raziskal še na podlagi novejših jezikoslovnih teorij, in sicer jezikovne pragmatike⁵ ter besediloslovja, pri čemer jezikovna pragmatika »ponuja okvir definiranja funkcij kot pragmatičnih usmeritev besedil k opravitvi različnih vrst dejanj, besediloslovje pa opozarja tudi na vrsto drugih dejavnikov, ki vplivajo na tvorbo besedil.« (Skubic 1994, 1)

Funkcijo besedila razume kot pragmatično funkcijo, ki jo besedilu pripisuje tvorec, namen spremembe stanja stvari, s katerim je bilo besedilo tvorjeno. Na podlagi te perspektive loči štiri funkcijske zvrsti: znanstveni, sporočanje-vplivanski, konvencionalnoperformativni in umetnostni govor.

Podrobneje se bom posvetila funkcijski zvrsti sporočanje-vplivanski govor, v katerega bi po opisu uvrstila analizirani govor politika BP, zanj pa velja, da »ima vsebina načeloma

---

⁵Jezikovna pragmatika, jezikoslovno-filozofska panoga, ki se je razvila na osnovah oxfordske šole jezikovne filozofije, postavlja v središče svojega zanimanja pragmatično funkcijo izrekov oz. besedil, tj. *namen spremembe stanja stvari*, s katerim je besedilo tvorjeno. Spremembe stanja stvari, ki jih namerava govorec doseči, so najrazličnejših vrst in zajemajo pravzaprav vse, kar se v stvarnosti spremeni s tem, ko je govor uresničen. Spremenijo ali pojavijo se vednosti ali čustvene naravnosti udeležencev sporazumevanja pa tudi druge vrste razmerij do propozicij (zavezanost govornika ali, naslovnika, da stori, kar stoji v propoziciji) in celo razmerja med stvarmi (sklepajo se kupčije, osebe dobivajo določene statute itd. (Skubic 1994/95: 156)

absolutno prednost pred formo oziroma je slednja vsebini prilagojena [...] Ker zajema v svoj okvir vsako rabo jezika v namene perlokucijskega vplivanja na naslovnika« (Skubic 1994, 23).

Ta zvrst je zelo raznolika, vanjo pa bi lahko uvrstili po Toporišiču imenovani praktičnosporazumevalni in publicistični ter precejšen del strokovnega jezika. Njene značilnosti bi lahko povzela v naslednje: razumljivost govora, verodostojnost govorca ali čustveno-moralno vplivanje govorca na naslovnika, prepričljivost govorca, logičnost argumentov, upoštevanje zahtev okoliščin. Govorec lahko uporabi vse strategije za doseg svojega cilja. (Skubic 1994, 23–26).

Avtor v poznejši monografiji *Obrazi jezika* Skubic (2005, 130) nekoliko popravi opredelitev funkcijske členjenosti. Diskurze, ki jih je v prejšnjih delih imenoval govori, razdeli na štiri skupine:

- performativni ali izvršni, ki so povezani z medosebno funkcijo jezika, saj so sposobni spremeniti vedenje ciljnih članov družbe;
- kognitivni ali spoznavni, ki so povezani z ideacijsko funkcijo, saj razvijajo nove vednosti in s tem definirajo in spreminjajo področja;
- imaginativni, ki so povezani z besedilotvorno funkcijo, saj »prestavljajo meje« jezika ter nenehno preverjajo in spreminjajo razmerja med označenci in označevalci;
- pragmatični ali uporabnostni, ki so mesto, kjer se z vsemi tremi jezikovnimi funkcijami nenehno manipulira, jih relativizira in obnavlja v skladu s praktičnimi potrebami pripadnikov družbe.

Po tej novejši delitvi bi analizirani govor BP sodil med pragmatične ali uporabnostne diskurze.

2.6.2.2.4 Vpliv okoliščin

Pod okoliščinami Skubic razume vse, kar spremlja govorni dogodek v prostoru in času, posebej pa loči naslednje okoliščine: prenosnik (govorica in pisava), govorni položaj (pojavišče, socialna razmerja med govorcem, naslovnikom in publiko ter jezikovno razmerje), sobesedilo, konkretne časovno-prostorske okoliščine ter emocionalna razmerja med govorcem, naslovnikom in referenti. (Skubic 1994, 36–51).

Ključna »poanta« Skubičeve raziskave (1994, 52–53) je, da je govorni dogodek rezultat vseh zgoraj naštetih vplivov in zato so besedila:

- geografsko zaznamovana (posebnosti govorničevega domačega geografskega okolja),
- socialno zaznamovana (posebnosti govorničevega domačega socialnega okolja),
- funkcijsko zaznamovana (pragmatična funkcija besedila),
- tematsko zaznamovana (specifične strokovne tematike, ki so vsebina besedila),
- prenosniško zaznamovana,
- položajno zaznamovana (govorni položaj),
- sobesedilno zaznamovana,
- aktualizacijsko zaznamovana in
- ekspresivno zaznamovana.

2.7 Parametri besedilne fonetike

Toporišič je v zadnji Slovenski slovnici značilnosti govornega besedila poimenoval besedilna ali stavčna fonetika. V Enciklopediji slovenskega jezika (1992, 308) je besedilna fonetika definirana kot »slušne značilnosti povedi, eno- ali večstavčne«, ki jih v besedilu lahko delno nadomestimo z ločili.

Toporišič jo je proučeval omejeno le na fonetiko povedi, čeprav naj bi besedilna fonetika zajemala slušne značilnosti kakega besedila v celoti. Tega se zaveda tudi Toporišič, ki sam pojasni, da v slovnici podrobneje obravnava le slušne značilnosti povedi, zlasti stavka, kvečjemu pa še slušne pojave med posameznimi povedmi.

Kot je zapisal v Slovnici (2000, 533), slušno gradivo kakega besedila v govoru ni nepretrgano ali sestavljeno iz čisto enakih delov ali razprostrto v obliki ene premice na eni samo ravnini, ampak je mnogostransko oblikovano: nepretrganost glasovja členijo premori, tonsko vodoravnost razgibavajo rastoči in padajoči tonski poteki in njihova neenaka višinska lega, jakostno enoličnost odpravljajo glasneje, poudarjeno in tiše izgovorjeni deli sporočila, enolično hitrost govora spreminja človekova sposobnost, govoriti hitreje in počasneje, vse glasovje lahko značilno obarva tvarina besedila, razpoloženje govorečega ali upoštevanje naslovnika.

Hrvaški jezikoslovec Škarić (Škarić v Huber 2013, 89) govor opredeli kot človekovo psihofizično aktivnost, ki jo zaznamo kot spoj glasu in besedila, oba med sabo zelo povezana in v obeh oblikujemo sporočila s spodaj naštetimi značilnostmi. Razlikujeta se samo v tem, da

so te značilnosti v glasu univerzalne (izražanje emocij), v besedilu pa so vezane na določen jezik.

Toporišič (2000: 534) je v okviru stavčne fonetike proučeval naslednje pojave:

1. strnjenost oz. razčlenjenost besedila s premori: členitev ali segmentacija s premori;
2. jakostna izoblikovanost posameznih s premori razčlenjenih delov besedila (tudi razmerje enih takih delov nasproti drugim): naglas in poudarjanje;
3. podoba tonskega poteka v delih besedila: stavčna intonacija;
4. relativna višinska lega tonških potekov: register;
5. relativna dolžina trajanja posameznih enot besedila: trajanje;
6. tipična obarvanost glasovja: barva.

Huber je v svoji doktorski disertaciji predstavil pregled celotnega raziskovanja besedilne fonetike v slovenskih jezikovnih priročnikih, ki je pokazal (Huber 2013, 166–168), da o obširnem, poglobljenem in zaokroženem razpravljanju o besedilni fonetiki lahko govorimo šele pri Toporišiču (Slovenska slovnica (1976, 2000), srednješolski učbeniki Slovenski knjižni jezik 1–4, Slovenski pravopis (1990, 2003), Enciklopedija slovenskega jezika (1992)). Pravopisi pred zadnjima dvema, pravorečni priročniki in (enojezični) slovarji imajo malo ali nič klasičnih besedilnofonetičnih informacij. Več informacij so ponujale slovnice, zametki besedilne fonetike so vidni že v SS 1768, kjer je nakazana povezava med postavljanjem ločil, uporabo členov in osebnih zaimkov v pisavi ter poudarkom v govoru.

Toporišiču in drugim raziskovalcem besedilne fonetike Huber (2013, 168) očita pomanjkljiva raziskovalna izhodišča, nekatera izmed teh sem sama že omenila:

- raziskave ne temeljijo na realnem oz. spontano govorjenem gradivu, ampak na bralni realizaciji zapisanih besedil,
- brana besedila so literarna dela, ki z današnjega vidika raziskovanja niso reprezentativen vzorec govorjenega jezika,
- izsledki, razen redkih izjem, so rezultat bolj ali manj subjektivnega opazovanja posameznika.

2.7.1 Členitev s premori

Členitev s premori je za govorjenje zelo pomembna. Primerna določitev premorov dela sporočilo pregledno in jasno, v nasprotnem primeru besedilo dojemamo kot zapleteno ali celo nepravilno. Vsak segment s premori členjenega besedila ima ustreznike tudi v drugih kategorijah stavčne fonetike, zlasti v stavčni intonaciji.

Toporišič je členitev s premori analiziral na primerih branih odlomkov iz Cankarjeve črtice (Ob grahu), kar pomeni, da so govorci brali besedila, napisana za tiho branje, ne za govorjenje. Zato predvidevamo, da ugotovljene značilnosti v slovnici ne bodo v celoti prenosljive na primarno govorjeno besedilo, ki ga bomo proučevali v diplomskem delu. Ampak o tem več v analizi.

Tipična mesta členitve po Toporišiču (2000, 537– 538):

1. Meje povedi. Nikoli se ni zgodilo, da na koncu povedi ne bi naredili premora in premori so na koncu povedi najdaljši (okoli 50 stotink sekunde). Krajši so premori med samostojnimi povedmi, ki so sicer del priredja. Četudi je poved enostavčna (razdružene povedi), jo členimo s premori (npr. Prišel bom. Jutri. Ob pol treh.).
2. Med relativno samostojnimi deli iste povedi, tj. zlasti med takimi deli, ki so vsebinsko povezani, skladensko pa ne posebno.
3. Po spremnem stavku premega govora, kadar je pred dobesednim navedkom ali pri nepripravljenem prehodu iz poročanja v premi govor.
4. Med posameznimi prirednimi deli zložene povedi, zlasti v posledičnem priredju, nato pa v protivnem. Najmanj jih je v vezalnem (več kot v normalnem vezniškem in obenem eliptičnem jih je v brezvezniških). Jasen je premor tudi v stopnjevalnem priredju brez veznika.
5. Pred dostavki in pred neprvim nestavčnim prirednim členom brez veznika.
6. V podredju, zlasti pred prilastkovim odvisnikom, krajši so pred časovnim in predmetnim odvisnikom.
7. Primerov členitve zaradi ritmičnosti, kolikor ni to storil že pisatelj z ločili, v besedilih, ki jih je obravnaval Toporišič, ni bilo. Načelo ritmičnosti deli glasovje povedi na približno enako dolge dele. Pri manjši hitrosti členitev rada nastopa med t. i. izhodiščem in jedrom povedi.

8. V prostem nepripravljenem govoru se premori delajo tudi na mestih, ko ne vemo več naprej ali ko začetni stavek ali večstavčno poved obrnemo v drugo smer. Še več je premorov, če smo pri govorjenju preveč razburjeni. Več premorov kot običajno se dela v slovesnem govoru, ko lahko vsako naglašeno besedo osamimo s premori (vendar daljše tako besedilo poslušalce utruja). Sicer delamo radi premor pred tistim delom povedi, ki ga hočemo posebej poudariti.

Dolžina premorov

Premori so zelo različnih dolžin. Toporišič je trdil, da so tem daljši, čim bolj redno se pojavljajo v besedilih, npr. med različnimi povedmi. Dolžine premorov je ugotovil za naslednjih devet skupin (dolžine premorov so podane v stotinkah sekunde):

1. 80–86: konec vprašalne povedi;
2. 70: konec pripovedne povedi;
3. 58–64: konec vzklične povedi; konec avtorskega spremnega (napovednega) stavka pred dobesednim navedkom; konec povedi, ki bi se lahko nadaljevala;
4. 47–53: konec daljšega dela zložene povedi; konec vprašalnega stavka v premem govoru istega govorečega;
5. 42: meja vrinjenega stavka;
6. 27–35: premor ob menjavanju skladijskega vzorca; konec vzklične povedi v besedilu iste osebe; premor pred *zato*, pred pristikom;
7. 18–24: premor med sestavinami stavčnega priredja (razen pred veznikoma *in*, *ter*); premor pred podrednim stavkom (vezniki *tako da*, *zato da*); premor za zamolkom;
8. 12: premor pred *in*, *ter*;
9. 3–7: premor pred navadnim podrednim veznikom, za podrednim stavkom; premor v leksikaliziranih prirednih zvezah (npr. *sem pa tja*).
(Toporišič 2000, 539)

Odsotnost premorov

V stilno zaznamovani rabi premorov navadno ni na naslednjih mestih:

- med stavčnimi členi kratkega prostega stavka;
- med kratkim glavnim in odvisnim stavkom;
- med deli nestavčnega priredja z vezniki *in*, *pa*, *ter* (oče in mati, sem ter tja).

Malo verjetni so premori:

- ob enobesednem prilastku (npr. cvetoča češnja);
- med prislovnim določilom načina ali mere in odnosnico (npr. lepo govori);
- med naslonkami in besedo, na katero se naslanjajo (prim. Še tega mi je bilo treba);

- med medmetom in za njim stoječim zvalnikom (o ti reva).
(Toporišič, p. t.)

Členitev s premori navadno v pisavi zaznamujemo z ločili. Na splošno velja, da tam, kjer v normalnem govoru delamo premore, v pisavi stavimo ločila.

Škarić premore opredeli kot izseke govornega časa brez teksta, ki se razlikujejo od molka. Vloge premorov v besedilu so po njegovem mnenju naslednje: razmejevalna, poudarna, leksična in prekinitvena (Škarić v Mercina 2015, 2). Po Škariću (1996, 159) premori v stavku služijo tudi za popravljanje napak tempa. Če je bilo nekaj besed izgovorjenih prehitro, premor razredči preveč zgoščene informacije.

2.7.2 Jakostna izrazitost

V stavku so najpogostejše normalno naglašene besede, njihovo nasprotje so nenaglašene besede ali naslonke, veliko besed je tudi oslajeno naglašeni. Oslajeno naglašene jih čutimo zaradi podrejene vloge v besednih zvezah, na primer pridevniški levi prilastki, ne pa števniki. Oslajena naglašena je lahko tolikšna, da kaka prvotno naglašena beseda postane sploh onenaglašena (npr. *dober* dan). Lahko pa se naglašena poveča do poudarnosti, poudarne pa so lahko tudi sicer nenaglašene besede ali celo nenaglašeni deli besede. (Toporišič 2000, 540–541)

V povedih torej na splošno lahko ločimo štiri stopnje jakostne izrazitosti (Toporišič 2000, 541):

- nenaglašena,
- oslajeno naglašena,
- neoslajeno ali normalno naglašena in
- poudarjeno naglašena ali poudarjenost (kot posebno sredstvo členitve sestavin povedi z jakostjo).

Za pravilno in primerno branje je jakostna členitev povedi (in segmentov) izredno pomembna, ker je od nje odvisna stavčna intonacija. S tega stališča je v vsakem segmentu treba odkriti njegovo jakostno težišče, ker se v njem začneja in ločevalno oblikuje t. i. glava stavčne intonacije. Jakostno težišče segmentov je načeloma v tistem delu povedi, ki je najvažnejši. Če je v segmentu kak zlog poudarjen, je težišče v njem (Našo kočo JE zamedlo), težišče je tudi

na besedi, ki sledi poudarnemu členu (Tudi ON je kriv). Če ni nobenega poudarjenega zloga, je težišče na zadnjem neoslabljeno naglašenem zlogu segmenta (Včeraj popoldne je dežeVALo). V stavkih z vprašalnim zaimkom je težišče na tem zaimku. Lahko pa je težišče tudi na členu (NE le iz navade). Jakostna členitev enosegmentnih in večsegmentnih povedi poteka po istih načelih. Težišče pa lahko s spremenjenim besednim redom z zadnjega mesta prenesemo proti začetku segmenta (OBema so se tresle roke). (Toporišič 2000, 542–543)

Na splošno težišče ugotovimo s pretvorbo nevprašalne intonacije v vprašalno ob nespremenjenem besednem redu.

Jakostnega težišča v pisavi ponavadi ne zaznamujemo kako posebej, to delamo le izjemoma, na primer tako, da jo natisnemo krepko ali pa težiščno besedo zaznamujemo z ostrivcem. Najpogostejše sredstvo za poudarjanje pa je sprememba normalnega besednega reda. (p. t.)

Naglas se je še v Slovenskem pravopisu iz leta 1962 imenoval poudarek, danes pa terminološko ločujemo med poudarkom in naglasom. Poudarek je stavčna kategorija, tj. izrazitost enega ali več zlogov na ravni stavka, medtem ko je naglas omejen na izrazitost enega ali več zlogov na ravni besede. Terminološko razlikovanje sta v šestdesetih letih uvedla Toporišič in Rigler, pozneje se je dosledno ločevanje uvedlo tudi v Slovar slovenskega knjižnega jezika in v Slovensko slovnico. (Tivadar 2004b, 174)

2.7.3 Stavčna intonacija

Stavčna intonacija je značilna podoba tonskega poteka v edinem segmentu ali v vsakem segmentu večsegmentne povedi, je zapisal Toporišič v Slovenski slovnici (2000,543). Tonski potek je opredelil kot ton, ki ga s spreminjajočimi se števili nihajev v določeni časovni enoti tvorijo gasilke, imajo ga vsi zvoneči soglasniki, najbolj umirjen pa je pri samoglasnikih in zvočnikih *j*, *v*, *m* in *n*; pri *r* in *l* ter pri zvonečih nezvočnikih je bolj razčlenjen.

Stavčna intonacija ima svoje tipične oblike, imenovane tonemi, ki so pomensko razločevalni. Povedo nam namreč, ali je poved pripovedna, velelna, želelna, vprašalna ali pa vzklična. Intonacija se deli na trup in glavo. Glavo ima vsak smiselni segment (vsaka intonacija), trup pa ni nujno potreben. Glava se začne z zlogom, na katerem je težišče; glede na intonacijo ga imenujemo intonacijsko težišče. Kar sledi glavi, je rep glave. Po tipičnem razmerju težišča in repa in po mestu segmenta v povedi imajo intonacijske glave posebna imena: kadenca,

antikadenca in polkadenca. Prvi dve zaznamujemo s končnim ločilom, polkadenco pa z nekončnimi ločili, npr. vejico, podpičjem, dvopičjem. Kadenca je zmeraj padajoča, antikadenca pa rastoča⁶. Polkadenca je navadno podobna antikadenci⁷, uporablja pa se tudi padajoča polkadenca. (Toporišič 2000, 543–549)

Pripovedna intonacija je tista končna intonacija, ki se končuje s kadenco. Uporablja se v povedih brez čustvene zavzetosti. Povedek takih povedi je lahko v povednem, pogojnem ali velelnem glagolskem naklonu. Tudi povedi brez povedka se izgovarjajo enako. V pisavi se zaznamuje s piko na koncu povedi, sicer še s podpičjem sredi povedi. Pri dopolnjevalnih vprašalnih povedi pa še z vprašajem. (Toporišič 2000, 551)

Vprašalna intonacija se uporablja v vprašalnih stavkih z vprašalnico *Ali* (ki pa je lahko tudi izpuščena) in v ponovljenih vprašanjih z zaimensko vprašalnico. V pisavi jo zaznamujemo z vprašajem v vprašalnih stavkih z *ali* oz. sploh brez vprašalnih zaimkov, v vprašalnih povedih z vprašalnim zaimkom pa le, če je vprašanje ponovljeno. (p. t.)

Vzklična intonacija pa se uporablja, kadar kaj povemo s čustveno prizadetostjo. Tako se dajo izgovoriti vsi primeri s pripovedno in vprašalno intonacijo. V pisavi jo nakazujemo s klicajem. (p. t.)

Polkadenco uporabljamo pri vseh nekončnih segmentih. V čustveno neobarvanih povedih se v enih primerih uporablja rastoča, v drugih pa padajoča polkadenca. Načeloma pa je rastoča. V pisavi jo navadno nakazujemo z nekončnim ločilom, vendar ne zmeraj. (p. t.)

2.7.4 Register

Register je po Toporišiču (2000, 553) relativni tonski položaj stavčne intonacije. V navadnem govorjenju uporabljamo pretežno srednji tonski pas svojega govornega tonskega območja (npr. basa, baritona, alta, soprana ipd.); višje prehajamo le pri posebnem poudarjanju; na dnu srednjega pasu se navadno končajo pripovedne kadence. Najlaže in najdlje se izražamo v svojem tonskem območju, če pa smo nervozni ali govorimo z otrokom ali živaljo, lahko preidemo v zgornje tonsko območje. Previsoko izbran register nam omejuje svobodo v rabi jasnih intonacijskih potekov in dela naš glas tudi sicer neprijeten, kar oboje negativno vpliva

---

⁶ Poznamo tri vrste antikadence, in sicer rastočo, stopničasto in visoko. (Toporišič 2000, 549)

⁷Ima tudi vse tri variante antikadence.

na poslušalca. Zmeraj nižji register imajo pogosto zaporedne priredne sestavine, tudi vrinjene stavke zaznamujemo z znižanim registrom. Tudi znižani register je čustveno obarvan, pogosto ga uporabimo, ko smo jezni. V pisavi registra ne zaznamujemo z ločili. (Toporišič 2000, 553)

»Škarić register vedno povezuje z barvo glasu. Ločuje prsni, srednji in čelni register, ki so odvisni od položaja grla. Srednji register ima temeljno barvo glasu posameznika, grlo pa se nahaja v središčnem položaju. Grlo je dvignjeno pri čelnem registru, kjer je glas piskajoč, pri prsnem registru pa je grlo povsem sproščeno« (Škarić v Mercina 2015, 4).

2.7.5 Hitrost govora

Pri govorjenju se priporoča normalna hitrost, in čeprav je ta relativna in ljudje govorimo različno hitro, smo si v presoji, ali kdo govori prehitro ali prepočasi, precej edini. Pri normalni hitrosti natančneje in lepše izgovarjamo, misel je ravno prav pred govorom, poslušalci pa nas lahko dobro razumejo. Sredstvo za uravnavanje hitrosti so premori. (Toporišič 2000, 553)

»Hitrost je pravilna, kadar je govorni znak razumljiv.« Tako je relativno določanje pravilne hitrosti opredelil Škarić (1996, 158). Kot trdi, je povprečno trajanje izgovornih besed od 0,6 do 0,8 sekunde, kar ustreza t. i. psihološki enoti časa – enemu utripu srca, enemu koraku, čas za izgovor stavka pa med 1,5 in 5 sekundami, kar je meja trajanja psihološke prezentnosti⁸. Po njegovi teoriji je treba informativnejše stavke izgovarjati dvakrat počasneje, hitrost pa lahko uravnavamo s premori. »Če je govornik nekaj besed izgovoril prehitro, vstavi premor in tako razredči preveč zgoščene informacije« (Škarić 1996, 159).

Hitrost prilagajamo glede na snov, pomembnost informacij, naslovnika in na čas, ki ga imamo na razpolago. Kar je v besedi bolj pomembno, napravimo izrazito tudi s primerno upočasnjenim izgovorom, kar je manj važno, pa hitreje preletimo. Jedro stavka se pove počasneje kot prehod, vrinjeni stavek pa izgovorimo hitreje od sobesedila. Poslušalcem, ki so manj vajeni poslušanja, govorimo počasneje, tako je tudi, če govorimo o težje razumljivih stvareh. Seveda pa na hitrost vplivata tudi čustvena obarvanost tematike ali razpoloženje govorečega, pogrebni govor npr. podajamo upočasnjen, prijetno vsebino pa živahno. Hitrost govora pa je odvisna tudi od temperamenta osebe, ki govori. Nekdo pač govori prepočasi,

---

⁸Psihološka prezentnost je izsek fizičnega časa, v katerem dogodek zaznamo hkrati v celoti – psihološko (Škarić: 1996: 156).

drugi prehitro. »Pretirano hiter ali prepočasen govor ni dober, oba lahko samo škodita tako govorečemu kakor poslušalcu« (Toporišič 2000, 554).

Da s počasnim govorom govornik poveča pomembnost informacij, s prehitrim pa razvrednoti, kar govori, se strinja tudi Škarić in k temu dodaja, da prepočasen govor pri poslušalcu ustvarja dolgčas, prehiter pa nevrozo. (Škarić 1996,160)

»Načeloma brano besedilo govorimo veliko hitreje od besedila tvorjenega sproti. Čeprav je sprotni govor avtomatiziran, se nekaj časa v mentalnem svetu porabi tudi za tvorbo besedila. Velikokrat je mogoče opaziti, da neizkušeni govorniki v govornih nastopih govorijo veliko prehitro, česar se sami ne zavedajo. Hitrost govornega besedila je torej do neke mere nezavedni dejavnik, ki se ga je mogoče kot vse ostale parametre, z izjemo registra, z vajo priučiti. Ravno zaradi nepredvidljivosti, je bila hitrost govora v fonetičnih raziskavah in monografijah sorazmerno malo izpostavljena, še posebej pri spontanem govoru.« (Tivadar v Mercina 2015,4)

Kot dopolnitev Toporišičevemu priporočilu o normalni hitrosti, ki je precej nedoločljiva mera, Tivadar »na podlagi analiz medijskih govorcev za priporočljivo hitrost predlaga 5–6 zlogov na sekundo. Tivadar opozarja, da je s pojavitvijo medijev hitrost govora postala predvidljiva, določljiva ter predvsem pomembna za javni govor. Sproščen govor je na brani govor vplival do te mere, da se je branost približala govorjenju in je nastalo t. i. govorno branje (Šeruga Prek 1990) oz. govoru približano branje z več poudarki in počasnejšim tempom ter gledanjem v kamero.« (Tivadar v Mercina 2015, 5).

2.7.6 Barvanje zvočnega gradiva

Stavčnofonetično barvanje zvočnega gradiva povedi in besedila je po Toporišiču (2000, 554) posledica spremembe odzvočnega prostora v ustih. Najpogostejše je normalno barvanje, tako, ki ne vzbuja posebne pozornosti. Tipično negativno barvanje je npr. nosljanje.

Glasovje se obarva tudi, če močno spremenimo register navzdol ali navzgor, ter ob veliki jakosti. Da se obarvati tudi s hripavostjo, z deformacijo lic ali ustnic ipd. Glasovno barvanje kaže stanje govornih organov in duševnost (npr. posebno barvanje za svečanost, žalost, veselje); lahko pa se uporablja za umetnostno oblikovanje.

Nekateri imajo posebno lepo glasovno barvo, kar jim daje dragoceno prednost pred občinstvom, meni Toporišič (p. t.).

3 ANALIZA GRADIVA

3.1 Metode in razlaga analize

3.1.1 Izbor govorca

BP je eden izmed najbolj prepoznavnih politikov v Sloveniji. To lahko pripišemo dolgoletnemu delu v politiki – tako rekoč poklicni politik je nepretrgoma že od leta 1992, predvsem pa zasedanju najpomembnejših položajev v slovenski politiki, to so predsednik parlamenta, predsednik vlade in predsednik republike.

Predsednik državnega zbora je postal leta 2000 v svojem tretjem poslanskem mandatu, leta 2008 pa je zasedel najvplivnejši položaj v svojem življenju – po relativni zmagi njegove stranke Socialni demokrati na parlamentarnih volitvah je bil imenovan na mesto premiera. Mandat je po izglasovani nezaupnici predčasno končal. Kot predsednik stranke je kljub izredno nizki podpori stranki na začetku predvolilne kampanje zasedel tretje mesto na predčasnih parlamentarnih volitvah leta 2011. Naslednje leto se je po porazu za predsednika stranke Socialni demokrati, kjer ga je premagal Igor Lukšič, odločil kandidirati še za predsednika Republike Slovenije. In tudi to tekmo, pa čeprav so mu ankete na začetku volilne kampanje kazale zelo slabo, je dobil – kljub temu da je vladi pod njegovim vodstvom priljubljenost med ljudmi vztrajno padala, bila proti koncu že ekstremno nizka, enako so ankete javnega mnenja kazale tudi njegovi stranki SD, kar je dokaz, da se je izkazal v predvolilnih aktivnostih (govorih, soočenjih, nastopih).

BP je predvsem in samo politik. Da tako meni tudi sam, je potrdil v enem izmed intervjujev, ko je dejal: »Politika ni bila samo moja največja ljubezen. Ampak je bila, kar se javnega življenja in kariere tiče, tudi edina ljubezen. Jaz sem živel, da sem lahko delal. Ko bom šel enkrat iz politike, bom delal, da bom lahko živel.« (<http://tvslo.si/#ava2.117665969>; 8. 10. 2011)

Je Primorec, ki že od študentskih let živi v Ljubljani. Rodil se je 2. novembra 1963 v Postojni, odraščal v Šempetru pri Novi Gorici. Tekoče govori italijanski in angleški jezik, pasivno pa

tudi francoskega. Zgodaj v otroštvu mu je umrl oče, zato ga je vzgajala mama. BP ni poročen, je pa v dolgoletnem razmerju s Tanjo Pečar. Skupaj vzgajata enega otroka, in sicer sina Luko.

Je diplomirani politolog, nekdanji poslanec v slovenskem parlamentu, nekdanji predsednik parlamenta, nekdanji evropski poslanec, nekdanji dolgoletni predsednik stranke Socialni demokrati, nekdanji predsednik slovenske vlade in sedanji predsednik Republike Slovenije.

Politična kariera ga je zamikala že zelo zgodaj. S 26 leti je postal najmlajši član takratnega Centralnega komiteja slovenske komunistične partije in član njenega predsedstva. Že kot gimnazijec novogoriške gimnazije pa je bil v vodstvu mladinske organizacije (ZSMS).

Diplomiral je na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani na smeri mednarodna dejavnost. Leta 1987 je za svoje diplomsko delo z naslovom *Prizadevanja neuvrščenih za mirno reševanje sporov med članicami gibanja neuvrščenih* prejel Prešernovo in Zoretovo nagrado. Proti koncu študija je s 26 leti vstopil v ZKS, v tretjem in četrtem letniku je bil na čelu fakultetne ZSMS.

Leta 1990 je kot delegat tedanje skupščine Republike Slovenije zasedel položaj predsednika odbora za mladinska vprašanja ter odbora za mednarodne zadeve. Bil je del slovenske delegacije, ki je protestno zapustila zadnji kongres Zveze komunistov Jugoslavije (ZKJ).

Ostal je del stranke, ki se je iz Zveze komunistov Slovenije pred prvimi demokratičnimi volitvami preimenovala v Stranko demokratične prenove (SDP), leta 1993 je (ob združitvi z nekaj drugimi strankami) postala Združena lista socialnih demokratov in se leta 2005 preimenovala v SD (Socialni demokrati).

Z 29 leti (leta 1992) je že bil izvoljen za poslanca državnega zbora.

Na vodilna mesta se je povzpel tudi znotraj stranke. Leta 1993 je postal podpredsednik tedanje Združene liste socialnih demokratov (ZLSD), marca 1997 pa je bil na 3. kongresu tedanje ZLSD v Ljubljani izvoljen za novega predsednika stranke.

Že v drugem poslanskem mandatu (1996) je postal podpredsednik državnega zbora. To funkcijo je opravljal do aprila 1997. Leta 1997 ga je takratni predsednik vlade Janez Drnovšek predlagal za zunanjega ministra, vendar ni bil izvoljen.

V svojem tretjem mandatu (2000) je zasedel mesto predsednika slovenskega parlamenta. Njegova stranka, takrat še ZLSD, je postala druga najmočnejša stranka v vladni koaliciji. Člani stranke so ga junija 2001 na kongresu v Kopru ponovno izvolili za predsednika. Tik

pred iztekom mandata (junija 2004) je bil s prednostnimi glasovi, čeprav je bil na listi stranke naveden kot zadnji kandidat, izvoljen za evropskega poslanca.

Na petem kongresu stranke ZLSD aprila 2005 v Ljubljani se je ta na njegovo pobudo preimenovala v Socialne demokrate (SD).

Pred predsedniškimi volitvami leta 2007 je razmišljal tudi o kandidaturi za predsednika Republike Slovenije, a je končno odločitev o tem, ali naj kandidira ali se s stranko na naslednjih parlamentarnih volitvah bori za mandatarstvo, prepustil stranki. Člani so mu izrekli podporo za boj za mesto premiera na parlamentarnih volitvah leta 2008. Ta odločitev je Socialnim demokratom prinesla relativno zmago, predsedniku stranke pa mandat za sestavo vlade.

Tako je leta 2008 postal premier devete slovenske vlade in šesti ministrski predsednik po osamosvojitvi. Državni zbor ga je potrdil 7. novembra 2008. Vladno koalicijo je sestavil s strankami LDS, Zares in DeSUS. Zadnji dve sta vlado zapustili, zato je poskusil vladati z manjšinsko vlado, ki pa je padla z izglasovano nezaupnico v parlamentu, ki jo je premier vezal na imenovanje petih novih ministrov. Tako je postal tretji premier v samostojni Sloveniji, ki je predčasno končal mandat predsednika vlade.

Leta 2012 je kandidiral za predsednika Republike Slovenije in v drugem krogu premagal dotedanjšega predsednika Danila Türka.

Skozi leta se ga je prijel vzdevek Barbika, saj vzbuja občutek, da zelo skrbi za svojo zunanost. Vedno je urejen, zagorel, znano je, da rad obleče modne izdelke znanih blagovnih znamk. Zelo vesten je tudi pri skrbi za svojo postavo, ohranja jo z veliko športne aktivnosti. V mladosti je bil tudi maneken oz. model. Verjetno so mu tudi fizične značilnosti pomagale pri uspehih v politiki. Volivci se želijo identificirati s privlačno osebo, zato so zaradi politikove dobre postave, lepega obraza, samozavestnih kretenj pripravljene sprejeti njegova stališča (Vreg 2000, 167–168). Prijetna zunanost prispeva k temu, da volivci pozitivneje ocenjujejo osebnost politika (Vreg 2004, 82), poleg tega pa so fizično privlačnejšim politikom pripravljene pripisati tudi druge pozitivne lastnosti, t. i. halo učinek (Ule in Kline v Vreg 2004, 82). Tudi Vatovec (1968, 168) omenja, da nekateri teoretiki retorike poudarjajo, da »bosta ljubka lepa govornica ter postaven simpatičen govornik hitreje in učinkoviteje vplivala na poslušalce«. Lahko pa vzdevek namiguje tudi na to, da ima BP tako kot barbika, igrača iz naše mladosti, več pokazati kot povedati. Pa čeprav zna karkoli povedati zelo lepo in zelo dobro.

BP je namreč tudi dober retorik. O tem so nas prepričali njegovi uspehi v politiki, še najbolj na parlamentarnih volitvah leta 2008, ko je s svojo stranko SD zmagal in zasedel mesto premiera. Priljubljenost stranke se je pod njegovim vodstvom zelo povečala, za kar moramo vsaj del zaslug pripisati tudi njegovim govornim sposobnostim. Kljub temu nas je med svojim mandatom predsednika vlade presenetil tudi z nekoliko nevsakdanjimi besedami in metaforami, ki so jih v medijih poimenovali kar »pahorizmi«. Nevsakdanjega besedišča, ki je po mnenju javnosti izredno dvomljivo za nekoga na tako pomembni funkciji, se zaveda tudi sam. O svoji retoriki je npr. povedal: »V svojem času sem verjetno izrekel tudi nekaj stvari, ki jih ne bi pripisali predsedniku vlade, češ, da mora biti ta nekaj posebnega kot osebnost. Jaz pa pravim, da ni.« (<http://tvslo.si/#ava2.117665969>; 8. 10. 2011)

Njegove dobre retorične sposobnosti in zmožnost prepričljivega nastopanja v javnosti je najbolje doslej pokazala predvolilna kampanja leta 2011 pred zadnjimi parlamentarnimi volitvami. Moral je predčasno zapustiti mesto predsednika vlade, javnomnenjske ankete so tako vladi kot njemu kazale ekstremno majhno podporo. Na začetku kampanje je bil torej precej nepriljubljen politik. Med kampanjo, še posebej pa po političnih soočenjih na televiziji pa je podpora SD in BP začela spet rasti. Spomnimo, da je s stranko 4. decembra 2011 na predčasnih parlamentarnih volitvah dosegel tretje mesto (10,52 odstotka glasov volivcev), in to le dober mesec dni potem, ko je bila v državnem zboru izglasovana nezaupnica (20. septembra 2011) in je imel v javnosti zelo slabo podporo.

Zaradi vsega zapisanega sem se odločila, da z znanstvenimi metodami preverim, ali je politik BP dober govorec.

3.1.2 Izbor gradiva

Pri analizi govornega nastopa BP se je bilo treba omejiti na manjše število govorov izbranega govornika, saj bi bilo podrobno analiziranje njegovih številnih javnih nastopov preobširno za obravnavo v diplomskem delu. Po pogovoru z mentorjema sem se kvalitativno analizo govora odločila opraviti na posnetku govora BP, takratnega slovenskega premiera, v državnem zboru, 26. maja 2010, pred referendumom o arbitražnem sporazumu. K moji odločitvi za ta izbor je pripomogla velika gledanost tega posnetka na spletu, število ogledov na spletni strani Dailymotion (http://www.dailymotion.com/video/xdh06u_26-5-10-arbitraya-govor-boruta-

[paho_news](#)), kjer je videoposnetek objavljen, je namreč preseglo sto tisoč. Ta govor je bil leta 2010 tudi prvi zadetek v brskalniku google, če si kot iskalne besede vpisal »govor« ter »ime priimek« analiziranega govorca.

Seveda pa je bila pomemben, če ne kar najpomembnejši, kriterij pri izbiri tema govora. To je bil zelo pomemben govor, s katerim je imel BP zadnjo možnost prepričati poslance, da podprejo arbitražni sporazum o ureditvi meje s sosednjo državo Hrvaško. Potrditev sporazuma je uspela tako v parlamentu kot pozneje na referendumu. To je bil velik uspeh, prvi in verjetno največji, tedanje vladajoče koalicije, kar priznavajo tudi njegovi politični nasprotniki. BP podpis arbitražnega sporazuma in podporo državljanov Slovenije temu podpisu na referendumu tudi po prenehanju premierske funkcije omenja kot svoj največji dosežek.

Posnetek je ustrezal tudi kriteriju nebranosti, ki sem si ga postavila pred izvedbo, da bi z analizo ugotovila razlike predvsem v besedilni fonetiki med branim in nebranim govorom. Poleg tega pa je izpolnjeval tudi tehnične zahteve, je dovolj dolg in dovolj kvaliteten za analizo.

3.1.3 Obdelava gradiva za analizo

Ko sem se odločila za omenjeni govorni nastop, sem morala format posnetka za potrebe analize z internetne strani (Dailymotion: http://www.dailymotion.com/video/xdh06u_26-5-10-arbitraya-govor-boruta-paho_news) spremeniti v datoteko mp3. Nato sem to prenesla v program Audacity, kjer sem zvočno gradivo poslušala in slišano najprej transkribirala po pravilih, ki sem si jih določila na podlagi strokovne literature in prilagoditve ciljem in potrebam tega diplomskega dela.

»V literaturi o konverzijski analizi se poudarja, da so primarno raziskovalčevo gradivo zvočni (avdio) oziroma zvočno-slikovni (video) posnetki (gl. Rapley 2007; Have 1999), ki jih transkripcije ne smejo niti ne morejo nadomestiti. Vendar pa je transkribiranje pripraven in zato tudi že ustaljen način za zajem in predstavitev raziskovanih pojavov v pisni obliki. Transkripcije predstavljajo podatkovni arhiv, ki raziskovalcu omogoča učinkovito primerjanje gradiva in mu je v pomoč pri slušni (oziroma v primeru videoposnetkov slušno-vidni) analizi.« (Verovnik Lengar 2012, 45)

Po transkribiranju sem podrobno analizirala posamezne parametre stavčne fonetike. Premore sem izmerila ter na podlagi njihove dolžine določila lestvico in njihove simbole v transkripciji. Premore sem razdelila v tri skupine: kratke (njihova dolžina je krajša kot 1 sekundo), srednje (premore, dolgi med 1 in 2 sekundama) ter dolge (premore, daljši od 2 sekund).

Za podrobnejšo analizo stavčne fonetike sem uporabljala program Praat, ki omogoča akustično obdelavo podatkov, na enoto manj kot 30 sekund program pokaže analizo, torej potek intonacije, jakost, bolj vidni in lažje merljivi so premori itd. Tako sem z intonacijsko krivuljo določila intonacijski potek v analiziranem besedilu ter preverila jakostno členitev v besedilu. V programu Praat sem tudi narisala prozodične sheme za posamezne primere, ki sem jih hotela prikazati v analitičnem delu.

Na podlagi dobljenih rezultatov sem analizirala jezikovne značilnosti govora BP.

3.1.4 Načela za transkribiranje zvočnega gradiva

V Sloveniji nekih skupnih pravil za standardno transkribiranje še ni določenih, zasledimo pa lahko tri usmeritve transkribiranja (Zwitter Vitez in drugi 2009, 438–441):

1. **Fonetična transkripcija z dodanimi različnimi diakritičnimi znaki** ali t. i. tradicionalna slovenska fonetična transkripcija, ki se uporablja v slovenski dialektologiji.
2. **Ortografski zapis** pogovornega jezika, ki za zapis uporablja slovenski knjižni črkopis brez dodatnih posebnih znakov ter ponazarja pojave moderne vokalne redukcije in druge pogovorne in narečne prvine govorne slovenščine. Ta način se uporablja v besediloslovnih in pragmatičnih raziskavah govorne slovenščine
3. **Poknjižen zapis govornega jezika**, iz katerega niso več vidni pogovorni in narečni pojavi. Ta način se uporablja v jezikovnotehnološki praksi.

Za kakšno transkripcijo se bo raziskovalec odločil, je odvisno od namena in ciljev raziskave. Je pa vsaka transkripcija »tudi v najboljšem (tj. najnatančnejšem) primeru le delna in selektivna pisna reprezentacija govornega dogodka«. (Lengar Verovnik 2010, 93)

3.1.4.1 Osnovna enota

Pred transkribiranjem sem se morala odločiti, kaj bo osnovna enota zapisa. Možne so zelo različne rešitve, odvisne od namena raziskave. V slovenskih raziskavah (Lengar Verovnik 2010, 93–95) je osnovna enota opredeljena kot:

- **govorni odstavek** (Vitez in Zwitter Vitez 2004, 12), ki pa ni popolnoma stabilna enota, ki bi jo določeni kriteriji lahko natančno ločevali od naslednje enote analiziranega korpusa,
- **izrek** (M. Kranjc Ivič 2008, 22), ki je opredeljen kot poved, katere smisel se oblikuje v okoliščinah in skupaj z informacijami, ki jih nudijo okoliščine govornega dogodka,
- **izjava** (v Zemljarič Miklavčič 2007, 100) kot segment diskurza, določen po skladenjskih, fonoloških ali prozodičnih načelih.

Po vzoru Lengar Verovnikove (2010, 94) sem za osnovno enoto izbrala izjavo kot »enoto govora s sporočilno vlogo, ki je označena s premori in intonacijo«.

Zelo različna je pri raziskovalcih tudi uporaba velike začetnice ter končnih in nekončnih ločil. Nekateri avtorji opuščajo veliko začetnico razen pri lastnih imenih (D. Verdonik, Zemljarič Miklavčič), prav tako opuščajo rabo vseh ločil (Zemljarič Miklavčič). Drugi avtorji uporabljajo ločila za označitev intonacije (Hribar), spet drugi (Lengar Verovnik) pa uporabljajo vsa ločila, tipična za pisna besedila (Lengar Verovnik 2010, 95).

Govorjeno besedilo sem zapisovala glede na skladenjsko-pomensko zgradbo izjav. Pri svojem transkribiranju sem zapisovala končna in nekončna skladenjska ločila. Veliko začetnico sem zapisovala po pravilih slovenskega pravopisa. Kjer je bila prozodična realizacija drugačna od tiste, ki jo implicira zapis, je to posebej označeno. Takšno zapisovanje se mi je zdelo primernejše za analiziranje, saj omogoča lažji in hitrejši vpogled pri določanju analiziranih pojavov.

3.1.4.2 Načela prilagojene ortografske transkripcije

Pri zapisu sem se odločila za modificirano ortografsko transkripcijo. Govor sem zapisala v skladu s kodificiranim zapisom knjižnega jezika, da pa bi dobila vpogled še v dejanski govorjeni jezik ter zajela tudi del razlik med realnim govorom in idealiziranim poknjiženim zapisom, sem pri zapisu dosledno upoštevala tudi odstopa od t. i. zborne izreke oz. standardiziranega zapisa v prid ohranjanju avtentičnosti govora.

Po zgledu predstavitve pravil transkribiranja v referenčnem govornem korpusu slovenščine (2009, 440–441) sem tudi sama govor zapisala v veljavnem slovenskem črkopisu, od pravopisne norme pa odstopa na mestih, kjer določena izgovorjena beseda odstopa od pravorečnih pravil zborne izreke oz. od standardiziranega zapisa. Moja najpogostejša odstopanja so:

1. Redukcije:

- glasovi, ki niso izgovorjeni, niso zapisani, npr. odgovorit,
- polglasnika ne zapisujem razen v primeru podaljšane neleksikalne enote, npr. əəə.

2. Premeni po zvonečnosti v pisavi ne upoštevam.

3. Podaljšane neleksikalne enote pri iskanju formulacije pišem s tremi črkami, npr. mmm.

4. Kratice pišem tako, kot so izgovorjene, vendar skupaj, če gre za eno kratico, npr. Zedea.

Zapisovanje za knjižni jezik nestandardnih besed in oblik zahteva, da definiramo, kaj je standardno v jeziku. Z opredelitvijo tega pojma se je ukvarjal tudi Skubic, ki jezikovni standard definira na dva načina:

- jezik določene kakovosti, ki jo je treba doseči (jezik kot merilo), ter
- najbolj običajna splošno uveljavljena različica jezika (standard kot običajnost).

V prvem pomenu, ki je v literaturi najpogostejši, je ta izraz najbliže v slovenščini uveljavljenemu izrazu knjižni jezik. Večkrat pa se v slovenskem jezikoslovju ta izraz

uporablja v drugem smislu (običajni jezik) in takrat z izrazom knjižni jezik ni prekriven. (Skubic v Zwitter Vitez 2005, 121)

Razumevanje standarda v prvem pomenu za govorjeni jezik pride v poštev samo v določenih govornih položajih, je prepričana Zwitter Vitezova (p. t.). Menim, da je eden izmed položajev, ko je to mogoče, prav položaj mojega izbranega govorca pred državnim zborom in pred gledalci, ki so neposredno spremljali prenos seje parlamenta. Zaradi tega bom kot nestandardne izraze iz analiziranega gradiva izbirala v odnosu do knjižnega standarda in bom jezik opazovala tudi v odnosu do knjižnega jezika in ne samo neodvisno od njega.

3.1.4.3 Zaznamovanje stavčnofonetičnih prvin

V transkripciji so označeni premori (različne oznake glede na dolžino premora), končni in nekončni intonacijski toni, hitrejši oziroma počasnejši govor in register, ko se spremeni iz standardno uporabljenega.

3.1.4.3.1 Premori

V literaturi so premori označeni na različne načine. V *Učnem korpusu govorjene slovenščine* premori pod eno sekundo sploh niso zapisani, drugi so zapisani z oznako <pavza>, zelo dolgi imajo zapisano tudi trajanje. Nekateri avtorji zapisujejo samo nepredvidene premore, drugi premorov sploh ne zapisujejo. (Lengar Verovnik 2010, 98)

V svoji transkripciji sem premore zapisovala. Najprej sem vse izmerila v programu Audacity, jih nato glede na dolžino razvrstila v tri skupine ter jih označila z različnimi oznakami. Za kratke premore, ki so dolgi manj kot 1 sekundo, sem uporabila oznako (.), za srednje dolge premore (..), ti trajajo med 1 sekundo in 2 sekundama, za zelo dolge premore, ki trajajo več kot 2 sekundi, pa sem uporabila znak (...). Označena so tudi mesta, kjer bi pričakovali premor (meje med posameznimi skladenjsko-semantičnimi segmenti), pa ga govorec ni naredil. Ta mesta so zapisana s simbolom = (enačaj).

Razločevala bom tudi med skladijskimi premori – tisti med skladijskimi enotami, ki bi jih naredili tudi pri branju, ter neskladijskimi premori – premori na mestih, kjer jih v branem besedilu ne bi bilo.

V govoru BP sem torej opazovala:

- število premorov,
- relativno dolžino premorov (kratki, srednje dolgi in zelo dolgi),
- mesto premorov,
- opazno odsotnost premorov ter
- vlogo premorov.

3.1.4.3.2 Jakostna členitev

Pri transkribiranju sem označevala poudarke kot posebno sredstvo členitve sestavin povedi z jakostjo, in sicer s krepkim tiskom tistih besed, ki so poudarjene, tistih torej, ki nosijo jakostno težišče posameznega segmenta oz. stavka. Nisem pa označevala jakostne izrazitosti znotraj besede (izrazitost enega ali več zlogov na ravni besede), tj. naglasa, razen če je bil narejen na nepravilnem mestu ali če ni v skladu s pravorečjem za formalni govorni položaj oz. zborna izreko.

3.1.4.3.3 Intonacija

Avtorji se za zapisovanje intonacije odločajo zelo različno. Hribarjeva (2006) je za označevanje intonacijskih potekov uporabljala ločila, ki pa jih je uporabila tudi za označevanje semantično-logičnih razmerij med povedmi. Smolejeva (2006) pa ni uporabila ločil za označevanje intonacije. (Lengar Verovnik 2010, 99)

Pri transkribiranju sem označevala celotni tonski potek govora. Ločila sem uporabila za označevanje tako semantično-logičnih razmerij med povedmi (tako da so deloma postavljena neodvisno od intonacijskih potekov govora) kot za označevanje intonacijskih potekov. Poleg tega sem intonacijo označila še posebej, neodvisno od uporabe ločil. Zaznamovala sem jo z enakimi oznakami kot Toporišič v Slovnici, in sicer: ↑ za naraščajočo, ↓ za padajočo intonacijo. Polkadence sem označila s poševnima puščicama, ↗ za rastočo polkadenco in ↘ za padajočo polkadenco. Z ravno puščico, →, sem v transkripciji označila še ravne intonacije, torej primere, v katerih intonacijska krivulja ne narašča in ne pada. Ker je konec intonacijske

enote navadno zaznamovan s premorom, sem odsotnost premora na pričakovanem mestu označevala s stičnim enačajem (=) med zaporednima enotama tonskega poteka. Nisem pa določala še vrste antikadenc (rastoča, stopničasta, visoka) in ne vrst nepadajočih polkadenc, ki so prav tako treh vrst. Vse nepadajoče polkadence so poimenovane rastoče polkadence, čeprav so med njimi tako rastoče kot stopničaste in visoke.

3.1.4.3.4 Hitrost govora

Pri raziskavah govora so avtorji hitrost le redko zapisovali v transkripcije. Sama sem prevzela uporabo znakov $\gg$, znotraj katerih je zapisan hitrejši govor, in $\ll$, znotraj katerih so zapisani počasnejši deli govora. Označevanje hitrosti sem povzela po zgledu doktorske dizertacije Lengar Verovnikove, ki je uporabila transkripcijski standard G. Jeffersonove.

3.1.5 Seznam transkripcijskih prvin

Seznam (glej tabelo 3.1.5.1) je nastal po zgledu označevanja transkripcijskih prvin v doktorski disertaciji Lengar Verovnikove, dopolnjen pa je s simboli, določenimi na podlagi potreb in ciljev moje raziskave.

Tabela 3.1.5.1: Seznam označevanja transkripcijskih prvin

(.)	kratek premor, dolg manj kot 1 sekundo
(..)	daljši premor, ki traja med 1 sekundo in 2 sekundama
(...)	zelo dolg premor, daljši od 2 sekund
<i>pomembna, =da</i>	mesto brez premora, kjer bi ga pričakovali
↑	rastoča končna intonacija, antikadenca
↓	padajoča končna intonacija, kadenca
→	ravna intonacija, končna ali nekončna
↗	rastoča polkadenca
↘	padajoča polkadenca
dan	poudarjena beseda v stavku
<>	zamejuje relativno počasnejši govor
><	zamejuje relativno hitrejši govor
(zdej)	slabo razumljiva prvina
ra(zčistili)	slabo razumljiv del prvine
( )	nerazumljiva prvina
predse-	levostični vezaj zaznamuje nedokončano besedo
O tem-ni-	obojestični vezaj zaznamuje odsekan (zlogovan) izgovor
ə	polglasnik
əəə	razpotegnjeni polglasnik
lahkoo	podvojeni ali potrojeni zapis samoglasnika zaznamuje njegov podaljšani izgovor
inn	podvojeni ali potrojeni zapis soglasnika zaznamuje njegov podaljšani izgovor

V ozadju govora ali med govorom je na posameznih delih slišati tudi druge glasove, kot je na primer premikanje telefona, pok ... Ti v transkripciji niso zapisani.

3.2 Transkripcija izbranega dela govora z označenimi stavčnofonetičnimi in drugimi jezikovnimi značilnostmi

Podatki o govorceu

Govorec: BP

Starost: 52 let (letnik rojstva: 1963)

Izobrazba: univerzitetna, 7. stopnja

Regionalna pripadnost: Nova Gorica, Ljubljana

Prvi jezik: slovenščina

Podatki o diskurzu

Dolžina posnetka: 165 sekund

Tip diskurza: javni

Vrsta situacije: televizija (RTVS 3 v živo), posnetek govora na svetovnem spletu

Kraj in čas govora: državni zbor, Ljubljana, 26. maj 2010

Transkripcija

Dober **dan**, spoštovani gospod **predsednik**, $\forall$ (.) poslanke in poslanci $\downarrow$ (...)

Da kasneje ne **pozabim**, $\nearrow$ (.) čeprav se mi to ne zdi **bistveno**, $\forall$ (..) moram **odgovorit** naa (..) domnevno **nove** okoliščine,=ki naj bi **terjale** to **razpravo**. $\downarrow$ (..) **Nobenih** novih okoliščin ni, $\rightarrow$ (..) vse stvari soo bile že večkrat **pojasnjene**, $\nearrow$ (.) **vendar** je **odločitev**,=ki jo bojo sprejeli $\rightarrow$ (.) **državljanke** in **državljan** **šestega** šestega tako pomembna,=da ni nobena **razprava** v tem (.) **zboru odveč**,= $\nearrow$ tudi če se nekatere stvari ponovijo. $\downarrow$ (...)

Najprej naj bi bila **zelo** pomembna nova okoliščinaa (.) **spoznanje**, $\nearrow$ (..) **daa** (..) sta Slovenija in **Hrvaška** skupno obvestili priči, $\rightarrow$ (.) švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih **držav**,=o tem, $\rightarrow$ (.) $\text{\textcircled{a}}$ **daa** $\text{\textcircled{a}}$ (.) se seznanjata >in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške.< $\downarrow$ (...)

Švedska **veleposlanica** v Sloveniji, $\nearrow$ (.)gospa Ultvedt, $\forall$ (..) je včeraj za Estea **zanikala**, $\nearrow$ (.) da bi **Hrvaška** skupaj s Slovenijo švedsko predsedstvo, EU in Zedea seznanila s svojo enostransko izjavo.= $\downarrow$ Citiram: $\forall$ (.) **Stráni** nas **nista** skupaj obvestili, $\forall$ (.) konec citata,=je dejala in **poudarila**, $\nearrow$ (.) da je **bila** Švedska **priča le** pri podpisu arbitražnega sporazuma v Stockholmu četrtega novembra. $\downarrow$ (.)**To** je povedal na odboru tudi minister za zunanje zadeve.= $\downarrow$ **Citiram**: $\forall$ (..) **Vemò**,= $\nearrow$ da je Hrvaška **dejala**,=da bo podala enostransko **izjavo** $\nearrow$ (.) in da so bili zainteresirani tudi za **to**, $\nearrow$ (.) da bi **bila** Švedska neke vrste **priča** pri tej izjavi. $\downarrow$ (..) Mi smo takrat **zavrnili**, $\forall$ (.) mi smo to takrat **zavrnili** $\nearrow$ (.) in **nikoli** nismo bili skupno obveščeni o kaki **izjavi**, $\nearrow$ (.) **konec** navedka,= je dejala švedska veleposlanica. $\downarrow$ (..)

Bržkone se bo (.) oglasila **tudi**, $\nearrow$ (.) verjetno,=**predstaavnica** ali **predstavnik** $\text{\textcircled{a}}$ $\rightarrow$ (.) State **Departmenta**>in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče< (.) Združenih **držav**,= $\nearrow$ **toda** že to je

dovolj,=ker je Švedska (.) predsedujoča **država**,(. predse- predsednik švedske **vlaade**(.) je bil kot predsedujoči evropskega **sveta**→(.) navzoč ob **podpisu** arbitražnega sporazuma >in to je zdaj<**druugo** pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=↑**Samo** arbitražni sporazum,=ki sva ga **podpisala** (.) **za** (.) predsednico **Kosor**,(. ki ga je potem ratificiral ta državni **zbor** in ki ga **boo**, upajmo, sprejela tudi večinaa (.) **referendumu**, **boo** (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in **nobena** enostranska izjava.↓(.) O **tem-ni-nikakršnega**-dvoma!↓(.)

3.3 Analiza stavčnofonetičnih značilnosti BP v izbranem delu govora pred DZ

3.3.1 Premori

Kot osnovno značilnost premora raziskovalci najpogosteje omenjajo tako ali drugačno prekinitev govorne verige, ki pa ni nujno pogojena s tišino, saj je premor lahko zapolnjen s polglasnikom ali kakim drugim verbaliziranim ali neverbaliziranim elementom. (Huber 2013, 168)

Niso pa si raziskovalci edini v tem, koliko časa mora biti govor prekinjen, da poslušalec premor sploh zazna. Najpogosteje se mejna vrednost zaznavanja premorov postavlja med 200 in 250 milisekundami. (Huber 2013, 169)

Škarić, na primer, premore definira kot izseke govornega časa brez teksta in jih loči od tišine, ki je ne šteje k času govorjenja. (Škarić v Huber 2013, 169)

Premori so bili v Slovenski slovnici natančno obravnavani in izmerjeni le za brano in ne primarno govorjeno besedilo. Lengar Verovnikova (2010, 196) se sprašuje, koliko je lahko ta analiza izhodišče za raziskovanje rabe premorov v spontano tvorjenem besedilu, vendar sem si postavila hipotezo, da gre pri moji analizi za govor z vnaprejšnjo pripravo, vsaj miselno, pa čeprav nebran in z nekaterimi značilnostmi spontanega govora, zato primerjava rabe premorov s Toporišičevo ni nesmiselna. Ob tem pa bo moja analiza obsegala tudi opazovanje značilnosti spontanega govora, da se bom lahko na podlagi dobljenih rezultatov odločila, ali gre za spontani ali za vnaprej pripravljeni govor. Tukaj predstavljam rezultate analize premorov v uvodnem delu govora, ki obsega uvodni nagovor in začetnih 2,45 minute govora BP pred državnim zborom.

3.3.1.1 Tipična mesta členitve

V poglavju 2.6.1 je podrobno razložena Toporišičeva teorija v Slovnicu (2000, 533–538) o tipičnih mestih premorov, v tem poglavju pa bomo te trditve preverili, koliko veljajo za analizirani govor politika BP.

– Premori so nujni na koncu povedi.

BP to v veliki večini primerov to upošteva (11 od 12 primerov), pravzaprav v uvodnem delu govora samo enkrat ne naredi premora ob koncu povedi:

... in to je zdaj druugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji. =Samo arbitražni sporazum, ki sva ga podpisala (.) zə (.) predsednico Kosor, (.) ki ga je potem ratificiral ta državni zbor in ki ga boo, upajmo, (.) sprejela tudi večinaa (.) əə referendumu, (.) boo (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in nobena enostranska izjava.

– Premori so nujni tudi med razdruženimi povedmi (enostavnimi povedmi).

Te trditve nisem mogla preveriti, saj sem analizirala primarno govorjeno besedilo in so ločila v transkripciji uporabljena po moji presoji, seveda po v poglavjih 3.1.5.2 in 3.1.5.3 navedenih načelih, vendar so meje povedi odvisne tudi od osebne presoje.

– Premori so običajni po spremnem stavku premege govora, kadar je pred dobesednim navedkom.

BP je v prvem analiziranem delu govora dvakrat uporabil premi govor, obakrat kot spremni stavek izbral besedo *citiram*, v obeh primerih tudi naredil premor pred premim govorom.

Primer:

Citiram: (..) Stráni nas nista skupaj obvestili, (.) konec citata, je dejala in poudarila, (.) da je bila Švedska priča le pri podpisu arbitražnega sporazuma v Stockholmu četrtega novembra.

– Premori se delajo tudi v priredno zloženih povedih, med posameznimi prirednimi deli; zlasti dosledno je pavziranje v posledičnem priredju, nato pa v protivnem, najmanj premorov je v vezalnem priredju. Jasen je premor tudi v stopnjevalnem priredju brez veznika.

V prvem delu govora sem našla dva primera za protivno in štiri primere vezalnih priredij, drugih primerov priredij pa ne. V protivnih priredjih BP ne naredi premora:

Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno, predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče (.) Združenih držav, =toda že to je dovolj ...

V vezalnih priredjih govorec včasih uporabi premor, včasih pa ne (v polovici primerov uporabi).

Primer s premorom:

Mi smo takrat zavrnilo, (.) mi smo to takrat zavrnilo (.) in nikoli nismo bili skupno obveščeni o kaki izjavi, (.) konec navedka, = je dejala švedska veleposlanica.

Primer brez premora:

Samo arbitražni sporazum, ki sva ga podpisala (.) za (.) predsednico Kosor, (.) ki ga je potem ratificiral ta državni zbor in ki ga boo, upajmo, (.) sprejela tudi večina (.) za referendumu, (.) boo (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in nobena enostranska izjava.

– V podredju se delajo premori zlasti pred prilastkovim odvisnikom, krajši pa so ti premori pred časovnim in predmetnim odvisnikom.

BP je uporabil širi prilastkove odvisnike, v treh ni med glavnim stavkom in odvisnikom naredil premora, v enem (uvedel ga je veznik da) pa je premor pravilno uporabljen.

Primer brez premora:

Da kasneje ne pozabim, (.) čeprav se mi to ne zdi bistveno, (..) moram odgovoriti na (..) domnevno nove okoliščine, =ki naj bi terjale to razpravo.

Primer s premorom:

Najprej naj bi bila zelo pomembna nova okoliščina (.) spoznanje, (..) da (..) sta Slovenija in Hrvaška skupno obvestili priči, (.) švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih držaav ...

Uporabil je tudi pet predmetnih odvisnikov in samo v enem primeru pred veznikom ni naredil premora.

Primer brez premora:

Vemò, =da je Hrvaška dejala, =da bo podala enostransko izjavo ...

Primer s premorom:

Švedska veleposlanica v Sloveniji, (.) gospa Ultvedt, (..) je včeraj za STA zanikala, (.) da bi Hrvaška skupaj s Slovenijo švedsko predsedstvo, EU in ZDA seznanila s svojo enostransko izjavo.

– Premori se uporabljajo tudi pri členitvi zaradi ritmičnosti.

BP premore zaradi ritmičnosti seveda uporablja, vendar načela ritmičnosti, ki naj bi povedo delilo na približno enake dolge dele, ne uporablja dosledno. Navajam dva primera, ko je načelo ritmičnosti upoštevano:

Dober dan, spoštovani gospod predsednik, (.) poslanke in poslanci. (...)

Švedska veleposlanica v Sloveniji, (.) gospa Ultvedt, (..) je včeraj za STA zanikala, (.) da bi Hrvaška skupaj s Slovenijo švedsko predsedstvo, EU in ZDA seznanila s svojo enostransko izjavo.

– Premor je pogost pred delom povedi, ki ga hočemo posebej poudariti.

Premor je bil narejen za predlogom z, kar je nepravilno, lahko pa ga upravičimo s tem, da je govorec želel poudariti pomembnost osebe, katere ime je izrekel zatem. Precej neverjetno bi bilo, da se govorec ne bi spomnil imena in priimka sopolisnice sporazuma, kar bi brez upoštevanja vsebine lahko bil vzrok za nepričakovan neskladenjski premor. Primer:

Samo arbitražni sporazum, ki sva ga podpisala (.) za (.) predsednico Kosor, ...

... ki jo bojo sprejeli (.) državljanke in državljanji šestega šestega tako pomembna ...

... in ki ga boo, upajmo, (.) sprejela tudi večinaa (.) za referendumu, ...

Pri analiziranju mesta premorov pred posebej pomembnimi deli povedi sem spoznala, da bi lahko za analiziranega govornika uvedla pravilo, da včasih uporabi premor za poudarek pomembnejšega dela povedi tako, da ga naredi za pomembnim delom in ne pred njim. Primera, ki ju navajam, sta z začetka govora, premora po moji presoji poudarjata, da ni novih okoliščin in da pojasnjevanje o teh okoliščinah ni bistveno. Še posebej je zanimivo to, da sta ta dva premora srednje dolga, medtem ko je večina premorov med deli povedi kratkih. Primera:

Da kasneje ne pozabim, (.) čeprav se mi to ne zdi bistveno, (..) moram odgovoriti naa (..) domnevno nove okoliščine ...

Nobenih novih okoliščin ni, (..) vse stvari so bile že večkrat pojasnjene, (.) ...

– V prostem nepripravljenem govorjenju se premori delajo tudi na mestih, ko govorec ne ve naprej ali ko začeti stavek obrne v drugo smer.

Najprej naj bi bila zelo pomembna nova okoliščinaa (.) spoznanje, (..) daa (..) sta Slovenija in Hrvaška skupno obvestili priči, (.) ...

Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno, predstavnica ali predstavnik za (.) State Departmenta in bomo ...

... predse- predsednik švedske vlade (.) je bil kot predsedujoči evropskega sveta (.) navzoč ob podpisu arbitražnega sporazuma in to je zdaj drugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.

3.3.1.2 Neskladenjski premori

V analiziranem govoru se pojavljajo tudi premori na mestih, kjer jih v branem besedilu ne bi bilo – te imenujemo neskladenjski premori.

Med neskladenjske po mojem mnenju spadajo zadnje tri alineje v prejšnjem poglavju o tipičnih mestih premorov po Toporišiču:

- premori pri členitvi zaradi ritmičnosti,
- premori pred delom povedi, ki ga hoče govorec posebej poudariti, in
- premori na mestih, kjer govorec ne ve, kako bi nadaljeval.

Lengar Verovnikova (2010, 197) je neskladenjske premore označila za pridobivanje časa za govorca, kar lahko enačimo z zadnjo zgoraj navedeno alinejo, kaže se tudi v analiziranem govoru. Navajam nekaj primerov:

Najprej naj bi bila zelo pomembna nova okoliščinaa (.) spoznanje, (..) daa (..) sta Slovenija in Hrvaška skupno obvestili priči, (.) švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih držaav, o tem, (.) → əə daa əə (.) se seznanjata in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške. (...)

... in ki ga boo, upajmo, (.) sprejela tudi večinaa (.) əə referendumu, (.) boo (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in nobena enostranska izjava.

Neskladenjskih premorov je v analiziranem prvem delu govora 17, vseh slišanih premorov pa 51, kar pomeni več kot četrtino (33 odstotkov) vseh premorov. Zanimivo je, da v delu govora, kjer govorec citira Slovensko tiskovno agencijo in torej bere z lista, ne naredi niti enega neskladenjskega premora, kar povsem potrjuje teorijo, da se neskladenjski premori pojavijo samo pri nebranju.

Dolžina neskladenjskih premorov je v veliki večini kratka, torej pod 1 sekundo, saj samo dva premora od 17 trajata več kot 1 sekundo in manj kot 2 sekundi, oba zelo na začetku govora.

3.3.1.3 Odsotnost skladenjskih premorov

Odsotnost skladenjskih premorov v branem govoru Toporišič (2000, 539) določi samo za nekatera mesta, pa še to zgolj v stilno zaznamovani rabi, na primer: med deli nestavčnega priredja z vezniki in, pa, ter.

Lengar Verovnikova (2010, 196) je med raziskovanjem spontanega govora prepoznala pomembno pragmatično vlogo odsotnosti skladenjskega premora, o tem več v nadaljevanju.

Med analizo uvodnega dela sem našla 15 primerov, kjer bi skladenjski premor moral biti, pa ga govorec ni naredil. Nekaj primerov:

Da kasneje ne pozabimm, (.) čeprav se mi to ne zdi bistveno, (..) moram odgovoriti naa (..) domnevno nove okoliščine, =ki naj bi terjale to razpravo.

Nobenih novih okoliščin ni, (..) vse stvari soo bile že večkrat pojasnjene, ↑ (.) vendar je odločitev,=ki jo bojo sprejeli (.) državljanke in državljani šestega šestega tako pomembna,=da ni nobena razprava v tem (.) zboru odveč, → tudi če se nekatere stvari ponovijo.

... in to je zdaj drugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=Samo arbitražni sporazum, ki sva ga podpisala (.) za (.) predsednico Kosor, (.) ki ga je potem ratificiral ta državni zbor ...

3.3.1.4 Vloga premorov

Vsi jezikoslovci, ki se ukvarjajo s proučevanjem stavčne fonetike v govoru, poudarjajo pomembnost členitve s premori za govorjenje. Toporišič se z vlogo premorov posebej ne ukvarja, v Slovenski slovnici (2000, 539) zapiše le: »Primerna členitev dela sporočilo pregledno in jasno, neprimerna ga dela zapletenega, lahko tudi nepravilnega.«

Nekoliko podrobneje se je z vlogo premorov v spontanem govoru ukvarjala Lengar Verovnikova (2010, 197), ki je kot najočitnejšo vlogo neskladenjskih premorov navedla pridobivanje časa za nadaljnje tvorjenje in organiziranje besedila. Prepoznala je tudi pomembno pragmatično vlogo odsotnosti skladenjskega premora, in sicer: 1. je sredstvo ohranjanja govorne vloge za mestom, kjer bi sogovorec lahko vlogo prevzel zaradi eksplicitno zastavljenega vprašanja; 2. lahko se pojavi na mestu, kjer želi novinar – pogosto tudi s hitrejšim tempom govora – čim prej priti do najpomembnejšega, osrednjega dela propozicije.

Lahko se strinjam z omenjeno jezikoslovko o vlogi neskladenjskih premorov, saj so se po moji oceni nekateri neskladenjski premori v govoru BP znašli izključno z namenom, da bi govorec pridobil čas za razmislek, kako nadaljevati misel oz. stavek. Nekaj primerov je navedenih v poglavju z naslovom Neskladenjski premori, jih pa v govoru BP ni bilo zanemarljivo število. Pri računanju deleža neskladenjskih premorov, narejenih samo zaradi pridobivanja časa, je treba odšteti tiste, ki so morebiti narejeni, kot je opisal že Toporišič, pred delom povedi, ki ga hoče govorec posebej poudariti (trije primeri navedeni v poglavju Neskladenjski premori). Po mojem mnenju je takih primerov največ 6 od 17, torej dobra tretjina. Sklenem torej lahko, da so neskladenjski premori v večini primerov narejeni za pridobivanje časa za razmislek.

Po Škariću (1996, 159) premori v stavku lahko služijo tudi za popravljanje napak tempa. Če je bilo nekaj besed izgovorjenih prehitro, premor razredči preveč zgoščene informacije. Tovrstnega primera v analiziranem uvodnem delu ni bilo.

Pri vlogi odsotnosti skladenjskega premora pa je pri moji analizi prišel v poštev samo del, ki govori o odsotnosti premora z namenom, da avtor čim prej pride do najpomembnejšega

poudarka v propoziciji, saj sem analizirala monolog, kjer se BP za to, da besedo obdrži, ni bilo treba boriti. Po pregledu mest, kjer premora ni, pa bi moral biti, sem ocenila, da bi lahko bil vzrok za to, da govorec premora ni naredil, res v tem, da je želel čim prej priti do najpomembnejšega dela svoje trditve. Tako menim o treh primerih od 15, gre za zadnje tri izpuste skladijskega premora, označene s simbolom = v spodnjem primeru:

Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno,=predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče (.) Združenih držav,=toda že to je dovolj,=ker je Švedska (.) predsedujoča držaava, (.) predse- predsednik švedske vlaade (.) je bil kot predsedujoči evropskega sveta (.) navzoč ob podpisu arbitražnega sporazuma in to je zdaj druugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=Samo arbitražni sporazum,=ki sva ga podpisala (.) zə (.) predsednico Kosor, ...

V tesni povezavi z odsotnostjo skladijskega premora je tudi premik skladijskega premora, je še prepričana Lengar Verovnikova (2010, 198). V primerih, ko pričakovanega premora ni, se ta pojavi le nekoliko kasneje, lahko tudi v povezavi s počasnejšim tempom govora in glasovnimi premori.

V analizi sem zasledila dva primera, za katera bi lahko veljalo, da najprej ni premora, kjer bi ga pričakovali, pojavi pa se nekaj besed pozneje. Nisem pa prepričana, ali primera bolj ustrezata tej definiciji ali temu, da je premor narejen pred delom povedi, ki ga hoče govorec posebej poudariti.

Primeri:

Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno,=predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče (.) Združenih držav,=toda že to je dovolj,=ker je Švedska (.) predsedujoča držaava, (.) predse- predsednik švedske vlaade (.) je bil kot predsedujoči evropskega sveta (.) navzoč ob podpisu arbitražnega sporazuma in to je zdaj druugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.

3.3.1.5 Dolžina premorov

Analizirani prvi del obsega uvodni nagovor in začetnih 2,45 minute govora pred državnim zborom. V tem času je govorec naredil skupno 51 premorov, za kar je porabil 39,7 sekunde, kar pomeni 24,1 odstotka skupnega trajanja prvega dela govora.

Naredil je največ kratkih premorov, torej tistih, krajših od 1 sekunde (37, kar je 72,5 odstotka vseh premorov), dvakrat manj srednje dolgih (11, kar je 22 odstotkov) in samo tri zelo dolge premore, kar je 6 odstotkov vseh premorov.

K. Podbevšek v Huber (2013, 159) ugotavlja, da je količina premorov v različnih vrstah govorjenja različna; v spikerskem branju⁹ 15 odstotkov od skupnega trajanja govora, v interpretativnem branju proze jih je okrog 30 odstotkov, v spontanem govoru pa od 40 do 50 odstotkov govornega časa. Po tej lestvici bi analizirani govor politika BP lahko uvrstili med interpretativno branje.

Tri najdaljše premore (...), dolge več kot 2 sekundi, je govorec naredil na primernih mestih. Prvega takoj za uvodnim pozdravom prisotnih; primer:

Dober dan spoštovani gospod predsednik, → (.) poslanke in poslanci. → (...)

druga dolga premora pa za miselno zaključenima enotama (glej prva dva odstavka transkripcije uvodnega dela govora). Zanimivo je, da tako dolgih premorov v takih primerih v nadaljevanju govora ni več uporabljal, zamenjali so jih srednje dolgi, dolgi do 2 sekundi. To potrjuje raziskave nekaterih slovenskih jezikoslovcev (Dular), ki trdijo, da so premori na mejah pomensko, slovnično in izrazno zaključenih enot v povprečju precej daljši kot premori med povedmi znotraj zaključenih enot (Huber 2013: 182).

Izkazalo se je tudi, da je govorec v začetku govora, tj. v prvih 37 sekundah, uporabljal daljše premore kot v nadaljevanju govora, kar je razumljivo. Še tako izkušen govorec potrebuje kakšno minuto, da se privadi na okoliščine in ujame ritem govorjenja. Glede na pomembnost tematike v tem primeru je to še manj čudno. Naj trditev podkrepim z dokazi: v prvih 37 sekundah govora za premore porabi 31 odstotkov časa govora, v preostanku uvodnega dela pa 22 odstotkov časa govora (128 sekund), v celem uvodnem delu pa, kot že zapisano, 24 odstotkov skupnega časa govora.

Izmed 11 premorov v 37 sekundah sta 2 daljša od 2 sekund, kar 4 (..) med 1 in 2 sekundama, 5 pa krajših od 1 sekunde (.). Torej je kratkih premorov najmanj, čeprav so sicer v govoru najpogostejši (72 odstotkov vseh premorov v uvodnem delu). V prvih 37 sekundah pa je naredil dve tretjini daljših premorov od 2 sekund (...), torej 2 od 3 v celotnem 2,45 minute trajajočem uvodnem delu.

Huber (2013, 171–172) po proučitvi raziskav več jezikoslovcev trdi, da sta dolžina in frekvenca premorov odvisni od več dejavnikov, kot so hitrost in način govora, starost, izkušnje, čustveno stanje govorca idr. Nadalje povzema, da so premori v razmeroma hitrem govornem tempu znotraj povedi redkejši oz. jih večkrat sploh ni, da so pogostejši pri opisovanjih kot v intervjujih in da se razporeditev premorov bolj sklada s slovničnimi

---

⁹ Izraza spikersko in interpretativno branje sta prevzeta od Iva Škarića.

strukturami v političnih govorih kot v intervjujih. Kot najbolj odločujoč dejavnik premorov pa poudari fiziološko potrebo po dihanju.

Toporišič je v Slovnici (2000, 539) zapisal, da so premori tem daljši, čim bolj redno se pojavljajo v besedilih, npr. med različnimi povedmi. Najdaljši so na koncu vprašalne povedi, zatem pripovedne in vzklične. Temu sledijo premori za koncem daljšega dela zložene povedi, npr. konec vprašalnega stavka v premem govoru, zatem premori na meji vrinjenega stavka, za njimi premori ob menjavanju skladskega vzorca, premori pred zato, premori pred pristavkom, zatem pa še premori med sestavinami stavčnega priredja in premori pred podredjem ...

Z analizo sem potrdila, da so najdaljši premori na koncu povedi, vendar nisem mogla potrditi, v kateri vrsti povedi, saj so v uvodnem delu govora vse povedi pripovedne. To torej velja v večini primerov, razen v četrtem govornem odstavku uvodnega dela (glej transkripcijo), kjer so vsi premori na koncu povedi dolgi pod 1 sekundo in se bistveno ne razlikujejo po dolžini s premori med deli povedi. Na koncu ene povedi pa govorec celo ne naredi premora.

Dolžina premora za spremnim stavkom v premem govoru je bila med 1 in 2 sekundama, in sicer v obeh primerih. Dolžina premorov v teh primerih je enaka kot v nekaterih primerih na koncu povedi, zato ne morem potrditi trditve, da so premori v premem govoru krajši od tistih na koncu povedi.

Dolžina premorov med priredji in podredji se je izkazala za krajšo kot dolžina premorov na koncu povedi, kar je skladno s Toporišičevo teorijo. Medtem ko med priredji in podredji, kjer je že omenjeni avtor predvidel mesto premora, v dolžini premorov ni bistvene razlike, zato nekega pravila oz. vzorca za dolžino ne morem zapisati.

3.3.2 Poudarek

Poudarek je »izstopanje glasu po jakosti ali tonu nasproti soseščini« (SSKJ. Spletni vir, dostop 1. 7. 2016). Analizirala sem poudarke na ravni segmentov, ne pa poudarkov oziroma t. i. naglasa na ravni besede. Poudarjene besede so zapisane s krepkim tiskom, celotno analizo glej v transkripciji v poglavju 3.2.1 Uvodni del.

Poudariti je mogoče eno ali več mest istega segmenta. (Toporišič 2000, 542). Govorec poudari tisto besedo ali del besede, ki se mu zdi pomembnejša od preostalih besed v stavku, tako pa poslušalcu da dodatno informacijo, s katero poslušalec dojema vsebino govora.

V uvodnem delu je 215 besed, od tega sem jih 72 na podlagi analize s pomočjo programa Praat označila kot poudarjene. To je 33,5 odstotka vseh besed.

Poudarjene so predvsem besede, ki so nosilke informacij, tistih informacij, ki se govorniku zdijo najpomembnejše. Pojavijo pa se tudi odstopanja od zapsanega. Dvakrat govorec poudari veznik *da*, enkrat pa predlog *z*. Primeri (veznika in predlog so podčrtani):

*Najprej naj bi bila zelo pomembna nova okoliščina (.) **spoznanje**, ↑ (..) daa (..) sta Slovenija in Hrvaška skupno **obvestili** priči,(.) → švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih **držav**,=↑ o tem, (.) → əə daa əə (.) se seznanjata in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške. (...) ↓*

– *Samo arbitražni sporazum,=ki sva ga **podpisala** (.) za (.) predsednico **Kosor**, (.) ki ...*

O zapisanih primerih lahko rečemo, da je govorec pri poudarjanju veznikov storil napako, saj jih je poudaril, čeprav niso nosilci najpomembnejših informacij. Napačno poudarjanje ni redko, »v poudarjanju (oz. logičnem naglaševanju sploh) se dela veliko napak, celo na odru in pred mikrofonom« (Toporišič 2000, 543).

Kot napako bi označila tudi nepoudarjeno besedo to (je podčrtana) v spodnjem primeru:

– *Mi smo takrat **zavrnili**, ↑ (.) mi smo to takrat **zavrnili** ↑ (.) in **nikoli** nismo bili skupno obveščeni o kaki **izjavi** ...*

Zdi se mi, da bi moral govorec glede na vsebino poudariti še besedo *to*, saj jo je izpustil v prvem napačnem začetku in je bil to vzrok, da je moral še enkrat ponoviti stavek. Poudarek je odvisen od namena govornika, v tem primeru pa se zdi, da je njegov namen povedati, da so pogajalci to takrat zavrnili (to kot natanko določeno stvar, ki je bila v govoru že razložena).

Od povprečja izstopa tudi zadnja poved v analiziranem uvodu:

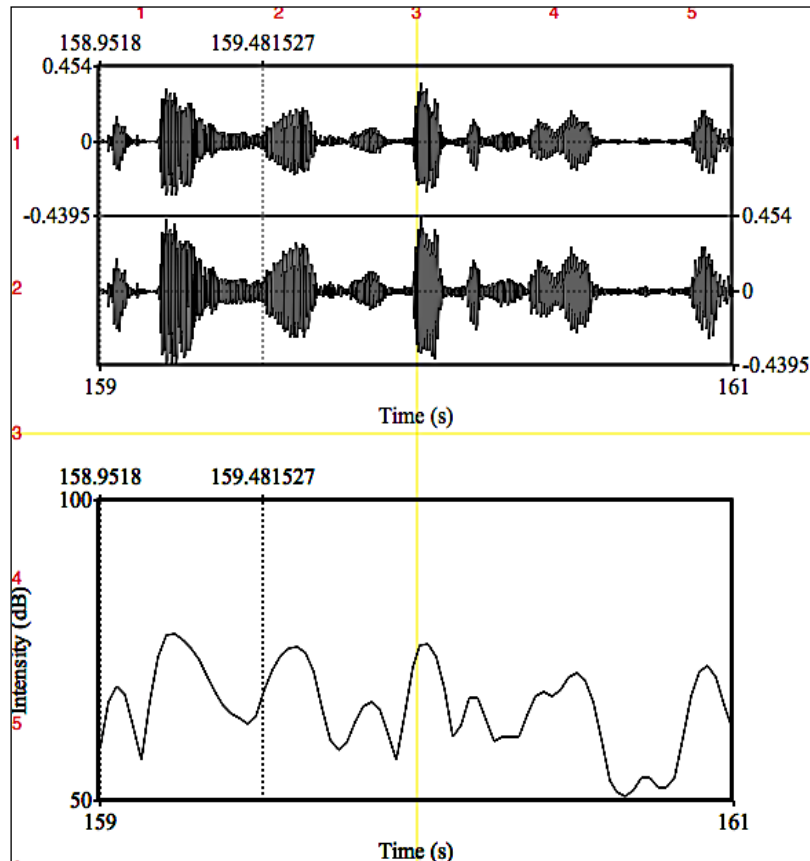
– *(.) O **tem-ni-nikakršnega**-dvoma. (.)*

V tej povedi so vse besede razen ene in predloga poudarjene. Poudarki so prikazani na sliki 3.3.2.1.

Poudariti skoraj vsako besedo v stavku se mi zdi nenavadno, kljub temu pa me kot poslušalko omenjeno pretirano poudarjanje ni preveč zmotilo, saj sem razpoznala namen tovrstnega zaporednega poudarjanja. Govorec je namreč v tem stavku povedal ključno informacijo in ga zato želel najbolj poudariti ter s tem zagotoviti, da ga naslovniki slišijo in razumejo.

Toporišič (2000, 542) je sicer zapisal, da poved postane pretežka in naslovnika utruja, če je poudarkov preveč, ter da vsako besedo (ali celo zlog) poudarjajo otroci, ko se učijo branja. V analiziranem govoru, trajajočem več kot 19 minut, pretiranega poudarjanja nisem zaznala.

Slika 3.3.2.1: Prozodična shema povedi *O tem-ni-nikakršnega-dvoma*

Omeniti velja še eno značilnost jakostnega poudarjanja v govoru BP, in sicer, da je razlika med poudarjeno in drugimi nepoudarjenimi besedami v njeni bližini zelo majhna. V celotnem uvodnem delu sem namreč ob določitvi mesta poudarka v stavkih izmerila tudi maksimalne jakosti poudarjenih besed in tistih okoli njih. Meritve so pokazale, da je poudarjena beseda včasih izgovorjena le za kakšen decibel višje od drugih.

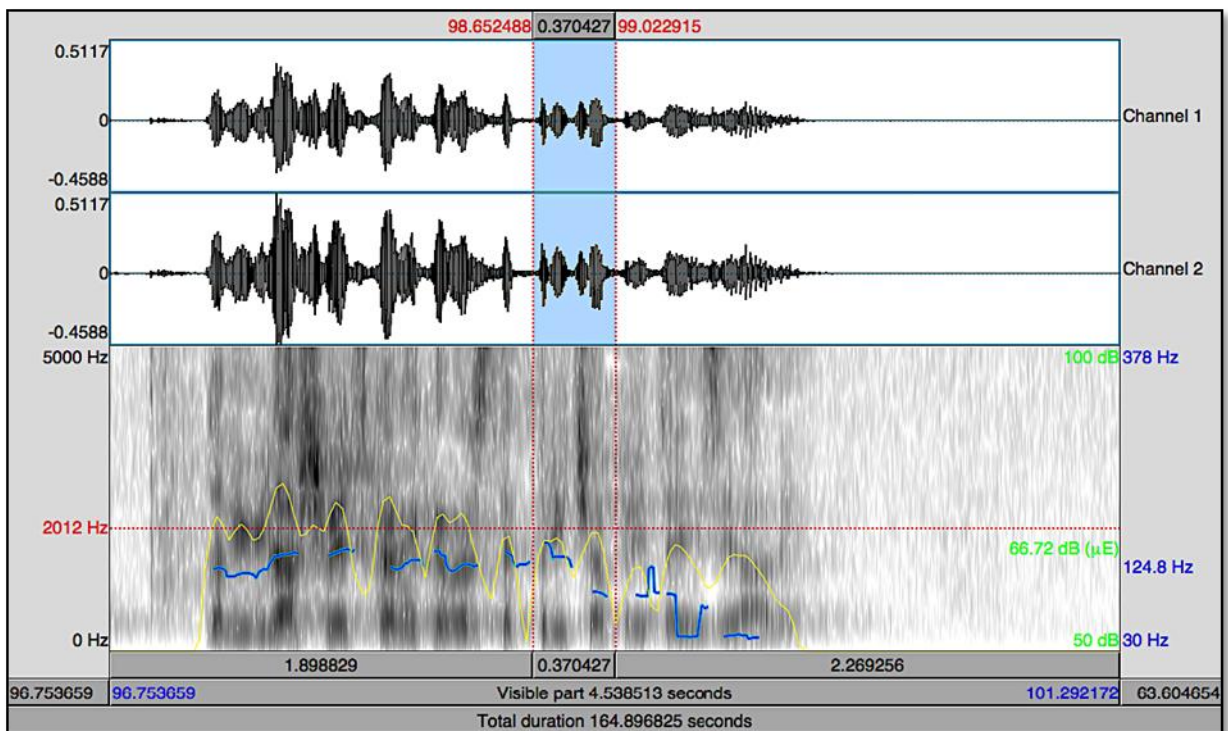
Opazna je tudi zelo konstantna jakost skozi ves čas govora. Jakost vseh poudarjenih besed se giblje med 70 in 81,3 decibela.

Primer najnižje izmerjene jakosti pri poudarjeni besedi stavku:

– (.) da bi **bila(77Db)** Švedska neke vrste **priča(70Db)** pri tej izjavi. ↓ (.)

je viden na sliki 3.3.2.2 (od 96 s do 101 sekunde govora). V prozodični shemi je označena beseda priča. Z zeleno barvo na desni strani je vidna oznaka decibelov 66,72, čeprav je program pri bolj natančnem izračunu maksimalne jakosti na označenem polju izračunal prej zapisanih 70 Db.

Slika 3.3.2.2: Prozodična shema stavka (.) da bi **bila(77Db)** Švedska neke vrste **priča(70Db)** pri tej izjavi. ↓ (.)

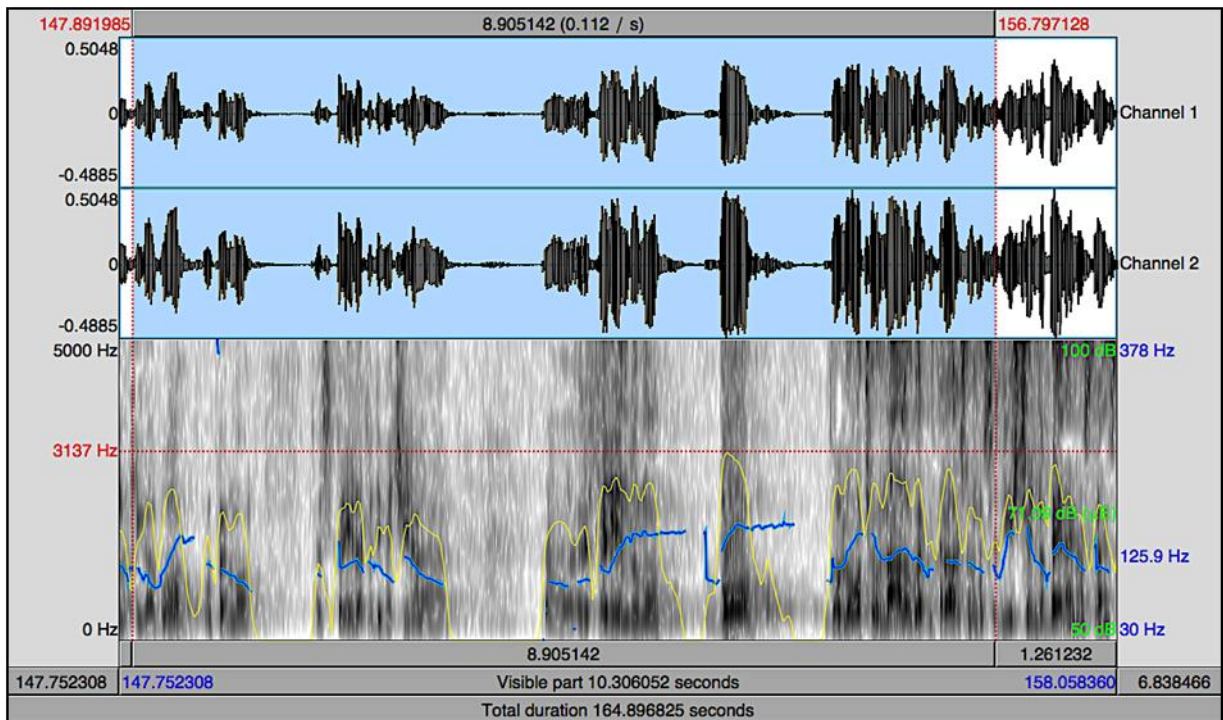

Primer najvišje izmerjene jakosti:

– ki ga **boo**, upajmo, (.) sprejela tudi večinaa (.) ææ referendumu, (.) **boo(81,3Db)** (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in **nobena** enostranska izjava.

Na sliki 3.3.2.3 (od 147 sekunde do 158 sekunde govora) je prikazana prozodična shema zgoraj navedenega besedila, ki vsebuje besedo z najvišjo jakostjo. Z modro je označena celotna zapisana izjava, najvišji vrh rumene krivulje pa prikazuje besedo *bo*.

Slika 3.3.2.3: Prikaz besedila z besedo, ki je izgovorjena z najvišjo jakostjo

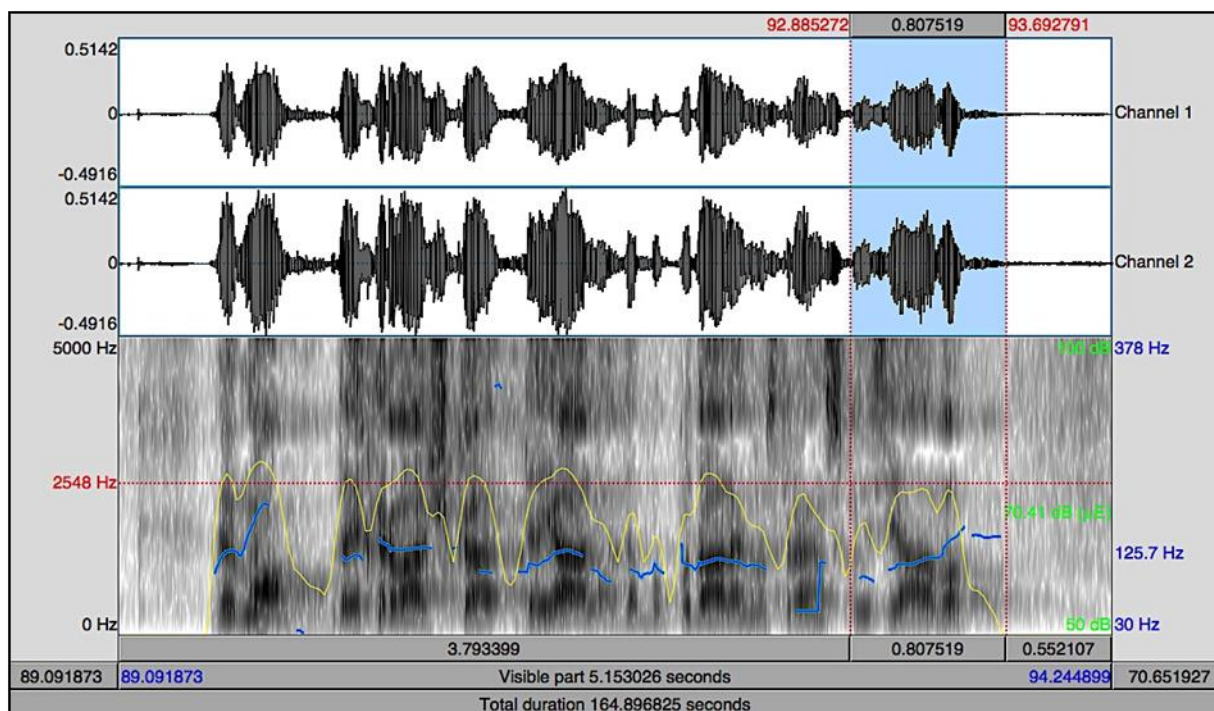
V analizi se je pokazalo, da so poudarjene besede večinoma tako jakostno najmočnejše (izmerjena glasnost) kot tudi tonsko višje od okoliških besed. Našla pa sem nekaj primerov, kjer je poudarjena beseda jakostno nižja od nepoudarjene v njeni bližini.

Prvi primer, ki je prikazan na sliki 3.3.2.4:

– **Vemò(79Db)**, da je **Hrvaška(78Db)****dejala(78Db)**, da bo **podala(77Db)** enostransko **izjava(74Db)**

V zapisanem primeru je beseda *izjava* jakostno nižja od besede *podala*, vendar tonsko višja, zato jo po mojem mnenju zaznamo kot poudarjeno. Beseda *Hrvaška* je jakostno enaka kot beseda *dejala*, pa spet višji ton naredi razliko v zaznavi poudarjenosti. Na shemi je označena beseda *izjava*.

Slika 3.3.2.4: Prozodična shema segmenta *Vemò(79Db)*, da je *Hrvaška(78Db)dejala(78Db)*, da bo *podala(77Db)* enostransko *izjaavo(74Db)*

Drugi primer:

– *Mi smo takrat(77Db) zavrnil(75,5Db), (.) mi smo to(74,1Db) takrat(74,3Db) zavrnil(74,34Db) ...*

Tudi ta primer kaže na to, da je v prvem stavku poudarjena beseda *zavrnil*, kljub temu da je njena izmerjena jakost nižja od besede *takrat*. V celotnem uvodnem delu se sedemkrat pojavi opisani primer, ko je jakost nepoudarjene besede višja ali enaka poudarjeni besedi v okolici.

Toporišič (2000, 543) je zapisal, da je najpogostejše sredstvo za poudarjanje sprememba normalnega besednega reda, zato sem preverila, ali je vrstni red tudi v govoru zaznamovan. Našla sem samo en primer (podčrtani del povedi), in sicer:

– *Nobenih novih okoliščin ni, → (..) vse stvari soo bile že večkrat **pojasnjene** ...*

Sklenemo torej lahko, da spremenjeni besedni red ni orodje govornika BP za poudarjanje.

3.3.3 Intonacija

Intonacijo sem določila tako, da sem najprej določila poudarjeni zlog, ki je predstavljal glavo intonacije. Zatem sem s programom Praat analizirala intonacijsko krivuljo (Pitch). Na podlagi tega sem določila kadenco, antikadenco ter rastoče ali padajoče polkadenca. Višino tona sem v programu merila v območju od 30 do 300 Hz. Obseg sem izbrala po poskusnih meritvah in priporočilih v programu Praat, vse z namenom, da je bila intonacijska krivulja čim bolj nazorna.

V transkripciji sem se bolj kot na intonacijske informacije opirala na skladenjsko-vsebinsko zaključenost posameznih delov govora, na podlagi česar sem zapisala ločila, končna ali nekončna, čeprav je bilo včasih težko določiti, kaj je zaključen govorni segment. Potem pa sem na podlagi ločil določila, ali gre za končno ali nekončno intonacijo. Tonski poteki stavčne intonacije v analiziranem delu govora so zapisani v transkripciji, in sicer v poglavju 3.2.

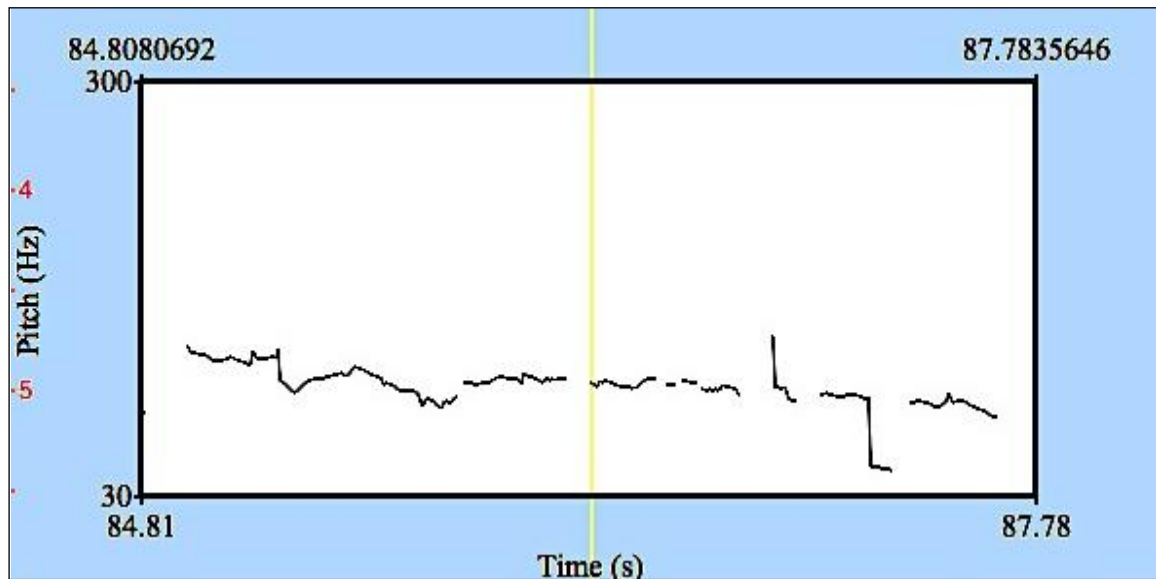
Tabela 3.3.3.1: Prikaz števila posameznih vrst intonacije v analiziranem delu govora

vrsta intonacije	kadenca	antikadenca	rastoča polkadenca	padajoča polkadenca	ravna polkadenca
število	11	1	24	9	6

V tabeli 3.3.3.1 vidimo, da je govorec BP v večini primerov kot končno intonacijo uporabil kadenco in pripovedno intonacijo, med drugim tudi v začetnem pozdravu, kar je ustrezno. V samo enem primeru je ob kadenci vzklična intonacija, in sicer v zadnji povedi analize. To ocenjujem kot zelo primerno, saj je pripovedna intonacija tista, ki se uporablja v povedih brez čustvene zavzetosti, kot je zapisal Toporišič (2000, 551).

Na sliki 3.3.3.2 je prikazana primer kadence in pripovedne intonacije v povedi:

Slika 3.3.3.2 Primer kadence in pripovedne intonacije

– *To je povedal na odboru tudi minister za zunanje zadeve.* ↓

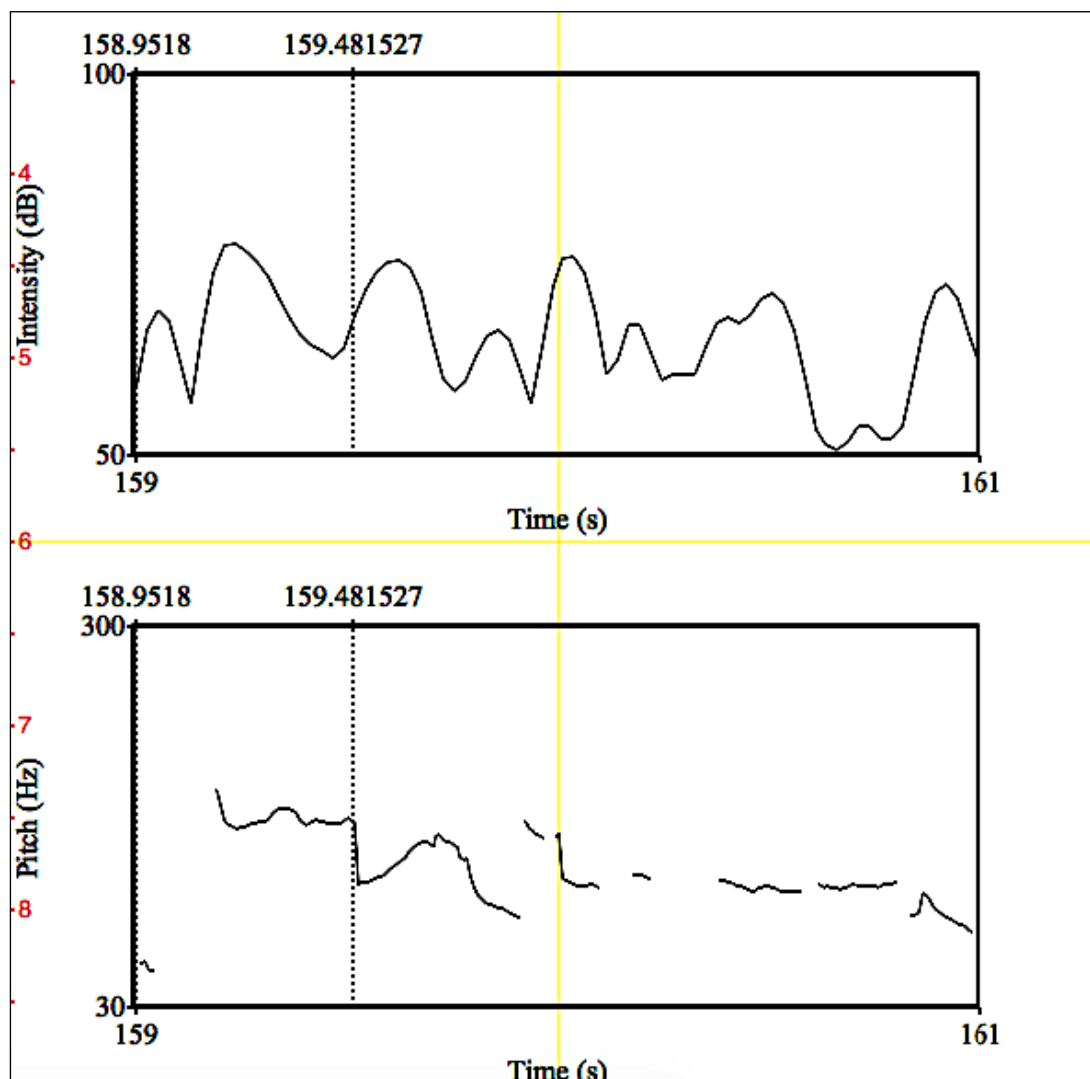
Vprašalne intonacije v analiziranem govornem besedilu ni bilo, kar je pričakovano, saj gre za monolog govorca in resen političen govor. Lahko bi si postavil le kakšno retorično vprašanje, vendar si ga v analiziranem delu govora ni.

Vzklično intonacijo, ki se uporablja, kadar kaj povemo s čustveno prizadetostjo, in se v pisavi nakazuje s klicajem (Toporišič 2000, 551), je govorec BP uporabil enkrat. Tako se sicer dajo izgovoriti vsi primeri s pripovedno in vprašalno intonacijo, vendar se analizirani govorec tega ni posluževal.

Primer vzklične intonacije in kadenčne glave intonacije je prikazan na sliki 3.3.3.3, ki prikazuje prozodično shemo povedi:

– *O tem-~~ni~~-~~nikakršnega~~- dvoma!*↓(.)

Slika 3.3.3.3: Prikaz primera vzklične intonacije in kadence

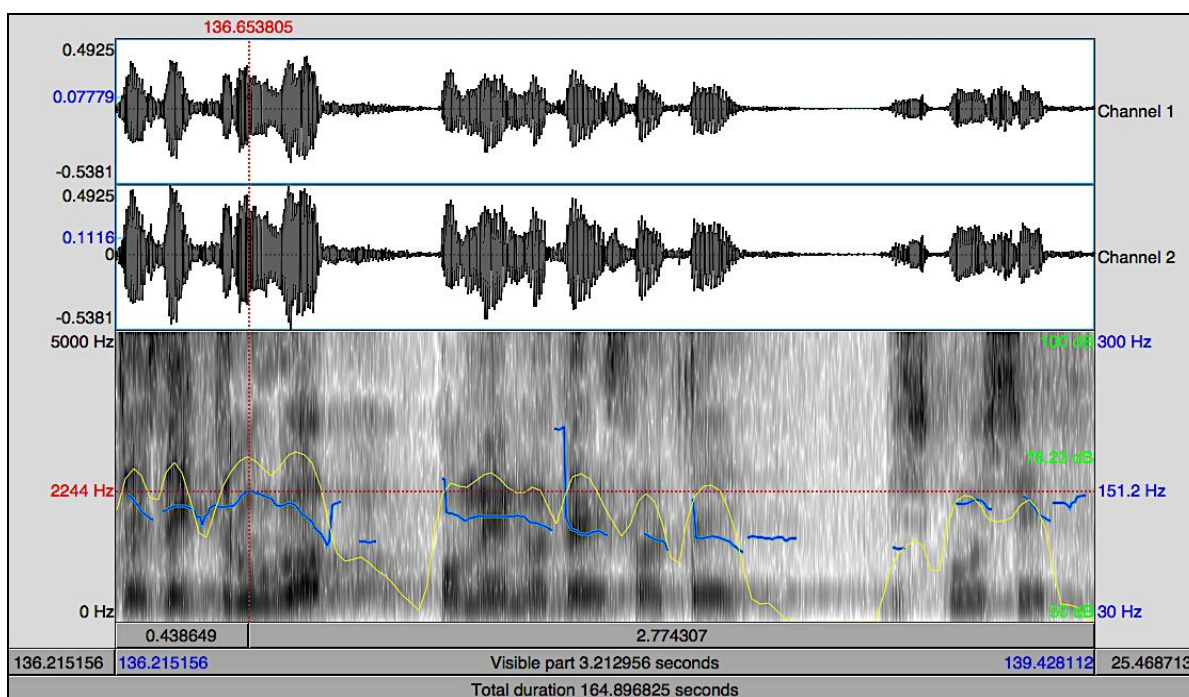

Vse povedi razen ene pa so bile zaključene s kadenco. V analizi sem določila le eno antikadenco, ki je vidna na sliki 3.3.3.4.

Primer antikadence na prozodični shemi¹⁰ stavka:

– >in to je zdaj<**dru**go pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=↑

Slika 3.3.3.4 Prikaz antikadence

V tem primeru sem intonacijo določila za antikadenco, čeprav, kot vidimo na sliki 3.3.3.4, je intonacijska krivulja (modra črta) zelo razgibana, vrh krivulje¹¹ pa je na poudarjeni besedi *dru*go, ki pa je le malenkost višji kot višina intonacije na zadnji nepoudarjeni besedi v celotni povedi, tj. *diskusiji*. Zaradi tega sem se odločila, da bo odločilno vlogo pri določanju odigral slušni vtis, ki mi pravi, da je govorec poved zaključil z višjo intonacijo. V prikazanem primeru bi bila seveda bolj primerna kadenca, saj gre za pripovedno poved in ne za vprašalno.

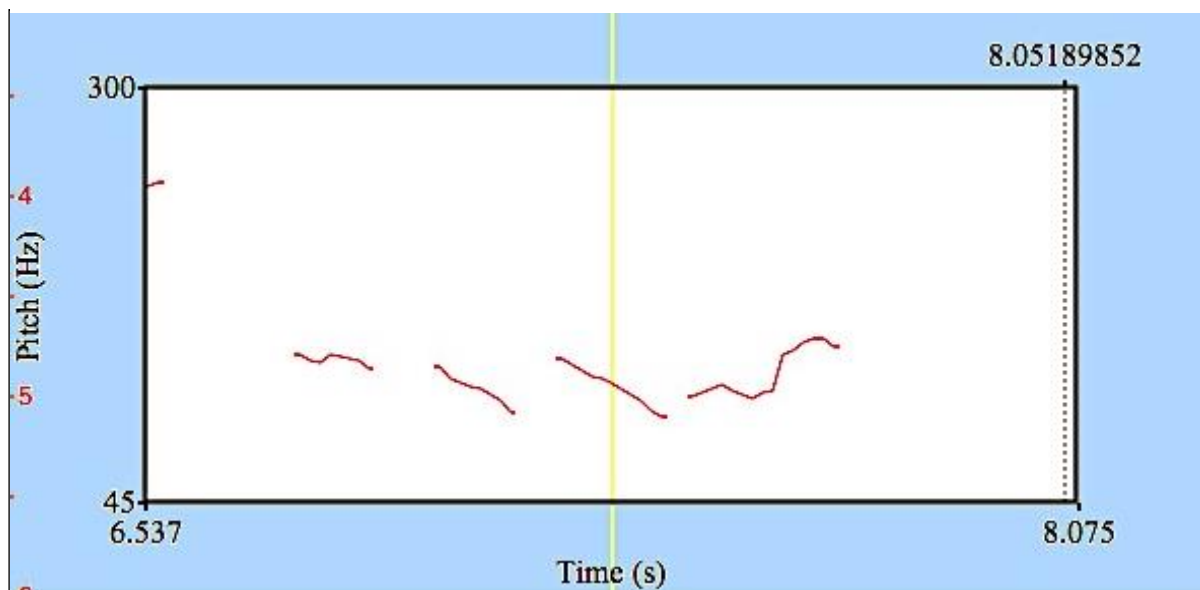
¹⁰ Ta prozodična shema prikazuje intonacijo in jakost. Modra črta označuje intonacijsko krivuljo, rumena pa označuje poudarke. V tem primeru se mi je zdelo smiselno, da sta prikazani obe krivulji, ne samo intonacijska, da lahko ob analizi intonacije upoštevamo še poudarke.

¹¹ Najvišji vrh pri modri krivulji označuje neki drug zvok, in ne govorčevega glasu, zato tistega intonacijskega vrha pri določanju intonacije in poudarka nisem upoštevala.

Polkadenca, ki jo uporabljamo pri vseh nekončnih segmentih in v čustveno neobarvanih povedih (p. t.), je bila uporabljena največkrat, in sicer rastoča polkadenca, kakor predvideva tudi Toporišič v Slovnicu.

Primer rastoče polkadence, je viden na sliki 3.3.3.5, ki prikazuje prozodično shemo stavka:

Slika 3.3.3.5: Primer rastoče polkadence

– *Da kasneje ne pozabimm, A(.)*

Toporišič (2000, 552) je rastoče polkadence predvidel v nečustvenih vezalnih priredjih, posebej očitna je pri naštevanju, ločnem, protivnem in stopnjevalnem priredju tipa *ne le – ampak tudi*. Zapisano za govor BP velja. V vseh protivnih in večini vezalnih priredjih¹² je uporabil rastočo polkadenco. Nekaj primerov teh priredij:

Protivno priredje:

- *vse stvari soo bile že večkrat pojasnjene, A(.) vendar je odločitev*
- *in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče< (.) Združenih držav, = A toda že to je dovolj*

Vezalno priredje:

- *mi smo to takrat zavrnili A(.) in nikoli nismo bili skupno obveščeni o kaki izjavi*

¹² V vseh vezalnih priredjih intonacija ni bila določena, zato ne morem trditi, da je govorec rastočo polkadenco pravilno uporabil v vseh primerih. Jo je pa uporabil v vseh primerih, kjer je bila intonacija določena.

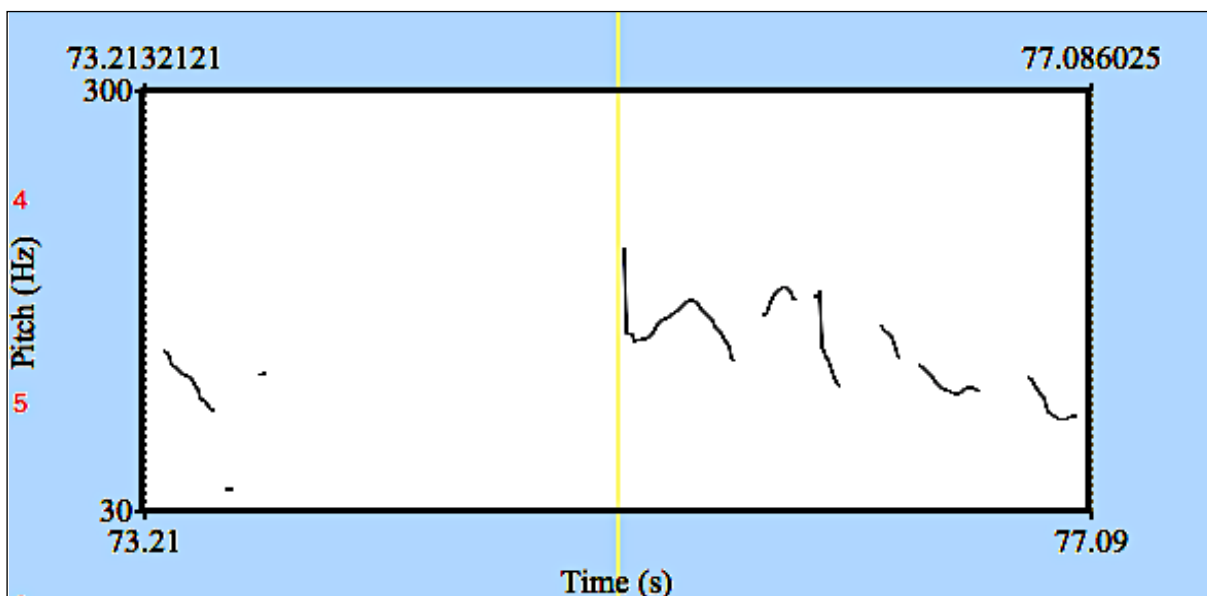
– *boo* (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in *nobena* enostranska izjava

Padajoča polkadenca se po Toporišiču (p. t.) uporablja ob podpičju, ob poudarjanju, pred zamolkom ter v naslednjih priredjih: protivnem izvzemalnem, vzročnem, pojasnjevalnem, posledičnem in stopnjevalnem (pri tem so izvzeti primeri tipa *ne le – ampak tudi*). Teh priredij v analiziranem govoru ni bilo, zato nisem mogla preveriti, ali bi govorec uporabil priporočeno intonacijo. Lahko pa kot razlog za uporabo padajoče intonacije najdemo v trditvi T. Srebot Rejec (T. Srebot Rejec v Lengar Verovnik 2010, 190), da je »padajoči intonacijski tip najbolj ekonomična in zato najbolj običajna oblika intonacije. Zaradi stalno pojemajočega podglasilčnega pritiska govornega izdiha v času ene govorne enote nastane avtomatično. Zato bi jo lahko imenovali neoznačeno intonacijo v nasprotju z rastočo, ki bi potemtakem bila označena.«

Primer padajoče polkadence, ki je prikazan na sliki 3.3.3.6, je bil analiziran v naslednjem segmentu besedila:

– *Citiram: ♫(..) Stráni nas nista skupaj obvestili, ♫(..)*

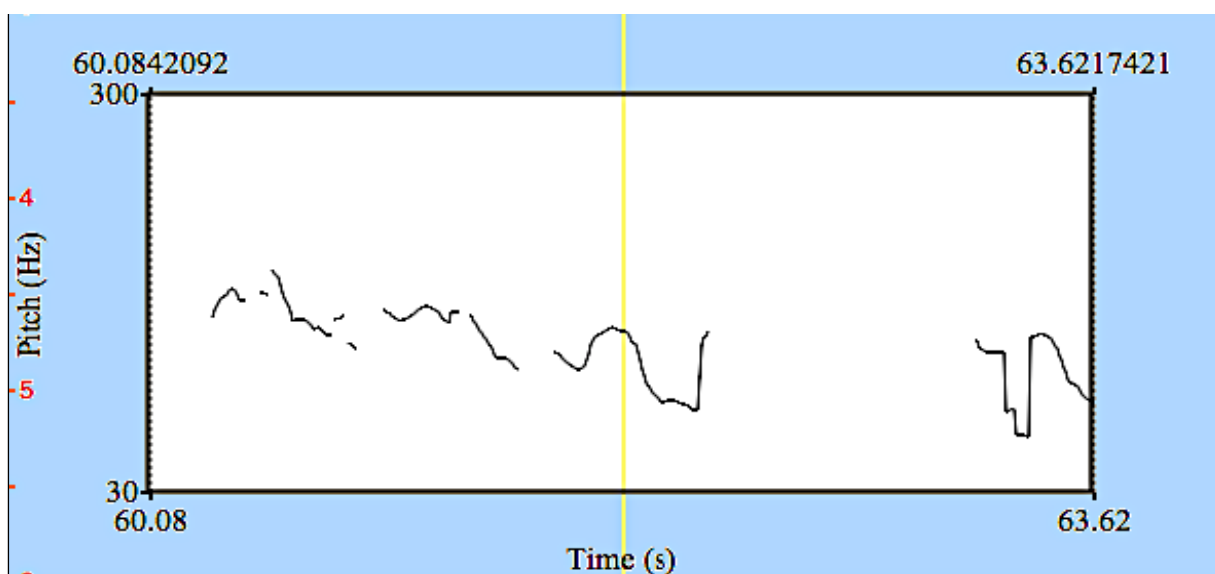
Slika 3.3.3.6: Primer padajoče polkadence

Primer najprej rastoče in nato še padajoče polkadence, ki je prikazan na sliki 3.3.3.7, sem analizirala v naslednjem segmentu besedila:

– Švedska *veleposlanica* v Sloveniji, $\mathcal{A}(\cdot)$ *gospa Ultvedt*, $\mathcal{V}(\cdot)$

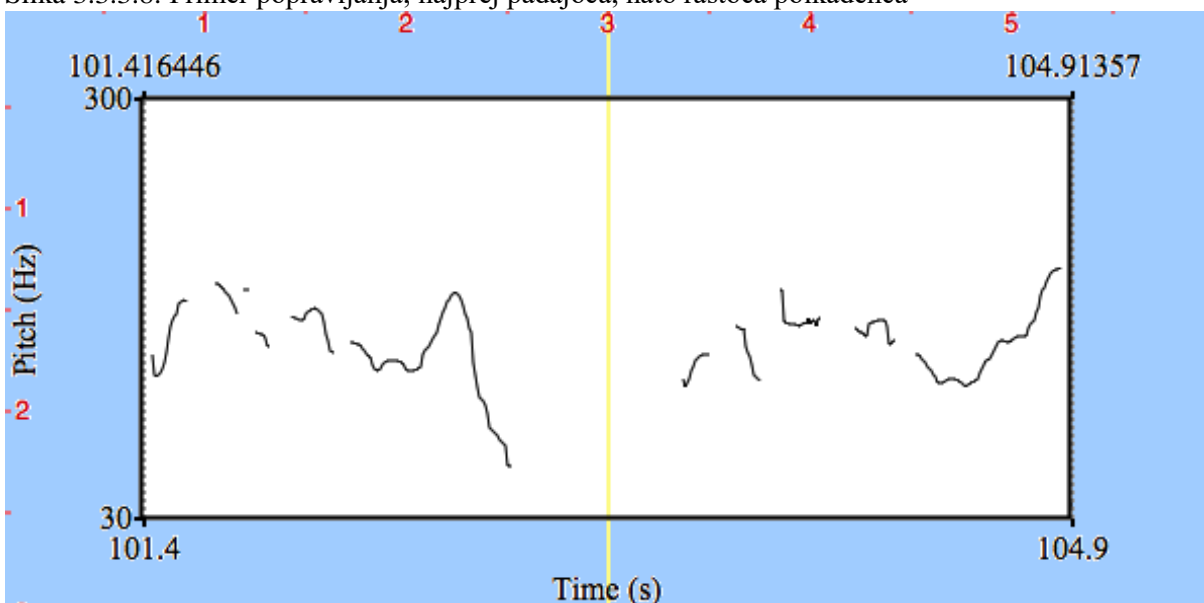
Slika 3.3.3.7: Primer najprej rastoče in nato še padajoče polkadence

Primer popravljanja; najprej padajoča, nato rastoča polkadence, prikazan na sliki 3.3.3.8, je viden na prozodični shemi intonacijske krivulje stavkov:

– *Mi smo takrat zavrnili*, $\mathcal{V}(\cdot)$ *mi smo to takrat zavrnili* $\mathcal{A}(\cdot)$

Slika 3.3.3.8: Primer popravljanja; najprej padajoča, nato rastoča polkadence

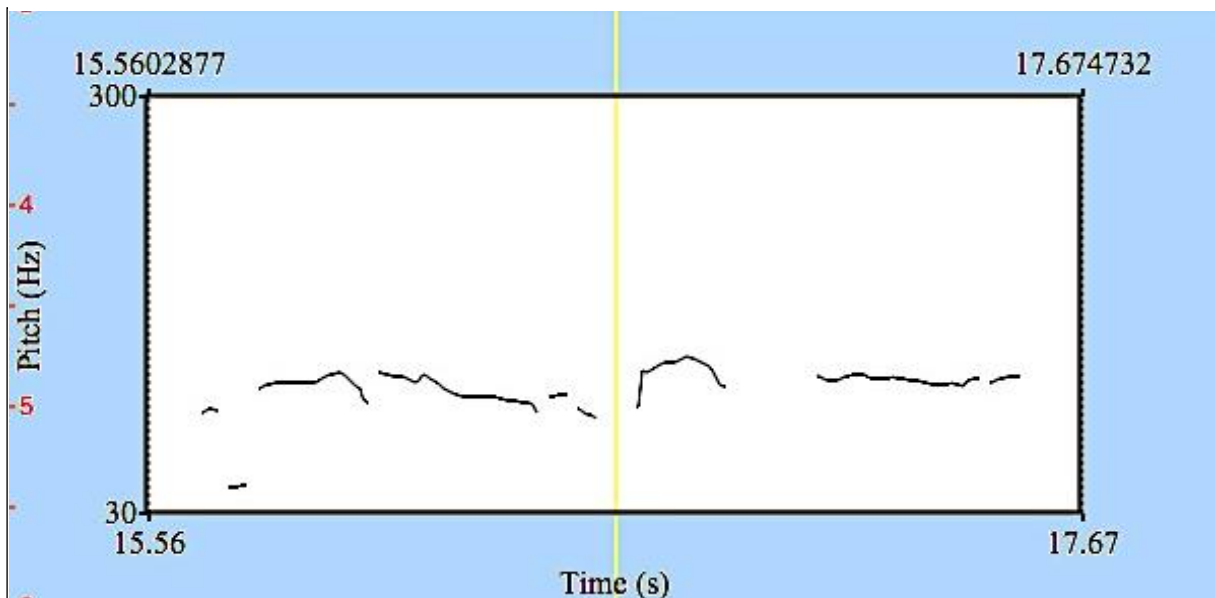
Lengar Verovnikova (2010, 186–188) je tako kot Komarjeva prepričana, da se ravna intonacija lahko pojavlja tako v končnih kot tudi v nekončnih segmentih. V analiziranem govorec BP ravno intonacijo uporabi šestkrat, vendar nikoli kot končno intonacijo, v vseh primerih se pojavi v nekončnih segmentih.

Komarjeva še ugotavlja (Komar v Lengar Verovnik 2010, 186), da ravna intonacija označuje semantično in sintaktično nedokončanost; v nepripravljenem spontanem govoru se pogosto pojavlja na mestih, kjer ima govorec težave z oblikovanjem sporočila. V mojem gradivu se ni potrdilo, da bi ta intonacija označevala nedokončanost, v treh primerih pa je bila uporabljena pred neskladenjskim premorom, o katerem menim, da je bil narejen, ker je govorec potreboval čas za razmislek pred nadaljevanjem govora. V analiziranem gradivu sem torej našla potrditev za strinjanje s Komarjevo, da se lahko ravna intonacija pojavi v primerih, ko ima govorec težave z oblikovanjem besedila. V preostalih treh primerih ravne intonacije ne najdem skupnega vzorca, ki bi pojasnil, zakaj je bila uporabljena.

Primer ravne intonacije, ki je prikazan na sliki 3.3.3.9., je bil analiziran v stavku:

– *Nobenih novih okoliščin ni*, →(.)

Slika 3.3.3.9: Primer ravne intonacije

3.3.4 Hitrost

Analiza hitrosti je težavna, saj se ni lahko odločiti, kakšen bi bil najprimernejši časovni interval za izračun, da bi dobili relevantne rezultate. Ob tem pa je treba zaznati še odklone od povprečne hitrosti, kar je ob tako obsežnem gradivu za analizo mogoče le s slušno analizo.

Različni ljudje govorijo različno hitro. Na hitrost vplivajo številni dejavniki, kot so tema, pomembnost informacij, naslovnik, razpoložljiv čas itn., med drugim je odvisna tudi od temperamenta osebe, ki govori. Nekdo pač govori prepočasi, drugi prehitro, nobeno od tega ni dobro. Toporišič (2000, 554) priporoča »normalno« hitrost, za katero pravi, da jo vsi znamo določiti v smislu, da smo si v presoji, ali kdo govori prehitro ali prepočasi, precej edini. Tivadar (osebna komunikacija) se s tem, da na hitrost vplivajo različni zgoraj navedeni dejavniki, ne strinja, ugotavlja namreč, da je hitrost govora v medijih precej standardizirana.

Po moji presoji je govorec v analiziranem govoru govoril z normalno (poimenovano po Toporišiču) oz. pravilno (poimenovano po Škariću) hitrostjo. Kot tako bi jo označila zato, ker me hitrost ni ovirala pri razumevanju tematike in sledenju govorce, saj kot trdi Škarić (1996, 158), je hitrost pravilna, kadar je govorni znak razumljiv.

Kriterija naslovnik in razpoložljiv čas ne vplivata na spreminjanje hitrosti med govorom, saj je celoten govor isti naslovnik, in sicer poslanci v državnem zboru, govorec pa ima na razpolago časa, kolikor si ga vzame, in se mu ni treba boriti za besedo. V poštev torej najbolj pridejo naslednji dejavniki: tema, pomembnost informacij, karakter govorca, čustveno stanje govorca.

Že samo pri slušni analizi celotnega govora sem sicer zaznala odstopne od povprečne hitrosti, a ti niso bili tolikšni, da bi zmotili poslušanje. S slušno analizo nobenega dela govora nisem označila kot prepočasnega, sem pa nekaj segmentov označila kot prehitro povedane, saj se pojavi nekaj besed, ki so težko razumljive, in ena, ki sploh ni razumljiva (vse so označene v transkripciji govora v prilogi). S prehitrim govorom pa ne mislim vseh odstopov od povprečne hitrosti, ki so normalni, saj s počasnim govorom govorec poveča pomembnost informacij, manj pomembne stvari pa hitreje preleti.

Primer nerazumljive in težje razumljive prvine (obe podčrtani in v oklepaju), ki sta posledici prehitrega govora:

– *Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno, =predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta>in bomo lahko ra(zčistili)( ) stališče< (.) Združenih držav*

Ker pa se na občutke pri znanstveni analizi ni najbolje zanašati, sem naredila še natančnejše izračune hitrosti govora in hitrosti izgovora na sekundo, izračunala povprečno hitrost govora in izgovora in izračunala še hitrosti posameznih segmentov, ki sem jih s slušno analizo označila kot odklone. Preverila sem, ali in za koliko govorec BP v govoru pred državnim zborom odstopa od priporočene hitrosti 5–6 zlogov na sekundo oz. 140–180 besed na minuto, ki jo predlaga Tivadar (2003). Ali drži Škaričeva trditev, da je povprečno trajanje izgovornih besed od 0,6 do 0,8 sekunde, kar ustreza t. i. psihološki enoti časa – enemu utripu srca, enemu koraku, čas za izgovor stavka pa med 1,5 in 5 sekundami, kar je meja trajanja psihološke prezentnosti, nisem preverjala, ker bi bila analiza vsake besede ob takšni količini gradiva preobsežna.

Hitrost govora (označevala jo bom s Hg) izračunamo tako, da število zlogov v določenem časovnem intervalu (merjenem v sekundah) delimo s številom sekund, tako da dobimo število zlogov na sekundo. Hitrost izgovora (označevala jo bom s Hizg) se izračuna podobno, le da od časa, v katerem so zlogi izgovorjeni, odštejemo dolžino premorov. Tako lahko pri govorniku, ki ima visoko hitrost artikulacije in dela relativno dolge premore, izračunamo normalno hitrost govora.

Naj najprej navedem segmente, ki so v transkripciji označeni z znakoma ><, ki zamejujeta relativno hitrejši govor. S slušno analizo sem določila meje segmentov, kjer je govor hitrejši, nato pa sem s programom Praat izračunala časa in preštela zloge ter za dva primera ugotovila, da je $Hg = Hizg^{13}$ bistveno višja od priporočene, v enem primeru pa je Hg v mejah priporočene vrednosti (glej tabelo 3.3.4.1).

Primeri prehitrega govora:

– *Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno, =predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta>in bomo lahko ra(zčistili)( ) stališče< (.) Združenih držav*

– *əə daa əə (.) se seznanjata >in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške.<↓(...)*

– *navzoč ob podpisu arbitražnega sporazuma >in to je zdaj<druugo pomembno dejstvo*

---

¹³ Hitrost govora (Hg) in hitrost izgovora (Hizg) sta v tem primeru enaki, saj v označenih segmentih ni premorov.

Tabela 3.3.4.1: Prikaz izračunanih Hg v relativno hitrejših segmentih govora

Segment	Čas	Število zlogov	Hg=Hizg
>in bomo lahko ra(zčistili)( ) stališče<	1,9 sekunde	14 ¹⁴	7,37 zlogov/sekundo
>in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške.<	2,2 sekunde	13	5,9 zloga/sekundo
>in to je zdaj<	0,28 sekunde	4	14,28 zloga/sekundo

Iz tabele 3.3.4.1 je razvidno, da je bil v enem primeru moj slušni vtis drugačen, kot je pokazala izračunana vrednost hitrosti govora, ki je v mejah priporočene hitrosti. Predvidevam, da se je to zgodilo zato, ker je v povedi pred tem označenim segmentom relativno veliko premorov, ki povzročijo vtis počasnejše hitrosti. V drugih dveh primerih, ki sem ju še določila na podlagi slušnega vtisa, se je izkazalo, da je Hg res višja od priporočene, predvsem v tretjem primeru, kjer je izračunana Hg kar 14,28 zloga na sekundo, kar je bistveno prehitro, je pa obenem še vedno dovolj počasi in razločno izgovorjeno, da prvine niso nerazumljive.

Naredila sem tudi primerjavo hitrosti prvih štirih povedi (glej tabelo 3.3.4.2), za kar je govorec porabil 59 sekund, od tega je prva poved pozdrav. Zanimalo me je, ali je govorec pozdrav povedal z manjšo hitrostjo, kot je govoril v nadaljevanju, in ali hitrost na začetku narašča iz povedi v poved. Zanimalo me je tudi, ali je pozdrav govorec izgovoril z nizko hitrostjo, kot bi lahko pričakovali. Ugotovila sem, da je Hg v prvem uvodnem stavku, ki je pozdrav prisotnim, 4,75 zloga na sekundo, hitrost izgovora pa 5,37 zloga na sekundo.

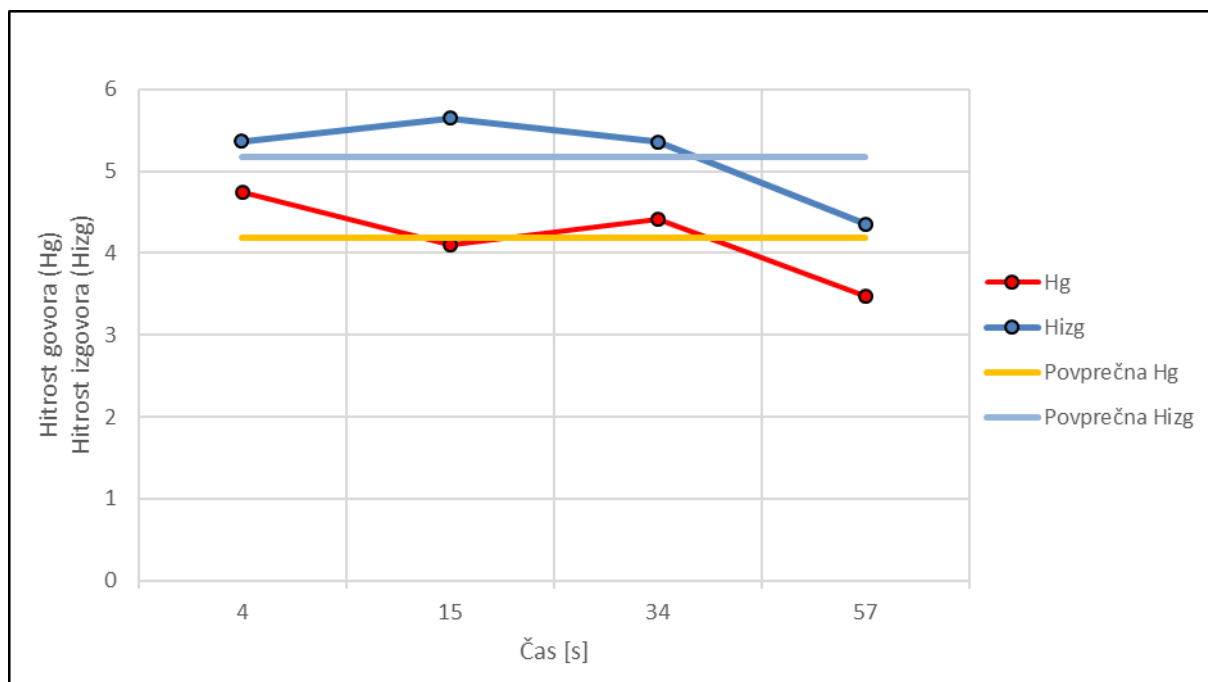
Tabela 3.3.4.2: Primerjava Hg in Hizg v prvih štirih povedi¹⁵

povedi	1. (4 s)	2. (11 s)	3. (19 s)	4. (23 s)	Vse 4 (57 s)	cel uvod (165 s)
Hg	4,75	4,1	4,42	3,48	3,86	4,19
Hizg	5,37	5,65	5,36	4,36	5,96	5,52

¹⁴ V število sta prišteta še dva zloga besede *tudi*, ki sem jo v transkripciji označila za nerazumljeno prvino, saj je med prvimi poslušanja res nisem mogla razumeti. Ko sem med analizo govor nešteto krat preposlušala in ko sem upoštevala še pomen povedi, sem ugotovila, da govorec izgovori besedo *tudi*.

¹⁵ V tabeli 3.3.4.2 so izračunane hitrosti v prvi minuti govora, izmerjene za vsako poved posebej, nato pa je izračunana še povprečna hitrost v prvih štirih povedih in povprečna hitrost v celotnem analiziranem delu govora.

Graf 3.3.4.1: Hitrosti govora in izgovora v prvih štirih povedih govora

Ugotovila sem, da je Hg v prvem uvodnem stavku, ki je pozdrav prisotnim, 4,75 zloga na sekundo, Hizg pa 5,37 zloga na sekundo. Iz tabele 3.3.4.2 in grafa 3.3.4.1 je razvidno, da je Hg v pozdravu najvišja, Hizg pa druga najvišja izmed prvih štirih povedi. Rezultati so precej presenetljivi, pričakovali bi, da si govorec za pozdrav vzame več časa in tam naredi več premorov in da bosta Hg in Hizg nižji od povprečnih hitrosti v prvih štirih povedi. Tudi če Hg primerjamo s povprečno Hg celotnega analiziranega dela, ugotovimo, da je višja za pol zloga na sekundo. Tudi to je nepričakovano, predvidevala sem, da bo govor vsaj v prvi minuti počasnejši od povprečne hitrosti. Hizg pa je v primerjavi s povprečno v celotnem uvodu nižja, kar sem pričakovala.

Hg je v vsaki povedi od prvih štirih nižja od priporočene 5–6 zlogov na sekundo. Hizg pa je v priporočenih mejah, za malo več kot polovico zloga je manjša le v eni povedi, povprečna v vseh štirih povedih skupaj pa je prav tako med priporočenimi 5–6 zlogi na sekundo. V tem delu se je BP izkazal za vzornega govorca.

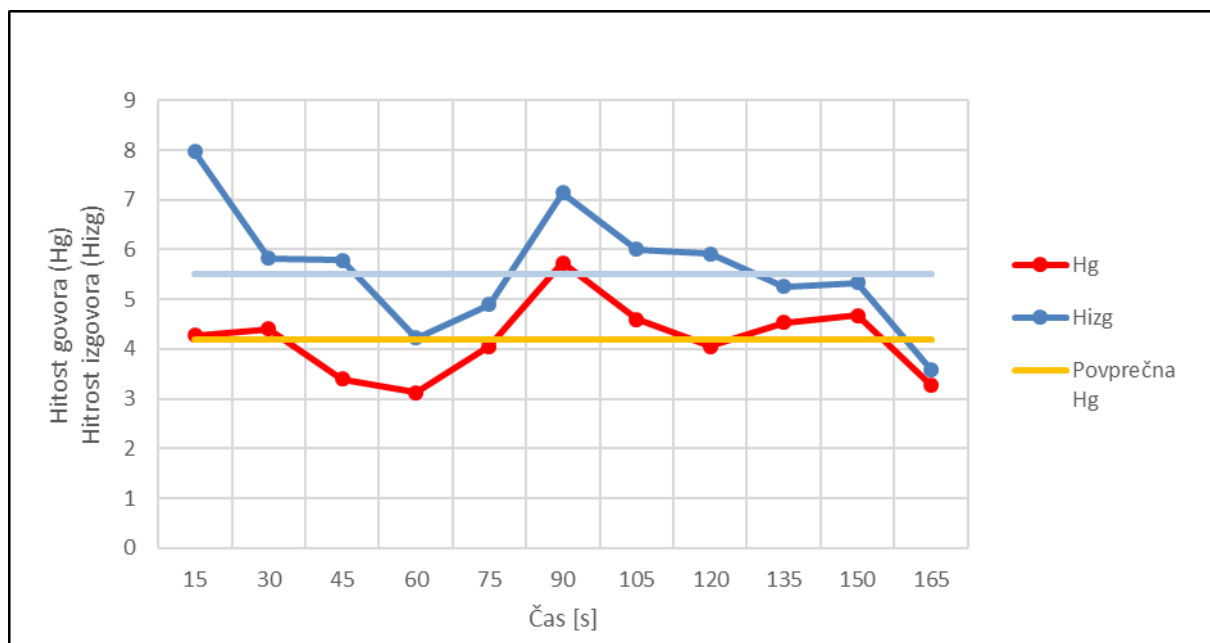
Tabela 3.3.4.3: Prikaz izračunih Hg in Hizg v časovnem intervalu 15 sekund v celotnem uvodnem delu, ki traja 165 sekund

Sekunde	15	30	45	60	75	90	105	120	135	150	165
Zlogi	64	66	51	47	61	86	69	61	68	70	49
Hg	4,27	4,4	3,4	3,13	4,06	5,73	4,6	4,06	4,53	4,67	3,27
Hizg	7,97	5,83	5,78	4,23	4,89	7,14	6,01	5,92	5,26	5,33	3,58

Izračuni so pokazali (glej tabelo 3.3.4.3), da je najnižja Hg v delu med 45 in 60 sekundami (glej četrti stolpec), in sicer 3,13 zloga na sekundo. Eden izmed razlogov za to je zelo dolg premor, narejen v tem času, in sicer 2,48 sekunde. Da je to pravi razlog, dokazuje tudi višja hitrost izgovora – 4,23 zloga na sekundo. Drugi razlog pa je po moji oceni ta, da je govorec v tem delu prišel do prve izmed glavnih trditev, ki jih je želel izpostaviti v govoru. Ta trditev se ujema s Toporišičevo (2000, 554): kar je v besedi bolj pomembno, napravimo izrazito tudi s primerno upočasnjenim izgovorom, kar je manj važno, pa hitreje preletimo.

Ugotovila sem, da je hitrost govora nizka tudi v zadnjih 15 sekundah – 3,27 zloga na sekundo, kar ne preseneča, saj je v tem časovnem intervalu stavek, ki sem ga označila za skandirani govor, ob tem pa je v tem delu nadpovprečno število poudarjenih besed, ki se izgovarjajo počasneje, da bi govorec poudaril njihov pomen. Zanimivo je, da je hitrost govora tako nizka, čeprav govorec tukaj ni delal daljših premorov, niti krajših ni zelo veliko, kar dokazuje tudi hitrost izgovora, ki je le nekoliko višja od hitrosti govora, tj. 3,58 zloga na sekundo. Menim, da je v tem delu glavni krivec za počasnejšo hitrost govora poudarjanje.

Graf 3.3.4.2: Hitrosti govora in izgovora v celotnem prvem delu govora

Naj povzamem, kar je razvidno iz grafa 3.3.4.2, Hg je v vseh segmentih po 15 sekund razen v enem nižja od priporočene 5–6 zlogov na sekundo, vendar večinoma ne za več kot en zlog na sekundo. Le v treh segmentih, torej 1 minuto in pol, je Hg nižja od 3,5 zloga na sekundo, kar

pa bi že lahko označili za pomanjkljivost v govoru BP. Seveda pa je treba vse rezultate premisliti ob upoštevanju vseh okoliščin. Iz slušnega vtisa, ki sem ga dobila pri poslušanju BP v medijih ob drugih priložnostih, ne bi rekla, da govori prepočasi, bolj se mi celo zdi, da je njegov govor nekoliko hiter, kar lahko pripišemo njegovemu primorskemu temperamentu. Naj poudarim, da je bila tematika analiziranega govora zelo pomembna in temu pripisujem nekoliko počasnejšo Hg – povprečna Hg v celotnem analiziranem delu govora (165 sekund) je namreč 4,19 zloga na sekundo. Treba pa je ob Hg upoštevati še Hizg, ki pa je v veliki večini intervalov v mejah priporočene vrednosti, izstopata le dva segmenta po 15 sekund, tj. prvi in šesti, ko je Hizg višja od 7 zlogov na sekundo, v prvem celo 8 zlogov na sekundo.

Po vsem zapisanem lahko trdim, da je hitrost govora govorca BP v analiziranem govoru pred državnim zborom nekoliko počasnejša od priporočene, a glede na okoliščine normalna in primerna.

3.4 Analiza zvrstnosti govora BP pred DZ

V tem poglavju analize sem s sociolingvističnega vidika želela ugotoviti, ali analizirani govorec uporablja primerno zvrst govornega jezika glede na okoliščine, v katerih je govor potekal.

Zataknilo pa se je že pri vprašanju, katera zvrst govornega jezika je primerna za rabo v analiziranem govoru, ker pa je ta odvisna od okoliščin tvorjenja govora, jih na tem mestu na kratko povzemam, podrobneje pa so opisane v poglavjih o izboru govorca in izboru gradiva, tj. 3.1.1 in 3.1.2.

Gre za samogovor, in sicer politični govor, javni govor, formalni govorni položaj, govorec je star 52 let, je univerzitetno izobražen z dolgoletnimi izkušnjami v politiki, rojen na Primorskem, od študija naprej živeč v Ljubljani. Analizirani govor je potekal v državnem zboru pred poslanci, prenašali so ga neposredno po televiziji in obenem snemali za kasnejša predvajanja, namen govora je bil prepričati državljane, da na referendumu glasujejo za arbitražni sporazum, govorec pred sabo ni imel pisne predloge in ni bral, kakor je povedal v intervjuju z avtorico tega diplomskega dela.

Težave pri opredeljevanju zvrstnosti analiziranega govora sem imela tudi zato, ker v slovenskem jezikoslovju »del strokovne javnosti uporablja in upošteva model zvrstnosti, kot

ga je uveljavil zlasti Toporišič, drug del pa išče alternativne pristope k proučevanju raznolikosti govora znotraj teorij analize diskurza, pragmatike in nekaterih primarno družboslovnih teorij«. (Lengar Verovnik 2010, 67)

Kot je zapisala Zemljarič Miklavčičeva (2008, 90), je za študije govornega jezika v zadnjih desetletjih značilno, da govorni jezik obravnavajo na dva načina: ali v njem iščejo sistemske lastnosti knjižnega jezika in opisujejo odstopa od teh lastnosti ali pa govorni jezik raziskujejo kot samostojno, od knjižnega jezika neodvisno entiteto. Tivadar meni, da je to teoretična predpostavka iz preteklosti (osebna komunikacija). V tem diplomskem delu sem poskušala slediti obema pristopoma, saj se knjižnost in opis ne izključujeta.

Najprej sem se posvetila najbolj uveljavljenemu pristopu zvrstnosti, ki ga še vedno učijo v osnovnih in srednjih šolah, posvečali pa smo se mu tudi na študiju slovenistike na Filozofski fakulteti. Gre za Toporišičevo opredelitev socialne zvrstnosti, na podlagi katere sem po značilnostih, opisanih za posamezno zvrst, analizirani politični javni govor politika BP uvrstila med tista besedila, ki naj bi bila ubesedena v zbornem knjižnem jeziku.

Kot je zapisano v zadnji Slovenski slovnici (2000, 15), je zborni jezik predvsem in najprej pisani jezik ter se večinoma bere ali obnavlja na pamet naučeno besedilo, kar za obravnavano govorno besedilo ne velja. Obenem pa Toporišič dopušča možnost, da se govori brez pripravljene pisne predloge, ki je analizirani govorec v tem primeru ni uporabil. Nosilec zbornega jezika je po tej teoriji jezikovno šolani človek, kar za omenjenega avtorja pomeni opravljeno vsaj srednjo šolo. Analizirani govorec je univerzitetno izobražen politik, ki se sicer, kot je zatrdil sam v intervjuju, ni nikoli izobraževal v veščinah govora oziroma retoriki. Naslovnik zbornega jezika je praviloma množičen, neposredno prisoten, kar za analizirani govor velja, saj je govorec BP govoril pred poslanci v državnem zboru. Zmeraj pa naj bi bil zborni jezik uporabljen takrat, ko je zbor poslušalcev družbeno izoblikovan, tj. javen, zlasti še če je izobrazbeno, narečno ali socialno neenak. Naj spomnim, da je bil govor neposredno predvajan po televiziji, kjer so ga imeli možnost spremljati vsi državljani, torej ni moral biti tudi po tem kriteriju uporabljen zborni jezik.

V prid temu, da naj se v analiziranem govoru pri govorniku BP pred DZ ne bi uporabil splošnopogovorni jezik, je tudi to, da je naslovnik pri tej manj strogi, pogovorni varianti knjižnega jezika večinoma nemnožičen in ne pasiven poslušalec kot pri zbornem (Toporišič 2000, 16), kar za analizirano gradivo ne velja. Lengar Verovnikova (2004, 163–164) se s tem ne strinja, meni, da ima ta zvrst danes zelo pogosto množičnega naslovnika, zlasti v medijih. Poudarja pa, da je splošnopogovorni jezik v glavnem vezan na dvogovor, na menjavanje vlog

govorca in poslušalca, čeprav je lahko pripravljen vnaprej, česar Toporišič ne dovoljuje. Če povzamem, četudi naslovnika izločimo kot kriterij pri uvrščanju analiziranega gradiva v socialno zvrst, gre pri analiziranem gradivu za samogovor in ne dvogovor, kjer je bolj pričakovan zborni jezik.

Tivadar (2010, 41) meni, da govorca knjižne slovenščine kot najzahtevnejše zvrsti knjižnega jezika določata zahtevnejša vsebina in javni govorni položaj. To naj bi bili prvini, ki sta ključni za izbiro zbornega jezika. Vsebino analiziranega govora bi brez dvoma ocenila za zahtevno, tema govora so bili arbitražni sporazum, mednarodni politični odnosi s sosednjo državo Hrvaško, strategija o morebitnem poteku dogodkov, če arbitražni sporazum ne bi bil sprejet, argumentiranje razlogov za sprejetje sporazuma in prepričevanje državljanov, da glasujejo za sprejetje sporazuma na referendumu. Govorni položaj pa javni, pojasnjen z že zgoraj zapisanimi okoliščinami.

Kot zagovornici uporabe zborne izreke v analiziranem primeru govorca BP v tem diplomskem delu navajam še Šeruga Prekovo in Antončičevo (2004, 10), ki sta prepričani, da morajo politiki kot javni govorniki uporabljati zborni slovenščino in da je ta statusni simbol izobraženega Slovenca.

Govorec BP je v analiziranem gradivu pokazal visoko stopnjo realizacije zborne norme, sem pa našla primere odklonov od zborne izreke, ki pa predstavljajo relativno majhen delež jezikovnih realizacij v gradivu.

Seznam primerov odklonov v analiziranem govoru BP, narejen po zapisanih značilnostih splošno- ali knjižnopogovornega jezika¹⁶ v Slovnicu (2000, 16) in mojih opažanjih:

- **velikokrat uporabi kratek nedoločnik**

Nekaj primerov:

- *Imate vi pravico postavljat vprašanja vladi, ampak ima tudi vlada pravico postavljat vprašanja vam*
- *tukaj je bilo slišat*
- *zdaj imam pravico svoje stališče pojasnit jaz*
- *in to morate danes povedat,*
- *na to vprašanje morate odgovoriti, kar je treba pojasnit javnosti*
- *moram **odgovoriti** naa (..) domnevno **nove** okoliščine*
- *da Sloveniji **ne** sme in **ne** more omogočiti*

---

¹⁶ Več značilnosti splošnopogovornega jezika je zapisanih v poglavju 2.6.2.1.

- *Ne verjamem, da ga je mogoče ponovit,*
- *In ste **dolžni** pojasnit.*
- *Mislím, da ste potem (.) tudi tukaj, visoki dom, dolžni dat izjavo*

- **uporabi vse naglasne značilnosti kratkega nedoločnika**

Našla sem dva primera:

- *To so vprašanja, na katera je treba odgovòrt.*
- *da se ji ni potrebno vərənt nazaj*

- **uporabi neknjižne besede**

Primer uporabe žargonske zveze:

- *Tako smo to vprašanje dali ad akta,*

Primer pogovornega *a* proti vprašalnemu *ali*:

- *A **ne**? (.) Počasi.*

- **uporabi primorsko narečno obliko za zaimék jaz**

Našla sem dva primera:

- *Jəst upam, da bodo ljudje razmislili*
- *In **jəst** za to seveda nosim*

Kot so prepričani mnogi jezikoslovci in med njimi tudi Urbančič (1987, 111), je knjižna govorica vsakega govorca bolj ali manj obarvana z nekaterimi jezikovnimi značilnostmi okolja, v katerem je preživel zgodnja leta svojega življenja. »Kot je ugotovil indijski jezikoslovec Ray, sprejemamo jezikovna sredstva – enako kot pravila obnašanja – bolj s posnemanjem zgledov kakor z učenjem predpisov. Zato je mnogo lažje opustiti narečne posebnosti, ki jih korigira pisani jezik, kakor tiste, na katere grafična sredstva ne opozarjajo. Tako je v slovenščini na primer nemogoče doseči enotno knjižno izreko e-jev in o-jev, ki se v posameznih besedah v narečjih različno izgovarjajo.«

- **izgovori polglasnika namesto ozek e in enkrat polglasnik namesto a**

Primeri v besedah *tem* in *seveda*:

- *da ni nobena **razprava** v təm (.) zboru odveč*

- *potem se sevada v svoji enostranski izjavi v v a postopku ratifikacije*
- *ker (.) je Slovenija, sevada, (.) a dežela tako kot druge države*

Primer polglasnika namesto a:

- *ker bi sicer zgoščen čas pogajanj*

- **uporabi napačen sklon**

Našla sem dva primera, enkrat bi moral biti uporabljen roditelj, pa je uporabljen tožilnik, enkrat pa tožilnik ne pa mestnik.

Primeri:

- *Slovenija in Hrvaška skupaj nista nikoli obvestili v usklajeni izjavi nobeno od prič*
- *Rehn dva je bil sporazum, ki ga Hrvaška ni hotela diskutirati od šestnajstega junija naprej*

- **naslonke ne izgovori skupaj z besedo**, doda ji polglasnik, da jo lahko izgovori posebej, enkrat jo celo poudari

Primer: – *ki sva ga podpisala (.) za (.) predsednico Kosor*

- **pred nezvonečimi nezvočniki večkrat uporabi naslonko z namesto s**

Primeri:

- *skozi pogovore z parlamentarnimi (.) strankami*
- *zagotovljen stik Slovenije z teritorialnimi*

- **posamezni primeri**

- *je blo*, ki ga je govorec uporabil samo enkrat

Primer: – *Ne verjamem, da ga je mogoče ponoviti, (.) kaj šele, da b bi blo mogoče dobit (.) v nekem zgoščenem času napetih odnosov*

- **predpreteklik**

V analiziranem govoru se predpreteklik pojavi samo enkrat, vendar sem v času opravljanja diplomskega dela (ta čas je z vmesnimi daljšimi premori trajal nekaj let) bila pozorna na govor BP v medijih in sem predpreteklik večkrat opazila. To lahko trdim o času, ko je bil še premier vlade in sem kot spletna novinarka na

notranjepolitičnem področju vsak dan spremljala njegove govore, prav tako pa pozneje tudi za govore, ki jih je imel kot predsednik države. Verjetno je njegova uporaba še toliko bolj opazna, ker predpreteklik po moji oceni uporablja le še malo javnih osebnosti in novinarjev.

Primer:

– *Torej, mogoče je prav, da (.) potem povemo dokončno, da so ti temeljni ugovori, (.) ki smo jih bili slišali na začetku, (.) ovrženi.*

Urbančič (1987, 110) predpreteklik uvršča med ozkoknjižna sredstva, ki so omejena na pisni knjižni jezik, v knjižni govorici pa se redko pojavljajo. Pogosto so ga uporabljali protestantski pisci, in to za preddobnost, po tujih predlogah (Trubar, Dalmatin, Krelj, Svetokriški). Kasnejši avtorji pred prvo svetovno vojno so ga uporabljali večinoma vsi, med vojnama je bil malo manj v uporabi, v osemdesetih letih pa postane spet pogostejši pri posameznih pisateljih. Na splošno je bolj priljubljen pri Primorcih in Dolenjcih. Urbančič in Pogorelčeva njegovo uporabo označita kot neobvezno, kot semantično-stilistično kategorijo, Cankar na primer za prefinjeno podajanje situacij v preteklosti. (Urbančič 1987, 118–119)

Urbančič (1987, 120) je menil, da je v slovanskih jezikih in slovenščini oslabel občutek za funkcijo predpretekega časa, ker se lahko preddobnost izraža na različne načine (s spremembo glagolskega vida – poraba dovršnega glagola, iz konteksta razvidna zapovrstnost dejanj, kjer predpreteklik ne bi povedal nič več, kot bi povedal navaden preteklik).

Toporišič v Slovnicah (2000, 399) izražanje navadne preddobnosti s predpreteklim časom označi kot napačno ali starinsko ljudsko. V teh primerih priporoči uporabo pretekljika. Obenem pa svetuje, naj predpreteklik tisti, ki poznajo iz svoje govorice, neovirano rabijo.

Jezikoslovci, ki proučujejo govorjeni jezik, opozarjajo, da teorija socialnih zvrsti ni primerna za raziskovanje govorjenega jezika (Lengar Verovnik 2004, 159), da se v govorjenih besedilih zvrsti prepletajo (Kranjc 2003, 369) in da je uporaba knjižne oblike jezika odvisna predvsem od udeležencev v procesu, vrste besedila in kultiviranosti govorca (Kranjc 2003, 401).

Kranjčeva (2003, 401) predvideva, da je politik kultivirani govorec in bo zato izbral primerna sredstva za oblikovanje besedila, pri čemer je izbira (ne)knjižnosti odvisna od situacije in naslovnikov. Ocenjujem, da je bila za analizirani govor primerna knjižna oblika, kar je govorec BP upošteval. Odkloni od zborne in knjižne izreke so se zgodili, ker govor ni bil bran in je bil tvorjen sproti – pa čeprav verjetno z veliko predpriprave, to pa, kakor trdi Lengar Verovnikova (2004, 159), zahteva določeno oddaljevanje od knjižne norme.

3.5 Analiza spontanosti v govoru BP pred državnim zborom

V mojem gradivu ne gre za popolnoma sproti in spontano tvorjen govor, kakršen je značilen za zasebne dvogovore, kjer je spontani govor najbolj običajen. Proučevala sem politični govor, ki je monolog, torej ne gre za izmenjavanje govornih vlog, ker ima besedo ves čas govorec BP in mu je nihče ne želi vzeti, preden se sam ne odloči končati svojega govora. Govorec je govoril v parlamentu pred poslanci, obenem je potekal neposredni prenos govora po televiziji, ne gre torej za neformalni, ampak formalni govorni položaj in javne govorne okoliščine.

Po definiciji spontanega govora za tovrstni govor ne obstaja pisna predloga, vsebina in forma izrekanja nista vnaprej določeni (Zwitter Vitez 2005, 160), prav tako zanj velja nasprotno kot za brani govor (Lengar Verovnik 2010). Da analizirani govor ni bil bran, mi je zagotovil govorec BP sam v intervjuju, ki sva ga opravila za namene tega diplomskega dela. Ni pa mi povedal, ali je imel za analizirani govor pripravljeno pisno predlogo. Predvidevam, da jo je imel, saj je bila tema govora preveč pomembna, da priprava nanj ne bi vsebovala napisanega govora, prav tako menim, da bi bilo že kar neodgovorno od politika na tako pomembni funkciji, če bi imel govor pred glasovanjem o arbitražnem sporazumu v državnem zboru in zatem še na referendumu brez predhodno napisanega govora. Kljub pripravi pa se je govorec med govorom odzval na slušatelje in nekoliko prilagodil svoj govor. Videlo se je tudi, da se ga ni naučil na pamet, ampak je določene govorne izjave tvoril sproti. V posameznih delih govora torej obstaja slušni vtis spontanosti govora. Vsekakor gre za nebranje, za kateri način govora od treh, ki jih za nebranje predvideva Tivadar (2008): govor na podlagi opornih točk, prosti govor brez zapisa, a z miselno pripravo, ali popolnoma prosti govor, pa ne gre določiti, ker nisem imela vpogleda v ta proces. Lahko predvidevam le, da popolnoma prosti govor to ni bil.

V analizi sem preverila, katere značilnosti govornega jezika se kažejo v analiziranem govoru ter ali kažejo značilnosti spontanega govora, ki sem jih v teoretičnem delu opisala, in katere to so. Značilnosti sem opazovala v celotnem govoru, katerega transkripcija je v prilogi diplomskega dela.

3.5.1 Sredstva besedilne semantike spontanega govora v govoru BP pred DZ

3.5.1.1 Deikti

Deiktčnost je v Enciklopediji slovenskega jezika definirana kot »v/loga kazanja, natančnejšega določanja ali okrepljenega označevanja, posebno kot značilnost zaimkov« (Toporišič 1992, 21). To so izrazi, ki pomen dobijo šele v konkretnem govornem položaju. Nanašajo se lahko na osebo, prostor, čas, situacijski kontekst in besedilo samo. (Zemljarič Miklavčič 2008: 95) Izpisala sem nekaj primerov iz gradiva, ne pa vseh, saj so se nekateri velikokrat ponovili, največkrat *jaz* in *mi* med osebnimi, med krajevnimi je bil najpogostejši *tukaj*, ki ga je govorec uporabil kar devetkrat, med časovnimi pa *zdaj*, vendar uporabljen samo dvakrat:

Osebni:

- **Mi** smo takrat **zavrnili**, \(.)
- **Mi** (.) pa **nismo** pristali na **to**, (.)
- Sprašujem **vas**, **kaj** je alternativa? (..)
- **vi** boste lahko nadaljevali pogajanja.
- **zdaj** imam pravico (.) svoje stališče pojasnit **jaz**. (..)
  - In **jest** za to seveda nosim,

Krajevni:

- da ni nobena **razprava** v **tem** (.) **zboru odveč**
- in večine v tej **v tem** državnem zboru, ki je (.) æ ratificirala ta sporazum,
- **Tukaj** je **biloo** brez potrebe (.) omenjeno tudi stališče **Italije**
- **Tukaj** jee nekdo **vprašal**
- **Tukaj** je bilo slišat (.) kar nekaj **navodil**,

- Tukaj vidim, da to izvablja nek nasmeh. (..) Tukaj (.) bi rad (.) opozoril,
- Nekdo je tukaj o govoril o tem, da (.) je zlahka sprejemati te odločitve (.)

Časovni:

- gospa Ultvedt, (..) je včeraj za Estea zanikala, (.)
- >in to je zdaj <**druugo** pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=↑
- in **to** je ena od prič danes že formalno tudi povedala. (.)
- in to je zdaj vse, kar je treba **pojasnit** javnosti. (..)

3.5.1.2 Besedilni aktualizatorji

So tisti izrazi, ki »pretvarjajo (spreminjajo) slovarsko vrednost leksema, pred katerim stojijo, v konkretno referenco (pomen) oz. opravljajo vlogo usmerjevalcev/kazalcev na konkretnost/nekonkretnost oz. splošnost predstavljene reference« (Smolej v Zemljarič Miklavčič 2008, 95). Smolejeva je analizirala rabo aktualizatorjev (*en*) *tak*, *tist*, *un*, *en*, *nek(i)*, *tale* in *ta* v zvezi s pridevniki in/ali samostalniki, zato sem se tudi sama odločila preveriti, koliko in katere je uporabljal analizirani govorec BP. Ugotovila sem, da v mojem gradivu govorec BP ni uporabil aktualizatorjev (*en*) *tak*(šen), *un*-a-o, *tisti* in *tale*. Po pogostosti uporabe pa je vrstni red aktualizatorjev v analiziranem govoru naslednji: *nek*, *ta*, *ter en*, ki je uporabljen le enkrat.

en

Zemljarič Miklavčičeva (2008, 95) opozarja, da je v različnih vrstah spontanega govora pogostost rabe besedilnih aktualizatorjev različna. V analizi učnega korpusa avtorica v formalnem govoru ni našla aktualizatorja *un*, našla pa je nekaj primerov aktualizatorja *en*. Neuporaba aktualizatorja *un* v analiziranem govoru BP, ki je formalni, je torej pričakovana, prav tako samo en primer uporabe aktualizatorja *en*.

Primer uporabe besedilnega aktualizatorja *en*:

- *Jst upam, da bodo ljudje razmislili, se seveda odločili po svojem o svoji (.) o vesti, (.) ampak da bodo razmislili o tem, ali želijo v prihodnost (.) ali že že ž želijo v preteklost. (.) V prihodnost z eno (.) pravično mejo med državama.*

Besedilni aktualizator *en* je v temeljnih jezikoslovnih priročnikih (*SSKJ, Slovenska slovnica*) razumljen kot pogovorni element, je zapisala Lengar Verovnikova (2010, 177), ki je v analizi radijskih besedil potrdila to tezo, ki sem jo potrdila tudi v analizi govora BP. Pri omenjeni avtorici se ta aktualizator vedno uporabi kot označevalec nedoločnosti, prav tako v mojem primeru.

nek(i)

Aktualizator *neki* je skupaj z aktualizatorjem tak najpogostejši izmed vseh besedilnih aktualizatorjev v analiziranem govoru.

Lengar Verovnikova (2010, 179) opiše vlogo tega aktualizatorja v njenem analiziranem gradivu, in sicer kot sredstvo izražanja nedoločne/približne vrednosti leksema. V tej vlogi je zamenljiv s pridevnikom »določen« v pomenu, ki ga *SSKJ* opredeljuje kot »ki je znan, a se noče, ne more imenovati«. Druga vloga tega aktualizatorja pa je kot sredstvo leksikalnega kritja (angl. *hedging*), ki je učinkovito zaradi semantične neopredeljenosti aktualizatorja. Govorec ga uporabi takrat, ko čuti, da mora izraziti določen pridržek glede izbire vsebine oziroma izbire leksema. Ni pa ta semantična dimenzija nujno prisotna.

Tudi v gradivu, analiziranem v tem diplomskem delu, so se omenjene vloge potrdile.

Primeri uporabe besedilnega aktualizatorja *nek*, v katerih je zamenljiv s pridevnikom *določen*:

- *da nekako, (.) əmmm, (.) privedemo sosednjo državo donekega sporazuma, ki je v vzajemno korist.*
- *Vemò, da bi to ohranilo ugled (.) Slovenije, ki ga ta hip ima kot država, ki zmore najtežja reševanja reševati (.) po mirni poti, (.) ki je tudi skozi krizo šla (.) skozi (.) əə (.) əə (.) z neko regulacijo te krize,*
- *Tukaj vidim, da to izvablja nek nasmeh. (..)*

Primer, ko je govorec izrazil pridržek glede izbire leksema in ga ne moremo zamenjati s pridevnikom *določen*:

- *Ne verjamem, da ga je mogoče ponoviti, (.) kaj šele, da b bi blo mogoče d dobit (.) v nekem zgoščenem času napetih odnosov, ki bi bili restavrirani (.) z morebitno blokada, kaj več.*

Nek(i) pa se uporablja tudi kot poudarjanje nedoločne splošne smiselne vrednosti leksema. V tej vlogi je *nek(i)* podoben pogovornemu aktualizatorju *en* in z njim tudi pogojno zamenljiv. To vlogo je pred omenjeno avtorico opredelila že Smolejeva. (Lengar Verovnik 2010, 180).

Našla sem dva primera opisane vloge, in sicer:

- *Vemò,=A da je Hrvaška dejala,=da bo podala enostransko izjavaA(.) in da so bili zainteresirani tudi za to,A(.) da bi bila Švedska neke vrste priča pri tej izjavi.↓(.)*
- *Če bo arbitražni sporazum zavrnen (.) in zelo hitro ne bo sklenjen nek nov sporazum, v kar zelo dvomim, (..) okoliščine (.) v primeru zavrnitve so nepredvidljiv*

(en) tak(šen)

Funkcija tega aktualizatorja po Smolejevi (Smolej v Verovnik Lengar 2020, 177) je izražanje nedoločnosti. V mojem gradivu se v tem pomenu sploh ni pojavil, zato se strinjam z Lengar Verovnikovo, da gre očitno za sredstvo, ki je tipično za zasebni spontani dvogovor, ki ga je raziskovala Smolejeva.

ta

Ta se je v vlogi aktualizatorja pojavil enkrat manj kot druga dva najpogostejša besedilna aktualizatorja. Po zgledu vlog tega aktualizatorja po Lengar Verovnikovi navajam primere za dve vloge.

Primeri vlog za usmerjanje na splošno znano pojavnost oz. predmetnost:

- *v kolikor (.) bi Hrvaška vztrajala pri tem, (.) pri čemer je vztrajala vsa ta leta,*
- *ki bo zagotavljala ta trajni mir*

Primer vloge za poudarjanje, izpostavljanje predmetnostne reference:

- *(.) ker kaj bo naredila slovenska politika v primeru, da bo ta arbitražni sporazum zavrnen?*

3.5.1.3 Diskurzni označevalci

Diskurzni označevalci, konektorji, besedilni povezovalci, metabesedilni elementi. Vse to so poimenovanja za eno- ali večbesedne izraze, ki v govoru opravljajo različne funkcije in jih jezikoslovci uporabljajo v slovenskem prostoru. V tem diplomskem delu uporabljam

poimenovanje diskurzni označevalci po zgledu raziskovalk Verdonik in Lengar Verovnik, katerih analize so mi bile za zgled pri analiziranju govora BP pred DZ. Podrobnejši opis diskurzni označevalcev in njihovih lastnosti je zapisan v poglavju 2.5.

V mojem analiziranem gradivu sem našla primere za naslednje diskurzne označevalce: *ne*, *a ne*, *ja*, *zdaj* in polglasnik. Izmed tistih, ki sta jih analizirali Verdonikova in Lengar Verovnikova, pa nisem našla diskurzni označevalcev: mislim, aha, mhm, glejte, no, dobro, v redu, ne vem.

ja

V analiziranem govoru se členek *ja* pojavi samo enkrat. V analizah, ki sem jih prebrala (Verdonik, Lengar Verovnik, Smolej), raziskovalke poročajo o zelo pogosti rabi tega diskurzni označevalca. Vse omenjene raziskovalke so proučevale spontani govor v različnih vrstah pogovorov, zato je razumljivo in pričakovano, da se v mojem gradivu ne pojavi velikokrat, saj analiziram politični govor, ki je monolog.

Primer uporabe diskurzni označevalca *ja* iz gradiva:

Rehn dva (.) je bil sporazum, ki ga Hrvaška ni hotela (.) diskutirat od 16. junija naprej. (.) Ja to so vendar dejstva, ki jih vsi poznamo.

Med opisanimi vlogami členska *ja* Smolejeva (Smole v Verdonik 2007, 49) ob pritrdilni opisuje še vrsto drugih vlog, med njimi poudarjanje vsebine sporočila, če je uporabljen na koncu stavka. Menim, da je v zgoraj navedenem primeru vloga označevalca *ja* med drugim prav poudarjanje vsebine, čeprav je uporabljen na začetku stavka. Podobno vlogo opisuje tudi Schlamberger Brezar (v Verdonik 2007, 50), ki *ja* uvrsti med pragmatične povezovalce, ki zaznamuje zgradbo konverzacije in so retroaktivni – izražajo odnos do izrečenega, in sicer potrditev prejšnjih izrekov. Prav ta retroaktivnost in potrditev prejšnjih izrekov je dobro vidna v primeru iz mojega gradiva.

ne, a ne

Diskurzni označevalec *ne* je v govoru BP pred parlamentom uporabljen trikrat, enkrat pa v besedni zvezi *a ne*. Verdonikova in Lengar Verovnikova poročata tudi o pogosti uporabi tega označevalca, ki pa se v mojem gradivu ne potrdi. Tako kot v primeru označevalca *ja* lahko

razloge za to iščemo v obliki analiziranega besedila, gre za formalni govor enega človeka v javnih okoliščinah.

Primeri rabe diskurznega označevalca *ne*, *a ne* iz analiziranega gradiva:

- In na **koncu**, (.) **ne**, (.) *kot sem rekel, moram odgovoriti takoj na očitke, da jih zavrnem*, (.)
- *jaz sem takrat namreč dosegel, da je bilo hkrati sprejeto, in to je seveda bistveno, ne, (.) po mučnih (.) in zelo trdih pogovorih, (.) da je Hrvaška pristala*
- *Se strinjate, ne?*↑ *Saj to je očitno.* (..)
- *Da se ne bi znašli (.) v nepredvidljivih posledicah, (.) kjer se bi (.) znova Slovenija vrnila k prvi od strukturnih reform, (.) ki jo je dobro spravila pod streho, in to je (.) najprej (.) k konsolidaciji (.) temeljnih elementov državnosti, da ta (.) niso predmet sporov, da se lahko posvetimo gospodarskim (.) in socialnim temam. (.) **A ne?**↑ (.) Počasi.*

Predvsem v zadnjih dveh primerih je označevalec uporabljen zato, da govorec preveri, ali še ima pozornost poslušalcev, ali ga še poslušajo in ali jim je še zanimiv. Ne išče pa odgovora pri poslušalcih, saj je to že zaradi pravil, ki veljajo v državnem zboru, nemogoče. Ta vloga je pogosta tudi v pogovorih. Za vse primere označevalcev je značilno, da imajo bolj ali manj izrazito rastočo intonacijo, v zadnjih dveh je označena s puščico, obrnjeno navzgor ↑. *Ne* z rastočo intonacijo se v obeh primerih nanaša na vsebino prej izrečenega, kar je značilno tudi za pogovore. V bistvu gre za retorična vprašanja, na eno si govorec odgovori sam.

V Smolej (Smolej v Lengar Verovnik 2010, 148) je *ne* opredeljen kot govorni signal, ki je v njenem gradivu najpogosteje poudarjal pravkar povedano in posredno preverjal sogovorčevo sprejemanje oz. razumevanje sporočenega. To velja za prva dva zgoraj navedena primera iz mojega gradiva, v katerih govorec uporabi označevalec *ne* na sredi govornega segmenta.

zdaj

Ugotovila sem, da se je *zdaj* v vlogi diskurznega označevalca pojavil v polovici vseh primerov uporabe leksema *zdaj* v analiziranem govoru.

Primeri rabe diskurznega označevalca *zdaj* iz analiziranega gradiva:

- (.) *In ljudje bodo odločali, (.) ali so za prihodnost (.) ali so za preteklost. (..) In **zdaj** ključno vprašanje. ... Sprašujem vas, kaj je alternativa? (..)*
- *toda že to je dovolj, ker je Švedska (.) predsedujoča država, predse- predsednik švedske vlade je bil kot predsedujoči evropskega sveta → (.) navzoč ob podpisu arbitražnega sporazuma >in to je **zdaj**< drugo pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji. =↑*

– jaz sem takrat namreč dosegel, da je bilo hkrati sprejeto, in to je seveda **bistveno**, ne, (...) po **mučnih** (.) in zelo **trdih** pogovorih, (...) da je Hrvaška pristala tudi na (...) sporazum **Rehn dva** (.) in to je zdaj vse, kar je treba **pojasnit** javnosti.

Verdonikova (2007, 102) ugotavlja, da izraz *zdaj* v osnovi izraža časovno dimenzijo v vseh vlogah, tudi kot diskurzivni označevalec. *Zdaj* kot diskurzivni označevalec povezuje diskurz s trenutkom govorjenja, ga umešča v čas, v katerem poteka. Če se pri tem rabi skupaj s *pa* ali glagolom *zanimati*, je izrazito napovedovalen, opozarja na vsebino, ki bo sledila.

Strinjam se, da označevalec *zdaj* izraža časovno dimenzijo, to je vidno tudi v izpisanih primerih iz mojega gradiva. Prav tako se je udejanjila njegova napovedovalna funkcija, kar je vidno v prvem zgoraj zapisanem primeru. V drugih dveh izpisanih primerih je uporabljen v identičnem sklopu besed: *in to je zdaj*, ocenjujem pa, da je v tej vlogi navezovalec na predhodno vsebino, torej obratno od prej opisane napovedovalne vloge. Mogoče celo opravlja vlogo poudarjanja že povedane vsebine.

V moji analizi se je izkazalo, da uporaba diskurzivega označevalca *zdaj* ni pogosta. Verdonikova, Žgank in Pisanski Peterlinova, ki so prav tako ugotovili njegovo zelo redko uporabo, so vzrok pripisali pogojenosti z (ne)formalnim slogom in jezikovno zvrstjo. Lengar Verovnikova se s tem ne strinja, njeni rezultati kažejo, da *zdaj* gotovo ni omejen »bolj na pogovorne zvrsti in neformalni slog«. (Lengar Verovnik 2010, 154)

ə, əə, əm, əmmm

Tradicionalno so əə, mmm in podobni izrazi imenovani mašila in niso posebej obravnavani v Slovenski slovnici in slovarjih – SP in SSKJ. Verdonikova polglasnika (tudi zavlečenega) in njegovih variant nima za tipične diskurzivne označevalce. Kranjčeva za vlogo mašila uporablja termin zapolnjevalec vrzeli, Verdonikova pa ugotavlja, da zapolnjevanje vrzeli ni njegova edina vloga. (Verdonik 2007, 78)

Večino vlog polglasnika (in njegovih variant) so raziskovalke našle v povezavi z menjavanjem vlog v pogovorih, zato se v mojem gradivu ne pojavijo. V analiziranem govoru BP polglasnik uporablja kot sredstvo glasovnega premora, v nekaj primerih pa še pred novim tematskim sklopom, pred dostavkom, ob zatikanju in ob popravljanju, večinoma pa kot mašilo, čeprav se je težko odločiti, kdaj je izražena katera vloga.

Primer uporabe polglasnika pred novim tematskim sklopom:

– **Torej**, (.) s temi domnevno novimi okoliščinami smo opravili, zelo (.) zelo na **hitro**. (..) **aa** **Ni** res, (.) da bi se kaj delalo za **hrbtom** nacionalnih interesov (.) republike Slovenije. (.) Vlada je (.) zelo (.) vestno (.) ravnala, da **je** (.) prišla (.) do sporazuma, ki je nacionalne interese **úveljavil**.

– Mi želimo, (.) da se uredi vprašanje **meje**, (.) vi boste lahko nadaljevali **pogajanja**. (.) Vse ostalo so bili potem **detajli**, ki so pripeljali do sporazuma (.) 4. 11. (.) **aa** 2009. (...) **aaa**. (..) Mislím, da ste potem (.) tudi tukaj, visoki dom, dolžni dat **izjavo**. (.) **Če** ne bo rešeno kakorkoli, (.) ne na**čin** določitve meje (.) ne samo mejno vprašanje (.) **do** (.) ratifikacije pristopne pogodbe, v primeru, da bo Hrvaška zaključila pogajanja, ker boste tako sklenili, (.) ali boste **takrat** blokirali Hrvaško?

Pogosto pojavnost polglasnika pred novim elementom/novim tematskim sklopom, tudi med pozdravnim nagovorom in nadaljevanjem, je za radijski govor ugotovila Lengar Verovnikova (2010, 147), Verdonikova (2007, 81) pa je analizirala predvsem rabo polglasnika v uvodnih segmentih pogovora, predvsem pred prvim tematskim sklopom.

Verdonikova (2007, 81) ugotavlja tudi rabo polglasnika ob popravljanju, zatikanju, pred dostavki, vse razen zadnjega je ugotovila tudi Lengar Verovnikova za radijske dvogovore. V mojem gradivu so se pojavili štirje primeri tovrstne rabe.

Primeri uporabe polglasnika pred dostavkom, ob zatikanju, ob popravljanju:

– *Tukaj so mii (.) zdajle dali, (.) a upaam, (...) da lahko to preberem, (.) aa, (.) gospod Frieden iz veleposlaništva ZDA (.) je danes a dejal,*

– *Eden od uvodničarjev je rekel, da je današnje stanje pravno in formalno takšno kot (.) aaa, (.) če prav razumem, (..) je v skladu z izjavo državnega zbora, (..) ki smo ga sprejeli (.) pred časom, mislim da (.) aaa (.) (v) ratifikaciji (.) zakona o (.) vstopu Hrvaške v Nato.*

– *Vemò, da bi to ohranilo ugled (.) Slovenije, ki ga ta hip ima kot država, ki zmore najtežja reševanja reševati (.) po mirni poti, (.) ki je tudi skozi krizo šla (.) skozi (.) aa (.) aa (.) z neko regulacijo te krize, ki je relativno uspešna (.) in ji omogoča, (.)*

– *Jst upam, da bodo ljudje razmislili, se seveda odločili po svojem aa svoji (.) aa vesti*

Govorec BP je polglasnik na različnih mestih in z različnim namenom uporabil petintridesetkrat, večinoma kot sredstvo glasovnega premora oz. kot mašilo, ko razmišlja o nadaljevanju govora. Da je najpogostejša vloga polglasnika sredstvo glasovnega premora, je za govor novinarjev na radiu odkrila tudi Lengar Verovnikova (p. t.), ki je dodala, da je občasno mogoče ob obotavljanju začutiti tudi zadržek glede oblike ali vsebine povedanega. To sem ugotovila v dveh primerih iz mojega gradiva.

Nekaj primerov polglasnika, uporabljenega kot sredstvo glasovnega premora:

- *Po dunajski konvenciji lahko (.) držaave v postopku procedure sicer (.) əə izrečejo, v primeru dvostranskih (.) əə pogodb, kakšne zadržke, vendar ti nimajo (.) nobenega pravnega učinka.*
- *Do podpisa (.) eee pristopne pogodbe in do ratifikacije v državnem zboru, ker (.) večina strank v tem visokem domu je imela stališče, da je treba vprašanje meje določiti pred vstopom Hrvaške.*
- *Nekdo je tukaj əə govoril o tem, da (.) je zlahka sprejemati te odločitve (.) əə samo tiste, v katere trdno verjameš potem, ko so bili na njih narejeni preizkusi znanja, izkušenj, (.) əə (.) in nenazadnje tudi možnosti, ki jih daje (.) pogovarjanje s tretjo stranjo.*

Primeri polglasnika, uporabljenega kot sredstvo glasovnega premora z izraženim zadržkom o vsebini povedanega:

- *Jst upam, da bodo ljudje razmislili, se seveda odločili po svojem əə svoji (.) əə vesti, (.) ampak da bodo razmislili o tem, ali želijo v prihodnost (.) ali že že ž želijo v preteklost.*
- *da je treba verjetno (.) izkoristiti čas do (.) vstopa Hrvaške v Evropsko unijo, (.) da nekako, (.) əmmm, (.) privedemo sosednjo državo do nekega sporazuma, ki je v vzajemno korist.*

Glasovni premori so tradicionalno pojmovani kot mašila. Pri analizi vlog polglasnika sem se večkrat znašla pred dilemo, ali je ta mašilo ali opravlja določeno vlogo v govoru. Za Kalin Golobovo je mašilo »vsako jezikovno sredstvo, ki ga v svojem govoru uporabljamo brez prave potrebe, ne vpliva na njegovo sporočilno, prepričevalno, pridobivalno, argumentativno ali estetsko raven« (Kalin Golob 2001, 74). Tudi Lengar Verovnikova (2010, 144) se strinja, da ta definicija za enogovorna (monološka) besedila gotovo drži. Ugotavljam, da je polglasnik v govoru BP največkrat mašilo, torej jezikovno sredstvo, uporabljeno brez potrebe.

Primeri, ko je polglasnik mašilo:

- *Torej, (.) slovenska vlada (.) je očitke (.) ali nova dejstva, ki naj bi bila domnevno znana, zavrnila kot neutemeljena (..) in ə sprašuje nasprotnike tega (.) sporazuma, kaj je alternativa.*
- *Bržkone se boo (.) oglasila tudi, (.) verjetno,=predstavnica ali predstavnik əə (.) State Departmenta*
- *Samo arbitražni sporazum,=ki sva ga podpisala (.) zə (.) predsednico Kosor, (.) ki ga je potem ratificiral ta državni zbor in ki ga boo, upajmo, (.) sprejela tudi večina (.) əə referendumu, (.) boo (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču in nobena enostranska izjava.*

naprej

V tem podpoglavju sem si pomagala s študijo metabesedilnih elementov Smolejeve (2012) v okviru analize besedilnih vrst v spontanem govoru. Med analizo diskurzivnih označevalcev v govoru BP sem opazila, da je govorec med posameznimi tematskimi sklopi uporabljal leksem *naprej*, s čimer je hotel naslovnike opozoriti, da končuje z določenim tematskim sklopom in prehaja na drugega. Po teoriji Smolejeve (2012, 111) bi ga poimenovala kazalec stopenj besedilne zgradbe, ker v govoru vzpostavlja zvezo med določenim delom besedila in njegovim nadaljevanjem, še bolj natančno pa bi ga v razdelitvi govornih signalov omenjene jezikoslovke uvrstila v skupino delilnih signalov nadaljevanja (2012, 120), čeprav ga avtorica ne navaja med primeri iz svojega gradiva.

Primeri delilnega signala *naprej* iz analiziranega govora BP:

– **Taa** (.) *diskusija je torej* (.) *končana*. (.) *Nič novega*, (..) *Slovenija in* (.) *Hrvaška skupaj nista nikoli obvestili* (.) *v usklajeni izjavi nobeno* (.) *od prič in to je ena od prič danes že formalno tudi povedala*. (.) *Gremo naprej!* (..) *Eden od uvodničarjev je rekel, da je današnje stanje pravno in formalno takšno kot ...*

– *Zakaj je bilo potrebno znova omenjat presečni datum* (.) *petindvajseti šesti?* (.) **In** *če je kdo prepričan*, (.) *čeprav nisem več*, (.) *da je*, (.) *da je bil sporazum Drnovšek* (.) **tak** *dosežek, zakaj ni vztrajal pri tem, da to ostane kot pogoj?* (.) *Pa ni*. (..) *Naprej!* (...) *Tukaj je biloo brez potrebe* (.) *omenjeno tudi stališče Italije ...*

– *in če bo ostajalo še desetletje ali dve*, (.) *bo dejansko*, (.) *de facto, postalo de iure*. (...) *To je pa slabo za nas*. (..) *To je popolnoma jasno*. (..) *Boste povedali potem v* (.) *razpravi drugačna mnenja, zdaj imam pravico* (.) *svoje stališče pojasnit jaz*. (..) *Naprej!*

3.5.2 Skladenjske značilnosti spontanega govora v govoru BP pred DZ

3.5.2.1 Ponavljanja

Ponavljanja (Zemljarič Miklavčič 2008, 97–98) lahko opravljajo več funkcij, so sredstvo vzpostavljanja besedilne koherence ali pa kohezivno sredstvo, najpogostejši vzrok za ponavljanje je pridobivanje časa za govorca.

Primeri:

– **Torej** (.) *s temi domnevno novimi okoliščinami smo opravili*, *zelo* (.) *zelo na hitro*. (..) *aa*

– *potem se seveda v svoji enostranski izjavi v v o postopku ratifikacije (.) za to ne bi odločila.*

V teh primerih menim, da je vzrok za ponovitev besede pridobivanje časa za govorca, kar je sicer pogosto vzrok v spontano tvorjenem govoru. To sklepam tudi zato, ker je za koncem segmenta pri prvem primeru naredil srednje dolg premor (med 1 in 2 sekundama), zatem pa še uporabil razvlečeni polglasnik za pridobivanje časa za razmislek o tem, kako bi nadaljeval govor. Tudi v drugem primeru je za ponovljenim predlogom v izgovoril še podaljšani polglasnik, ki je v tem primeru mašilo.

– *In v točki tri bo specialno stik Slovenije (.) z odprtim morjem. (.) To je bil velik uspeh. (.) Velik uspeh. (..)*

Funkcija ponavljanja v tem primeru je poudarjanje izrečene besedne zveze *velik uspeh*. Poudarjanje govorec podkrepi še s premorom med ponovljenima besednima zvezama in srednje dolgim premorom, ki v govoru niso bili zelo pogosti, za drugič ponovljeno besedno zvezo. Kot je ugotovila Lengar Verovnikova (2012, 102), ponavljanje ni vedno le pragmatična strategija pridobivanja časa, temveč je lahko tudi retorično sredstvo, s katerim govorec izpostavi, poudari vsebino. V tem primeru je po moji oceni retorično sredstvo.

– *(.) da bo ta čas potreben, (.) v primeru, (.) da bo arbitražni sporazum zavrjen, (.) v (.) zelo velikih (.) zelo velikih a odmerkih. (..)*

Tudi v tem primeru je vzrok ponavljanja poudarjanje besedne zveze, tokrat *zelo velikih*. Morebiti bi tukaj vzrok lahko iskali še v pridobivanju časa, glede na to da po ponovljeni besedni zvezi govorec uporabi še mašilo (polglasnik), preden izgovori naslednjo besedo, odnosnico *odmerkih*. Po mojem mnenju pa ponavljanje ni uporabljeno kot kohezivno sredstvo, čeprav je vmes premor.

– *mmm, (.) privedemo sosednjo državo do nekega sporazuma, ki je v vzajemno korist. (.) In v vzajemno korist je bil dogovor, sklenjen na Trakoščanih.*

V zadnjem navedenem primeru ne gre za klasično ponovitev, med analizo sem se težko odločila, ali bi jo sploh navedla kot primer ponavljanja, vendar sem kot argument v prid navajanju uporabila določitev funkcije te ponovitve, ki je po mojem mnenju poudarjanje

izrečenega, da bi bil sporazum v *vzajemno korist* obeh držav. Ponovitev sledi premoru, morda tudi kot kohezivno sredstvo.

Zuljan Kumar med pogostimi vzroki za ponavljanje ob že naštetih pri posameznih primerih iz gradiva navaja še ponovitev po prekinitvi, poudarjanje trajanja dogodka, odpravo nejasnosti, potrditev pravilnosti izjave, čustveno angažiranost govorca in druge. (Zuljan Kumar v Zemljarič Miklavčič 2008, 97–98) Teh vzrokov v analiziranem gradivu nisem našla, prav tako za analiziranega govorca BP ne velja, da je najpogostejši vzrok ponavljanj pridobivanje časa, BP ponavljanja namreč največkrat uporabi za poudarjanje besede ali besedne zveze.

3.5.2.2 Napačni začetki

Zgodijo se na ravni besede; govorec besedo začne, pa je ne dokonča – je prekinjen, si premisli, se zmoti itd. (Zemljarič Miklavčič 2008, 98)

Primeri:

- *ker je Švedska (.) predsedujoča država, (. .) predse- predsednik švedske vlade (. .) je bil kot predsedujoči evropskega sveta*
- *Ne ljudem, (.) ki se bodo (.) o o odločali po svoji presoji,*
- *Ne verjamem, da ga je mogoče ponovit, (.) kaj šele, da b bi blo mogoče d dobit*
- *ampak da bodo razmislili o tem, ali želijo v prihodnost (.) ali že že ž želijo v preteklost. (.)*

V vseh štirih primerih, ki sem jih našla v analiziranem govoru, govorec seveda ni bil prekinjen, saj je bil edini govorec in mu nihče ni segal v besedo. Prav tako se ni zmotil, saj v vseh primerih uporabi pravo črko besede, ki jo pozneje izreče, vendar besede ne izgovori do konca. Zato se mi poimenovanje te značilnosti govorjenega jezika za govorca BP ne zdi najbolj točno. Te začetke BP bi lahko poimenovala negotovi začetki, ki včasih zvenijo že skoraj kot jecljanje, pa čeprav vemo, da govorec nima te govorne napake.

Kot je v študiji učnega korpusa govorjene slovenščine (UKGS) ugotovila Zemljarič Miklavčičeva (2008: 98–100), je največ primerov napačnih začetkov v besedilih, kjer so udeleženci v formalnem odnosu in so besedila javna (92 odstotkov primerov iz UKGS). So

torej bolj značilni za formalni kot neformalni govor, saj v formalnem govorci tvorijo daljše in zahtevnejše sintaktične strukture, zato potrebujejo več časa za načrtovanje govora.

Glede na zapisano menim, da je zelo majhno število napačnih začetkov v analiziranem govoru nekoliko presenetljivo, gre namreč za formalni govor in zahtevno tematiko. Izmed 2831 besed¹⁷, ki jih je govorec izgovoril v govoru pred DZ, je samo pet primerov napačnega začetka in še pet primerov popravljanja. To najverjetneje lahko pojasnimo s tem, da je bil govorec na govor pripravljen, in potrjuje moje predvidevanje, da ne gre za čisto spontano tvorjenje.

3.5.2.3 Popravljanja

Lahko jih uvrstimo med napačne začetke po klasifikaciji, ki jo je za svojo analizo uvedla Zemljarič Miklavčičeva. Gre za »besede in besedne zveze, ki so do konca izgovorjene, vendar jih govorec zaradi določenega razloga popravi oz. ponovno izreče – v drugačni obliki, drugačnem zaporedju, z drugo besedo itd.« (Zemljarič Miklavčič 2008, 100)

Primeri:

- *Mi smo takrat **zavrnili**, V(.) mi smo to takrat **zavrnili** A(.) in **nikoli** nismo bili skupno obveščeni o kaki **izjavi**,*
- ***Čas** se zgošča, (.) Hrvaška je ob **koncu** pogajanj (.) in **to** na to vprašanje **morate** odgovoriti.*
- ***Torej**, (.) spoštovane gospe in gospodje, (.) še enkrat povem, (.) **vlade** (.) in večine v tej v tem državnem zboru, ki je (.) **ea** ratificirala ta sporazum, (.) ni **ne strah** ne sram, (.)*
- *ki je tudi skozi krizo šla (.) skozi (.) **ea** (.) **ea** (.) z neko **regulacijo** te krize*
- *Jst **upam**, da bodo ljudje **razmislili**, se seveda odločili po svojem **ea** svoji (.) **ea** **vesti**,*

Vse to so specifične lastnosti govorjenega jezika, ki jih pisni jezik ne pozna. Najbolj očitno se razlika med govorjenim in pisanim jezikom od prej omenjenih pojavov kaže v napačnih začetkih. Prav ti so skupaj s popravljanji ter nedokončanimi zgradbami tipično sredstvo spontanega, sproti tvorjenega govora. Kot je zapisala Lengar Verovnikova (2010, 170): »Večja ko je skladska razdrobljenost, več ko je različnih popravljanj, bolj ko se poslušalcu razkriva proces tvorjenja ubeseditve nameravane propozicije, večja je verjetnost, da se

---

¹⁷ Med besede štejem tudi zapisane polglasnike, ki jih najpogosteje poimenujemo mašila.

novinar odziva na neposredni govorni kontekst brez pomoči zapisanih opornih točk ali delov besedila.«

3.5.2.4 Odsotnost popravka

V gradivu sem našla tudi primere, ko popravka govorec BP ni naredil, pa čeprav bi ga lahko. Teh primerov ni veliko, našla sem jih pet, samo eden izmed njih je vsebinski, preostali štirje oblikoskladenjski.

Lengar Verovnikova (2010, 160) je ugotovila, da so radijski govorniki naredili dvakrat manj popravljanj kot nepopravkov, kar pojasnjuje s tem, da se govorniki verjetno zanašajo na poslušalca, ki bo opravil potrebno korekcijo ali inferiranje. Tako je verjetno tudi v primeru govornice BP. Morebiti je govornica ocenila, da bi s popravljanjem povzročila več zmede med poslušalci, kot če pusti besedilo nepopravljeno. Tivadar pa meni, da govorniki v prostem govoru o popravljanju ne razmišljajo, če niso popravljanja priučeni (osebna komunikacija). Razmerje med popravki slovnične zgradbe in nepopravki se ne nagiba v smer nepopravkov kot pri analiziranem radijskem govoru Lengar Verovnikove. BP je naredil pet popravkov slovnične zgradbe, štirikrat pa slovničnega popravka, kjer bi bil potreben, ne naredi in ga prepusti tistemu, ki sporočilo dekodira.

Avtorica še razloži, da nekoherentnost na ravni slovnične zgradbe nastane zaradi sprotnega izbiranja najustreznejših jezikovnih sredstev.

Primeri odsotnosti oblikoskladenjskega popravka:

– *Samo arbitražni sporazum, =ki sva ga **podpisala** (.) **za** (.) predsednico **Kosor**, **ki** ga je potem ratificiral ta državni **zbor** in ki ga **boo** upajmo, sprejela tudi večina (.) **referendumu**, **boo** (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču*

– *In če je kdo prepričan, (.) čeprav nisem **več**, (.) **da je**, (.) **da je bil sporazum Drnovšek** (.) **tak** dosežek, **zakaj** ni vztrajal pri tem, da to ostane kot pogoji? (.) **Pa ni**. (..) **Naprej!** (...)*

– *da Slovenija ne **bo** blokirala (.) pogajanj s Hrvaško **ali** bomo takoj **blokirali** (.) hrvaške pogajanja (.) o (.) **vstopu** v Unijo. (..)*

– *Vprašanje je, (.) **kaj** je alternativa? (.) **Na to** vprašanje ste deset dni pred referendumom tudi vi dolžni **pojasniti** (.) **javnosti**, (.) **kaj** je alternativa. (.)*

Primer odsotnosti vsebinskega popravka:

– *Vemò, da bi to ohranilo ugled* (.) Slovenije, ki ga ta hip *ima* kot država, ki zmore najtežja reševanja reševati (.) po *mirni poti*, (.) ki je tudi skozi krizo *šla* (.) skozi (.) *əə* (.) *əə* (.) z neko regulacijo te krize, ki je relativno *uspešna* (.) in ji omogoča, (.) da jo *nadaljuje*, da se ji ni potrebno *vərənt nazaj* in se ukvarjat z *Hrvaško*

3.5.2.5 Sredstva za pridobivanje časa

Kot opazno značilnost delno spontanega tvorjenja besedila v govoru BP pred DZ je treba opozoriti še na premore, ki so narejeni za pridobivanje časa – ti so opisani že v poglavju 3.3.1 – predvsem pa, da premori niso edina strategija za pridobivanje časa. Kot je zapisala Lengar Verovnika (2010, 197), se pogosto na takih mestih pojavljajo tudi podaljšani samoglasniki, ponavljanja in popravljajna, pa tudi glasovni premori.

Primeri podaljšanih samoglasnikov za pridobivanje časa iz analiziranega gradiva:

- *moram odgovorit naa* (..) domnevno *nove okoliščine*, =ki naj bi terjale to *razpravo*.
- *Najprej naj bi bila zelo pomembna nova okoliščina* (.) *spoznanje*, ↑ (..) *daa* (..) *sta Slovenija in Hrvaška skupno obvestili priči*, (.) → *švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih držaav*
- *Bržkone se boo* (.) *oglasila tudi*, (.) *verjetno*, =*predstavnica ali predstavnik* *əə* (.) *State Departmenta*
- *Samo arbitražni sporazum*, =ki sva ga *podpisala* (.) *zə* (.) *predsednico Kosor*, (.) ki ga je *potem ratificiral ta državni zbor* in ki ga *boo*, *upajmo*, (.) *sprejela tudi večina* (.) *əə referendumu*, (.) *boo* (.) *določal nalogo arbitražnemu sodišču in nobena enostranska izjava*.

Na podlagi analize UKGS je Zemljarič Miklavčičeva (2008, 102) ugotovila, da so premori bolj pogosti oz. manj moteči v neformalnih besedilih, kjer so tudi daljši. »V formalnem govoru so vsi premori brez izjeme dolgi največ 1 sekundo, v neformalnem govoru pa je ena četrtnina premorov daljših (od 2 do 11 sekund). [...] V formalnem govoru se 93 odstotkov premorov zgodi v okviru monologa, naredi jih govorec sam od sebe, ne da bi ga kaj zmotilo; v 10 odstotkih premor podaljša še z zapolnjenim premorom (polglasnik).«

Verdonikova (2007, 129) je prepričana, da lahko vzroke za večino prekinitev s premori, diskurzne označevalce iz sklopa *əəə*, precej zaporednih ponovitev besede ali besedne zveze in različne kombinacije teh najdemo v pridobivanju časa za tvorjenje, zaradi česar govorec prekine govor.

Stabej navaja še en primer pridobivanja časa za govorca, in sicer izgovor predloga skupaj s polglasnikom, torej kot samostojni zlog. Sprašuje se, ali se da omenjena variantnost izgovora, ki jo v tem diplomskem delu opredeljujem kot napačno rabo, razložiti funkcionalno. »Kot možna razloga za to, da se govoreči v svojem govorjenju 'obesi' na predlog, navaja: 1. govorec potrebuje spoznavni premor za načrtovanje nadaljevanja izjave (gre torej za strategijo zadrževanja govorne vloge); 2. morda hoče posebej poudariti pomensko vlogo predloga, saj bi se ob nezložni uresničitvi pomen predloga bodisi zabil ali izgubil.« (Stabej v Lengar Verovnik 2012, 70)

Primer izgovora naslonke s polglasnikom iz analiziranega gradiva:

– *ki sva ga podpisala (.) za (.) predsednico Kosor*

4 SKLEPI

Glavni namen tega diplomskega dela je bila gradivna analiza javnega govornega nastopa znanega politika in opis jezikovnih značilnosti izbranega govora, ki sem jo opravila s pomočjo objavljenih raziskav govorjenega jezika. Moja izhodiščna raziskovalna vprašanja so bila: a) ali je BP govorec zborne izreke, b) ali je govorec BP v izbranem govoru govoril po predlogi ali je spontano tvoril besedilo ter c) kakšne so stavčnofonetične značilnosti izbranega govora, zato je najbolje, da se posebej posvetimo vsakemu izmed teh vprašanj.

a) Tivadar (2008a, 12–13) piše, da se v uradnih položajih govori slovenski knjižni jezik, ta pa od govorca zahteva posebno izbiro jezikovnih sredstev, in da je za t. i. javno rabo govorjenega knjižnega jezika značilna večja zavestnost in kontroliranost govora. Ob javnem govornem položaju po mnenju Tivadarja (2010, 41) govorca knjižne slovenščine kot najzahtevnejše zvrsti določa še zahtevnejša vsebina. Tudi Šeruga Prekova in Antončičeva (2004, 10) menita, da morajo politiki kot javni govorniki uporabljati zbornu slovenščino. Izbrani govorec je politik in zato javna oseba, ki je v analiziranem govoru nastopil v uradnem položaju, saj je kot takratni premier govoril v državnem zboru pred poslanci, govor so v neposrednem prenosu prenašali po televiziji, tudi vsebina govora je bila zahtevna. Vse to ustreza prej navedenim kriterijem za izbiro knjižnega jezika. Gradivna analiza je pokazala, da je govorec BP v analiziranem govoru res izbral knjižno obliko govorjene slovenščine. Analizirala sem tudi odklone od t. i. zborne izreke in ugotovila, da je govorec velikokrat uporabil kratek

nedoločnik (primeri: *postavljat vprašanja, je bilo slišat, morate povedat, treba pojasnit, dat izjavo* idr.), kar je značilnost splošno pogovornega jezika, nekajkrat z vsemi naglasnimi značilnostmi kratkega nedoločnika (primera: *je treba odgovòrt, da se ji ni potrebno vərənt nazaj*), nekajkrat je izbral neknjižna lekseme (primer uporabe blo: *da bi blo mogoče*, primer žargonske besedne zveze: *smo to vprašanje dali ad akta*, primer pogovornega *a* proti vprašalnemu *ali: A ne?*), dvakrat je uporabil primorsko oz. ljubljansko narečno obliko za zaimék *jaz* (primera: *Jəst upam, da bodo ljudje razmislili, In jəst za to seveda nosim*), izgovoril polglasnik, ne pa ozék *e* in enkrat polglasnik namesto *a* (primeri: *v təm zboru, seveda, zgoščen čas pogajanj*), dvakrat uporabi napačen sklon (primer: *Slovenija in Hrvaška skupaj nista nikoli obvestili v usklajeni izjavi nobeno od prič*), naslonke, npr. predlog *s/z*, ne izgovori skupaj z besedo, doda ji polglasnik, da jo lahko izgovori posebej (primer: *ki sva ga podpisala zə predsednico Kosor*), pred nezvenečimi nezvočniki večkrat uporabi naslonko z namesto *s* (primer: *skozi pogovore z parlamentarnimi strankami*), uporablja predpreteklik, ki ga nekateri jezikoslovci (Urbančič 1987, 110) uvrščajo med ozkoknjižna sredstva, ki so omejena na pisni knjižni jezik, drugi (Toporišič 2000, 399) njegovo uporabo označijo za napačno ali starinsko.

Različni jezikoslovci za zvrst, v katero bi uvrstila analizirani govor, uporabljajo različna poimenovanja. Po Toporišičevi teoriji socialne zvrstnosti gre za zbornó izreko, čeprav z nekaterimi odkloni, nekatere od njih lahko pojasnimo kot posledico sprotnega tvorjenja govora, kar, kot piše Lengar Verovnikova (2004, 159), zahteva od govorca določeno oddaljevanje od knjižne norme. Kot je prepričana omenjena avtorica (2004, 157), obstoječa teorija socialnih zvrsti za obravnavo ne zadošča več, zato sem poskušala analizirani govor opredeliti tudi glede na eno izmed novejših teorij zvrstnosti, in sicer Skubičevó. Po njegovi teoriji bi glede na vpliv govorca – ta razdelitev je najbolj primerljiva s socialnimi zvrstmi –, analizirani govor uvrstila med t. i. kultivirane sociolekte, za katere je na glasovni ravni značilno približevanje kulturni, v skrajni obliki celo standardni izreki in sorazmerna nadregionalnost. (Skubic 2005, 187) Precejšnjo realizacijo standardne oz. zborne izreke sem že omenila, med opisanimi odkloni od nje je med drugim zapisana uporaba primorske oblike za zaimék *jaz*. Glede na to, da je v relativno dolgem govoru (skoraj 20 minut) govorec to obliko uporabil samo dvakrat in da nisem opazila nobene druge narečne značilnosti, lahko njegov govor ocenim kot nadregionalen. Govorec v intervjuju z avtorico diplomskega dela pojasni, da je narečne značilnosti v svojem govoru namerno odstranil, saj je kot študent opravljal službo turističnega vodiča in so od njega zahtevali govor knjižne slovenščine. Na

ravni skladnje pa ugotavljam, da je govorec BP tvoril daljše povedi, ki so velikokrat sestavljene iz več stavkov, kar je še ena značilnost, ki jo kultiviranim sociolektom pripisuje Skubic.

b) Zwitter Vitezova (2005, 160) spontani govor definira kot »katerokoli jezikovno manifestacijo, pri kateri vsebina in forma izrekanja nista vnaprej določeni s pisno predlogo«, Lengar Verovnikova (2012, 18) pa k temu dodaja še, da je tista oblika govorjenega jezika, za katero velja nasprotno od branega govora, ki je vnaprej pripravljen oz. v celoti zapisan. Analizirani govor ni tvorjen popolnoma spontano, zato so se v njem pojavile le nekatere izmed značilnosti te vrste govorjenega jezika. Vsekakor govor ni bil bran, to je v intervjuju z avtorico diplomskega dela potrdil govorec BP, ni pa povedal, ali je imel zanj pisno predlogo. Iz okoliščin govora predvidevam, da jo je imel, saj je bil to zadnji govor BP, takratnega premiera, pred referendumom o arbitražnem sporazumu in zato preveč pomembna tema za popolnoma prosti govor. Kljub domnevni pripravi se je govorec med govorom odzval na slušatelje in nekoliko prilagodil svoj govor, za posamezne govorne segmente obstaja slušni vtis spontanosti govora. Vsekakor gre za nebranje, za kateri način govora od treh, ki jih za nebranje predvideva Tivadar (2008) – govor na podlagi opornih točk, prosti govor brez zapisa, a z miselno pripravo, ali popolnoma prosti govor, pa ne morem določiti, ker nisem imela vpogleda v ta proces. Lahko predvidevam le, da popolnoma prosti govor to ni bil, saj se v govoru kažejo tudi najbolj očitne značilnosti prostega govora, in sicer ponavljanja, napačni začetki, popravljana in odsotnost popravljana ter različna sredstva za pridobivanje časa. Gradivna analiza je pokazala, da so ponavljanja v analiziranem govoru BP največkrat uporabljena za poudarjanje besed ali besednih zvez, v vsaj dveh primerih pa še za pridobivanje časa za razmislek o nadaljevanju. Našla sem tudi štiri primere napačnega začetka, ki se zgodijo na ravni besede; govorec besedo začne, pa je ne dokonča, in pet primerov popravljaj. Zemljarič Miklavčičeva (2008, 98–100) piše, da je največ primerov napačnih začetkov v besedilih, kjer so udeleženci v formalnem odnosu in so besedila javna, zato je presenetljivo, da sem v analiziranem govoru – ki je javen in udeleženci so v formalnem odnosu – izmed 2831 besed našla samo pet primerov napačnega začetka in še pet primerov popravljaja. To najverjetneje lahko pojasnimo s tem, da je bil govorec na govor pripravljen in potrjuje moje predvidevanje, da ne gre za čisto spontano tvorjenje. V gradivu sem našla tudi primere, ko popravka govorec BP ni naredil, pa čeprav bi ga lahko. Teh primerov ni veliko, našla sem jih pet, samo eden izmed njih je vsebinski, ostali štirje oblikoskladenjski. Lengar Verovnikova (2010, 160) ugotavlja, da pride do nekoherentnosti na

ravni slovnične zgradbe zaradi sprotnega izbiranja najustrežnejših jezikovnih sredstev in vzrok za nepopravke išče v tem, da se govorce verjetno zanašajo na poslušalca, ki bo opravil potrebno korekcijo, kar menim, da je razlog za nepopravke tudi v govoru BP. Tivadar (2016) pa meni, da govorce v prostem govoru o popravljanju ne razmišljajo, če niso popravljanja priučeni, in zato ne popravijo napake. Kot opazno značilnost delno spontanega tvorjenja besedila v govoru BP pred DZ je treba opozoriti še na neskladenjske premore, ki so narejeni za pridobivanje časa. Za pridobivanje časa pa je govorec uporabil še druga sredstva, in sicer polglasnik v vlogi diskurznega označevalca ter ponovitve besede ali besedne zveze.

c) V stavčnofonetični analizi sem se podrobno posvetila štirim parametrom stavčne fonetike, in sicer premorom, poudarkom, intonaciji in hitrosti govora. Te parametre sem primerjala z opisi parametrov v Slovenski slovnici, pri razlagi pa sem si najbolj pomagala z rezultati doktorske raziskave Lengar Verovnikove. Ugotovila sem, da za govorce BP v analiziranem govoru držijo nekatera pravila, ki jih je zapisal Toporišič v Slovnici, in sicer: 1. da so premori nujni na koncu povedi (BP samo v enem primeru ne naredi premora ob koncu povedi); 2. da so premori običajni po spremnem stavku premege govora (BP je v obeh primerih uporabe premege govora naredil premor za spremnim stavkom); 3. da se premori delajo v priredno zloženih povedih, pri čemer Toporišič predvideva dosledno pavziranje v protivnem, manj premorov pa v vezalnem priredju (to za BP ne drži, v protivnih namreč nikoli ne naredi premora, v vezalnih pa včasih naredi premor, včasih pa ne); 4. da se premori v podredju delajo zlasti pred prilastkovim odvisnikom (to za BP ne drži, ker je premor v prilastkovem odvisniku naredil samo enkrat, v predmetnem odvisniku pa premor dela precej dosledno). V analiziranem govoru pa se pojavljajo še neskladenjski premori, ki jih Toporišič ni opisal, saj je premore proučeval na branem govoru. Neskladenjskih je kar četrtnina vseh premorov v govoru, v večini primerov pa so narejeni zato, da govorec pridobi čas za nadaljnje tvorjenje in organiziranje besedila, kar kot njihovo najočitnejšo vlogo navaja tudi Lengar Verovnikova (2010, 197). V kar petnajstih primerih bi govorec BP moral narediti skladdenjski premor, pa ga ni, v treh primerih ocenjujem, da je premor izpuščen zato, da bi govorec čim prej prišel najpomembnejšega dela svoje trditve. Z analizo sem potrdila, da so najdaljši premori na koncu povedi ter krajši med priredji in podredji, kar je skladno s Toporišičevo teorijo.

V analizi poudarkov sem ugotovila, da so poudarjene predvsem besede, ki so nosilke tistih informacij, ki jih govorec ocenjuje kot najpomembnejše. Dvakrat pa je govorec poudaril veznika, ki nista nosilca informacij, zato takšno poudarjanje ocenjujem za napako.

Analiza intonacijskega poteka je pokazala, da je BP največkrat kot končno intonacijo uporabil kadenco in pripovedno intonacijo, kar je ustrezno, saj je pripovedna intonacija tista, ki se uporablja v povedih brez čustvene zavzetosti. Najpogostejša nekončna intonacija je bila rastoča polkadenca, ki se predvideva v nečustvenih priredjih. Določila sem tudi šest primerov ravne intonacije v nekončnih segmentih, v treh primerih menim, da je uporabljena zato, ker ima govorec težave z oblikovanjem besedila.

Ugotavljam tudi, da je BP govoril z normalno oz. pravilno hitrostjo. Kot tako bi jo označila zato, ker me hitrost ni ovirala pri razumevanju tematike in sledenju govorniku, saj kot trdi Škarić (1996, 158) je hitrost pravilna, kadar je govorni znak razumljiv. Pri slušni analizi celotnega govora sem sicer zaznala odstopne od povprečne hitrosti, ampak odstopi niso bili tolikšni, da bi zmotili poslušanje, nobenega dela govora pa nisem označila kot prepočasnega.

Po vsem zapisanem zaključujem, da je politik BP dober govorec. Njegova kultiviranost se kaže v pravilni izbiri knjižne zvrsti in primernih sredstvih za oblikovanje besedila, saj je pozitivno vplival na naslovnika. V analizo niso vključene nejezikovne prvine govornega nastopa BP, kar bi pripomoglo k še bolj celostni analizi govora izbranega politika in političnega govora.

5 LITERATURA

Knjige:

1. Hribar, Nataša. 2006. *Sodobni slovenski politični jezik*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
2. Huber, Damjan. 2013. *Poudarek in pavza v standardnem slovenskem govoru*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
3. Kalin Golob, Monika. 2001. *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.
4. Kandare, Andrej. 2015. *Jezikovnostilne značilnosti radijskega športnega prenosa*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Mercina, Polonca. 2015. *Analiza govornega nastopa voditelja 001M kot voditelja večerne informativne oddaje Odmevi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
6. Pirc, Tatjana. 2005. *Radio. Zakaj te imamo radi*. Ljubljana: Modrijan.
7. Smolej, Mojca. 2012. *Besedilne vrste v spontanem govoru*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
8. Skubic, Andrej E. 1994. *Geografsko-socialna pogojenost govorca, funkcija in vsebina besedila ter okoliščine govornega dejanja kot dejavnik jezikovne zvrstnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
9. --- 2005. *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
10. Šeruga Prek, Cvetka in Antončič, Emica. 2004. *Slovenska zborna izreka*. Maribor: Aristej.
11. Škarič, Ivo. 1996. *V iskanju izgubljenega govora*. Ljubljana: Pravljično gledališče.
12. Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
13. Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
14. Tivadar, Hotimir. 2008. *Govorjeni knjižni jezik – njegovo normiranje in uresničevanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
15. Urbančič, Boris. 1987. *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.
16. Verdonik, Darinka. 2007. *Jezikovni elementi spontanosti v pogovoru*. Maribor: Slavistično društvo.
17. Lengar Verovnik, Tina. 2010. *Radijski novinarski dvogovorni žanri kot okvir jezikovnih izbir novinarjev*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. --- 2012. *Radijska dvogovornost: jezikovne izbire novinarjev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://knjigarna.fdv.si/knjige>.

19. Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Članki:

1. Hribar, Nataša. 2009. Vloga medijev v političnem komuniciranju. *Teorija in praksa* 46: 857–869.
2. Kranjc, Simona. 2003. Jezikovna zvrstnost v sodobnih medijih. *Obdobja* 22: 395–406.
3. Skubic, Andrej. 1994/95. Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo* 40: 155–168.
4. Šeruga Prek, Cvetka. 1990. Voditelj – napovedovalec? Slovenščina na radiu. *Radio Slovenija: Oddelek za kulturo govora*. 45–53.
5. Škerlep, Andrej. 2001. Retorične razsežnosti institucionalnega diskurza. *Teorija in praksa* 38: 543–559.
6. Tivadar, Hotimir. 2004a. Podoba in funkcija govorjenega knjižnega jezika glede na neknjižne zvrsti. *Obdobja* 22: 437–51.
7. --- 2004b. Kaj je prav in kaj resnično (prav) v slovenskem govoru? *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 40: 172–178.
8. --- 2008b. Pravorečje, knjižni jezik in mediji. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 44: 24–35.
9. --- 2010a. Gradivna utemeljenost opisa slovenskega govorjenega jezika. V *Izzivi sodobnega jezikoslovja*, ur. Vojko Gorjanc, Andreja Žele, 53–62. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
10. --- 2010b. Slovenski jezik med knjigo in Ljubljano. V *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*, ur. Irena Novak Popov, 35–44. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
11. --- Vzpostavitev razmerij med govorom in branjem, recitacijo in igranjem. 2011. *Obdobja* 30: 490–495.
12. Vitez, Primož in Ana Zwitter Vitez. 2004. Problem prozodične analize spontanega govora. *Jezik in slovstvo* 49: 3–24.
13. Zemljarič Miklavčič, Jana. 2009. Raziskovanje govorjenega jezika. V *Sodobne metode v prevodoslovnem raziskovanju*, ur. Nike K. Pokorn, 110–130. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
14. Zemljarič Miklavčič, Jana. 2008. Iskanje odgovorov na vprašanja govorjenega jezika. *Jezik in slovstvo* 53: 89–106.

15. Verovnik, Tina. 2004. Govorjeni knjižni jezik v televizijskih dnevnoinformativnih oddajah: študija primera. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, ur. Melita Poler Kovarič in Monika Kalin Golob, 157–173. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. ^[L]_[SEP]
16. --- 2008. Pogledi na javni govorni jezik v obdobju 1945–1991. V *Jezikovna prepletanja*, ur. Anton Grizold, 73–83. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Zwitter Vitez, Ana. 2005. Prozodija v spontanem govoru. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 41: 160–169.
18. Zwitter Vitez, Ana, Jana Zemljarič Miklavčič, Marko Stabej in Simon Krek. 2009. Načela transkribiranja in označevanja posnetkov v referenčnem govornem korpusu slovenščine. *Obdobja* 28: 437–442.

Internetni viri:

1. Slovar slovenskega knjižnega jezika: Spletna izdaja.
<http://sskj.si/>
2. Dailymotion (http://www.dailymotion.com/video/xdh06u_26-5-10-arbitraya-govor-boruta-paho_news)
3. <http://tvslo.si/#ava2.117665969>
4. <http://www.audacityteam.org/about>

Neobjavljeni viri:

1. Keber, Tina. 2011. Intervju z Borutom Pahorjem. Ljubljana.

6 PRILOGE

Priloga A: Transkripcija govora BP pred državnim zborom

Podatki o govorniku

Govorec: BP

Starost: 52 let (letnik rojstva: 1963)

Izobrazba: unverzitetna, 7. stopnja

Regionalna pripadnost: Nova Gorica, Ljubljana

Prvi jezik: slovenščina

Podatki o diskurzu

Dolžina posnetka: 19 minut, 45 sekund

Tip diskurza: javni

Vrsta situacije: televizija (RTVS 3 v živo), posnetek govora na svetovnem spletu

Kraj in čas govora: državni zbor, Ljubljana, 26. maj 2010

Transkripcija

Dober **dan**, spoštovani gospod **predsednik**,[∨](.) poslanke in poslanci[↓] (...)

Da kasneje ne **pozabim**,[∧](.) čeprav se mi to ne zdi **bistveno**,[∨](..) moram **odgovorit** naa (..) domnevno **nove** okoliščine,=ki naj bi **terjale** to **razpravo**.[↓](..) **Nobenih** novih okoliščin ni,→(.) vse stvari soo bile že večkrat **pojasnjene**,[∧](.) **vendar** je **odločitev**,=ki jo bojo sprejeli→(.) **državljanke** in **državljan**^{šestega} šestega tako pomembna,=da ni nobena **razprava** v tem (.) **zboru**^{odveč},=∧tudi če se nekatere stvari ponovijo.[↓](...)

Najprej naj bi bila **zelo** pomembna nova okoliščinaa (.) **spoznanje**,[∧](..) **daa** (..) sta Slovenija in **Hrvaška** skupno obvestili priči,→(.) švedsko predsedstvo Evropske unije in vlado Združenih **držaav**,=o tem,→(.) **daa** **daa** (.) se seznanjata >in strinjata z enostransko izjavo Hrvaške.<[↓](...)

Švedska **veleposlanica** v Sloveniji,↗(.)gospa Ultvedt,↘(..) je včeraj za Estea **zanikala**,↗(.) da bi **Hrvaška** skupaj s Slovenijo švedsko predsedstvo, EU in Zedea seznanila s svojo enostransko izjavo.=↓ Citiram:↘(..) **Stráni** nas **nista** skupaj obvestili,↘(.) konec citata,=je dejala in **poudarila**,↗(.) da je **bila** Švedska **priča le** pri podpisu arbitražnega sporazuma v Stockholmu četrtega novembra.↓(.)**To** je povedal na odboru tudi minister za zunanje zadeve.=↓ **Citiram**:↘(..) **Vemò**,=↗ da je Hrvaška **dejala**,=da bo podala enostransko **izjavo**↗(.) in da so bili zainteresirani tudi za **to**,↗(.) da bi **bila** Švedska neke vrste **priča** pri tej izjavi.↓(..) Mi smo takrat **zavrnili**,↘(.) mi smo to takrat **zavrnili**↗(.) in **nikoli** nismo bili skupno obveščeni o kaki **izjavi**,↗(.) **konec** navedka,= je dejala švedska veleposlanica.↓(..)

Bržkone se boo (.) oglasila **tudi**,↗(.) verjetno,=predstaavnica ali **predstavnik** əə→(.) State **Departmenta**>in bomo lahko ra(zčistili) ( ) stališče< (.) Združenih **držav**,=↗ **toda** že to je **dovolj**,=↗ker je Švedska (.) predsedujoča **držaava**,↗(.) predse- predsednik švedske **vlaade**↗(.) je bil kot predsedujoči evropskega **svəta**→(.) navzoč ob **podpisu** arbitražnega sporazuma >in to je zdaj<**druugo** pomembno dejstvo v tej (.) diskusiji.=↑**Samo** arbitražni sporazum,=ki sva ga **podpisala** (.) **zə** (.) predsednico **Kosor**,↗(.) ki ga je potem ratificiral ta državni **zbor**↗ in ki ga **boo**,↗ upajmo,↘(.) sprejela tudi večinaa (.) əə **referendumu**,↗(.) **boo** (.) določal nalogo arbitražnemu sodišču↗ in **nobena** enostranska izjava.↓(.) O **tem**-↗**ni**-↗ **nikakršnega**-↘dvoma!↓(.)

Po dunajski konvenciji lahko (.) držaave v postopku procedure sicer (.) əə **izrečejo**, v primeru **dvostranskih** (.) əə **pogodb**, kakšne zadržke, vendar **tinimajo** (.) **nobenega** pravnega učinka. O **tem** ni nobenega dvoma. (.) **Če** (.) in v **kolikor** (.) bi Hrvaška **vztrajala** pri **tem**, (.) pri čemer je vztrajala vsa ta **leta**, **namreč** (.) da Sloveniji **ne** sme in **ne** more omogočit, **formalno**, (.) de **iure**, (.) stika z odprtim **morjem**, (.) potem se sevəda v svoji enostranski izjavi v v əə postopku ratifikacije (.) za to ne bi odločila. **Mi** (.) pa **nismo** pristali na **to**, (.) da bi bila **ta** izjava in **to** stališče priloženo **sporazumu**, ki je bil podpisan. **Nismo** pristali. (.) To je bil **pogoj** za naš podpis. (..) In **tako** se je tudi zgodilo. (..) **Taa** (.) diskusija je torej (.) končana. (.) Nič **novega**, (..) Slovenija **in** (.) Hrvaška skupaj nista **nikoli** obvestili (.) v usklajeni **izjavi** nobeno (.) od **prič** in **to** je ena od prič danes že formalno tudi povedala. (.) Gremo **naprej!** (..)

Eden od **uvodničarjev** je rekel, da je današnje stanje pravno in formalno **takšno** kot (.) əəə, (.) če prav **razumem**, (..) **je** v skladu z **izjavo** državnega **zbor**a, (..) ki smo ga **sprejeli** (.) pred **časom**, mislim da (.) əəə (.) (v) **ratifikaciji** (.) **zakona** o (.) vstopu Hrvaške v Nato. (..) **Če** bi bilo **tako**, **sprašujem** (.) tega govornika, **zakaj** je bila potrebna Brijonska izjava? (..) Če je

stanje **pravno** in **formalno** urejeno. (..) **Zakaj** je bilo potrebno znova omenjat presečni datum (.) petindvajseti šesti? (.) **In** če je kdo prepričan, (.) čeprav nisem **več**, (.) da **je**, (.) da je bil sporazum Drnovšek Račan (.) **tak** dosežek, **zakaj** ni vztrajal pri tem, da to **ostane** kot pogoj? (.) Pa **ni**. (..) Naprej! (...)

Tukaj je **biloo** brez potrebe (.) omenjeno tudi stališče Italije kot da (.) sosednja država že **pozna** odločitev arbitražnega sodišča inn ker pozna to odločitev (.) se tako že obnaša. **Mimogrede**, (.) razlika med arbitražnim sodiščem in **Haagom** je v tem, (.) da bi dejansko lahko bila katerakoli od tretjih držav (.) stranski intervenient v postopku, pri arbitražnem sodišču pa **ne**. (..) **Dobro** imejte to pred očmi, (.) **ni** nepomembno. (..)

In na **koncu**, (.) **ne**, (.) kot sem rekel, moram odgovoriti takoj na očitke, da jih **zavrnem**, (.) še **enkrat** (.) in zelo **jasno**. (...) Tukaj jee nekdo **vprašal**, (.) zakaj vlada ne priloži zemljevida? (..) Ker booo zemljevid (..) priložilo svoji razsodbi (.) arbitražno **sodišče**. (.) **Kaj** bo v njem natančno, nihče ne **ve**, ker bo to razsodilo razsodišče, **razen** ene stvari. (..) **Vemo**, da bo Slovenija imela **stik** z odprtim morjem (.) Ker je to **naloženo** arbitražnemu sodišču. (.) To je (.) beseda **junction** v izvorniku, v angleškem jeziku, **enaka** (.) kot je **v** izvorniku oz. **v** (.) angleškem prevodu sporazuma Drnovšek Račan. (.) Ni nobenega **dvoma**, teritorialni stik bo to, (.) ker (.) je Slovenija, seveda, (.) **dežela** tako kot druge države, ki ima **ozemlje** in seveda morje. (..)

Torej (.) s temi domnevno novimi okoliščinami smo **opravili**, *zelo* (.) *zelo* na **hitro**. (..) **Ni** res, (.) da bi se kaj delalo za **hrbtom** nacionalnih interesov (.) republike Slovenije. (.) Vlada je (.) **zelo** (.) vestno (.) ravnala, da **je** (.) prišla (.) do sporazuma, ki je nacionalne interese **úveljavil**. (..) Nekdo od **əə** (.) uvodničarjev je rekel, da ga je **strah**, (.) mene kot **podpisnika** tega sporazuma ni **ne** strah ne sram. (.) Opravljeno bilo **veliko** delo. (.) Slovenija ima **priložnost**, da se (.) na referendumu odloči **za** arbitražni sporazum in **za** prihodnost, (.) ki bo imela **pravično** mejo (.) **in** urejene odnose, (.) tudi s to sosedo, (.) ali pa za **preteklost**, (.) kjer ne **bo** formalno urejene meje, (.) zlasti na **morju** ne, (.) in kjer bomo priče incidentom in konfliktom. (.) In ljudje bodo odločali, (.) ali so za **prihodnost** (.) ali so za **preteklost**. (..) In zdaj ključno **vprašanje**. (.) Imate **vi** pravico postavljat vprašanja vladi, ampak ima tudi **vlada** pravico postavljat vprašanja **vam**, ker gre za odločitev takega pomena. (.) Mislim tukaj na **nasprotnike**, ki sedijo v tem visokem zboru. (..)

Ne **ljudem**, (.) ki se bodo (.) *o o odločali* po svoji presoji, (.) vam **pa**, ki imate (.) drugačna stališča. Sprašujem **vas**, **kaj** je alternativa? (..) Tukaj je bilo slišat (.) kar nekaj **navodil**, (.) kako naj bi vlada **ravnala**, da bi dosegla (.) **to**, kar je poo stališču predlagateljev te diskusije

nacionalni interes. (.) **Kje** ste bili osemnajst let? (...) Zakaj niste tega dosegli doslej? (...) **In** (.) **zlasti**, (.) da ne bi šli **nazaj**, (.) ker to ne bo imelo smisla, bi rad vprašal, kako boste šli **naprej**, če bo zavrnen sporazum, (.) k čemur (.) **apelirate** večino ljudi. (...) Ali se strinjate s tem, da dejansko **stanje**, (.) stanje (.) de **facto**, (.) ni **tako** kot je bilo na dan petindvajseti šesti? Se strinjate, ne? Saj to je **očitno**. (.) Zato ga želimo znova **vzpostaviti**. (.) Če bo arbitražni sporazum zavrnen (.) in zelo hitro ne bo sklenjen nek **nov** sporazum, v kar zelo **dvomim**, (.) okoliščine (.) v primeru zavrnitve so nepredvidljive, (.) **potem** bomo priča temu, da bo ostalo **tako** stanje kot **je** (.) in če bo ostajalo še desetletje ali **dve**, (.) bo **dejansko**, (.) de **facto**, postalo de **iure**. (...) To je pa **slabo** za nas. (.) To je popolnoma **jasno**. (.) Boste povedali potem v (.) razpravi drugačna mnenja, zdaj imam pravico (.) svoje stališče pojasnit jaz. (.)

Naprej! (.) **Ali**, (.) in to morate **danes** povedat, boste v primeru zavrnitve arbitražnega sporazuma (.) **razumeli**, da so vprašanja **prejudicov** v hrvaških dokumentih v Evropski **uniji** (.) zgolj zaradi **izjave** (.) predsednice Kosor, ki jo je dela enajstega septembra tukaj **æ** (.) v Ljubljani in jo poslala švedskemu predsedstvu, **dovolj** velik **razlog**, (.) da Slovenija ne **bo** **blokirala** (.) pogajanj s Hrvaško **ali** bomo takoj **blokirali** (.) hrvaške pogajanja (.) o (.) **ææ** vstopu v Unijo. (.) **Čas** se **zgošča**, (.) **nimamo** tega privilegija kot smo ga imeli (.) v devetdesetih letih ali morda v prvem prvi polovici tega desetletja. **Čas** se **zgošča**, (.) Hrvaška je ob **koncu** pogajanj (.) *in to na to* vprašanje **morate** odgovoriti. (.) **Ne** samo nam, (.) mi odgovarjamo na vaša vprašanja, ampak tudi **javnosti**. (...) Če boste rekli, da je enostranska **izjava**, (.) ki jo je dala Hrvaška 11. (.) septembra, ko je predsednica Kosorjeva obiskala Slovenijo, (.) **dovolj**, (.) jaz sem takrat namreč **dosegel**, da je bilo hkrati **sprejeto**, in to je seveda **bistveno**, ne, (.) po **mučnih** (.) in **zelotrdih** pogovorih, (.) da je Hrvaška pristala tudi na (...) sporazum **Rehn dva** (.) in to je zdaj vse, kar je treba **pojasnit** javnosti. (.) **Rehndva** (.) je bil sporazum, ki ga Hrvaška ni hotela (.) diskutirati od 16. junija **naprej**. (.) Ja to so vendar **dejstva**, ki jih vsi poznamo. (.) Potem pa smo v **trdih** pogajanjih prišli do tega, (.) da je Hrvaška **pristala** na Rehn 2, ki je na koncu določal v točki tri, (.) kar je določil. In v točki tri be specialno stik Slovenije (.) z odprtim morjem. (.) To je bil **velik uspeh**. (.) **Velik uspeh**. (.) Ne verjamem, da ga je mogoče **ponoviti**, (.) kaj šele, da *b bi* blo mogoče *d dobit* (.) v nekem zgoščenem času **napetih** odnosov, ki bi bili **restavrirani** (.) z morebitno **blokado**, kaj več. (.) In ste **dolžni** pojasnit. **Torej**, (.) ali (.) boste pričakovali **blokado** (.) politike po 6. 6.? (.) **Takoj?** (.) Je izjava hrvaške (.) vlade **dovolj**, da take blokade ne **bo**? (.) Ali je potrebno do podpisa urediti to vprašanje, kot slišim? (.) Do podpisa (.) **eee** pristopne pogodbe in do ratifikacije v državnem zboru, ker (.) **večina** strank v tem visokem domu je imela stališče, da

je treba vprašanje meje določiti pred vstopom Hrvaške. (.) Jaz sem imel sicer (.) pred volitvami nekoliko drugačno (.) stališče, vendar mi je bilo potem jasno, skozi pogovore z parlamentarnimi (.) **strankami**, (.) da je, če **želimo** imet urejene odnose, **mir** (.) in **zlasti** pravično mejo, ki bo **zagotavljala** ta trajni mir, (.) da je treba **verjetno** (.) izkoristit čas **do** (.) vstopa Hrvaške v Evropsko unijo, (.) **da** nekako, (.) əmmm, (.) **privedemo** sosednjo državo **do** nekega sporazuma, ki je *v vzajemno korist*. (.) *In v vzajemno korist* je bil **dogovor**, sklenjen na **Trakoščanih**. (.) Mi **želimo**, (.) da se uredi vprašanje **meje**, (.) vi boste lahko nadaljevali **pogajanja**. (.) Vse ostalo so bili potem **detajli**, ki so pripeljali do sporazuma (.) 4. 11. (.) əə 2009. (...)

əə. (..) Mislim, da ste potem (.) tudi tukaj, visoki dom, dolžni dat **izjavo**. (.) Če ne bo rešeno kakor**koli**, (.) ne **način** določitve meje (.) ne samo mejno vprašanje (.) **do** (.) ratifikacije pristopne pogodbe, v primeru, da bo Hrvaška zaključila pogajanja, ker boste tako sklenili, (.) ali boste **takrat** blokirali Hrvaško? (..) To so **vprašanja**, na katera je treba odgovòrt. (.) **Vi** vztrajate, da v ə ə vlada pojasni svoja stališča, (.) **mi** smo dolžni ta stališča pojasnit, toda ker gre za tako pomembno vprašanje, (.) imamo tudi mi kakšno pravico (.) zastavit vam vprašanje. Vprašanje je, (.) **kaj** je alternativa? (.) Na **to** vprašanje ste deset dni pred referendumom tudi vi dolžni **pojasnit** (.) **javnosti**, (.) **kaj** je alternativa. (.) Da se ne bi znašli (.) v **nepredvidljivih** posledicah, (.) kjer se **bi** (.) **znova** Slovenija vrnila k prvi od strukturnih reform, (.) ki jo je dobro spravila pod streho, in to **je** (.) **najprej** (.) k konsolidaciji (.) temeljnih elementov državnosti, da **ta** (.) niso predmet sporov, da se lahko posvetimo gospodarskim (.) in socialnim temam. (..) A **ne**? (.) Počasi. (..) Tukaj vidim, da to izvablja nek **nasmeh**. (..) Tukaj (.) bi rad (.) opozoril, (.) da smo se z vprašanjem **meje** (.) ukvarjali zelo veliko časa, (.) da je to terjalo zelo veliko **najp**ora (...) in da se mora vsakdo (prim.)**zavedat**, (.) ki apelira (.) **proti** arbitražnemu sporazumu, (.) da bo ta **čas** potreben, (.) v primeru, (.) da bo arbitražni sporazum zavrjen, (.) **v** (.) zelo velikih (.) zelo velikih ə odmerkih. (..) **Zakaj**, če imamo dober sporazum. (.) Ampak, kot rečeno, (..) **namesto** (.) **posmeha** (.) in **smeha** (.) je dobro dobit kakšen odgovor, (.) tudi z vaše strani. (.) In ga pri in ga danes pričakujemo. **Kaj** je **alternativa** temu, da se zavrne ta arbitražni sporazum. (.) Jaz mislim, da imamo **to** pravico slišat. (...)

Tukaj so mii (.) zdajle dali, (.) ə **upaam**, (...) da lahko to **preberem**, (.) əə, (.) gospod Frieden iz veleposlaništva ZDA (.) je danes ə **dejal**, če prav vidim, glede skupne **izjaave**, (.) citiram: (.) »Beseda skupno je povsem **napačna**, (.) nikoli nismo bili skupno obveščeni o hrvaški izjavi.« (.) **Torej**, mogoče je prav, da (.) potem **povemo dokončno**, da so ti temeljni **ugovori**,

(.) ki smo jih bili slišali na začetku, (.) ovrženi. (.) **Torej**, (.) spoštovane gospe in gospodje, (.) še enkrat povem, (.) **vlade** (.) in večine *v tej v tem* državnem zboru, ki je (.) *æ* ratificirala ta sporazum, (.) ni **ne strah** ne sram, (.) mi **vemò**, kakšne so posledice (.) *æ*, (.) v **veliki** meri, (.) **predvidljivo**, posledice sporazuma, (.) ki bi bil ratificiran. (.) To bi pomenilo delo arbitražnega **sodišča**, (.) ki bi končno določilo **de facto** in *de iure* **mejo**, (.) *æ*, torej je zlasti *de iure*, seveda, (.) tudi na **morju**, (.) **tam** je zagotovljen stik Slovenije z teritorialnimi, (.) torej z *æ* odprtim **morjem**. (.) *æ*, **vemò**, da bi **too** (.) biloo (.) osnova za **trajnejši** (.) **mir** med državama, za **sožitje**, (.) za odlične dvostranske odnose. **Vemò**, da bi to ohranilo **ugled** (.) Slovenije, ki ga ta hip **ima** kot država, ki zmore najtežja reševanja reševati (.) po **mirni** poti, (.) ki je tudi skozi krizo šla (.) skozi (.) *æ* (.) *æ* (.) z neko **regulacijo** te krize, ki je relativno uspešna (.) in ji omogoča, (.) da jo nadaljuje, da se ji ni potrebno *værønt* nazaj in se ukvarjat z Hrvaško, (.) ampak da se lahko v celoti posveti (.) vprašanju (.) gospodarske in socialne perspektive. (.) Tisti pa, ki zagovarjate stališče **proti** arbitražnemu sporazumu, ste dolžni povedati, kaj (.) je **alternativa** (.) oz. kakšna prihodnost nas **čaka**. (.) Verjetno (.) smo tudi **mi** upravičeni slišati, (.) pri tako pomembni temi, (.) ker **kaj** bo naredila slovenska politika v primeru, da bo ta arbitražni sporazum zavržen? (.) **Če** v osemnajstih letih nismo bili sposobni sprejeti (.) **drugačnega dogovora** (.) in če je **malo** verjetnosti, da bi bili v kratkem in zgoščenem času (.) sposobni tak **dogovor** (.) sprejeti. (.)

Torej, še **enkrat** povem, (.) **argumenti**, ki jih je (.) *æ* opozicija navajala kot **rázloge**, (.) ki naj bi bili **skriti**, **prikriti**, (.) ki naj bi bili **zavajajoči**, ki naj bi bili v nasprotju z nacionalnimi interesi, so **ovrženi** (.) in to **ne** samo z besedami slovenske **vlade**, (.) ampak z besedami predstavnikov (.) *æ* **vlad**, ki so bile **priča** v tem procesu (.) *æ*. Še **enkrat** (.), preden **končam**, (.) povem, da je (.) slovenska vlada vodila pogajanja **tako**, (.) da je **želela** (.) in imela pred seboj **ključno** stremenje **pravično** rešiti vprašanje **meje**, (.) in to v **vzajemnem** interesu z republiko Hrvaško, ker nobena izsiljena meja (.) **ni** (.) *æ* **trajna** in **pravična rešitev**. (...) **Da** (.) smo se do tega **dokopali** (.) z **zelo** (.) velikimi **mukami**, (.) z **veliko** porabljenega časa, vendar, da smo ravnali **prav**, da smo to vprašanje rešili **na** začetku mandata, (.) ker bi sicer **zgoščen čas** pogajanj (.) **in** konflikta v primeru **blokade** (.) pomenil verjetno (.) *æ* nepredvidljive okoliščine, ne samo v političnem, gospodarskem, čisto človeškem smislu, (.) ampak morda tudi v kakšnih drugih ozirih. (.) Tako da smo to vprašanje dali **adakta** in zdaj čakamo še na voljo ljudi. (...) Jst **upam**, da bodo ljudje **razmislili**, se seveda odločili *po svojem æ svoji* (.) *æ* **vesti**, (.) ampak da bodo **razmislili** o tem, ali želijo v **prihodnost** (.) ali *že že ž želijo* v **preteklost**. (.) V **prihodnost** z eno (.) **pravično** mejo med državama. In **jóst** za to seveda nosim,

kot sem včeraj rekel, (.) **neskončno, brezmejno** odgovornost. (..) Nekdo je **tukaj** əə govoril o tem, da (.) je **zlahka** sprejemati te odločitve (.) əə samo **tiste**, v katere **trdno** verjameš potem, ko so bili na njih narejeni preizkusi **znanja**, izkušenj, (.) əə (.) **in** nenazadnje tudi možnosti, ki jih daje (.) pogovarjanje s tretjo stranjo. (.) Ker **ni** tukaj samo vprašanje, kaj je naša **volja** (.) in **naš** pogled na to vprašanje. Morate prepričati tudi sosednjo Hrvaško. **Torej**, (.) slovenska **vlada** (.) **je** očitke (.) ali nova dejstva, ki naj bi bila domnevno znana, **zavrnila** kot neutemeljena (..) in ə sprašuje nasprotnike tega (.) sporazuma, **kaj** je alternativa. (.) Mislim, da je **dolžnost** (.) predlagateljev, da **povedo**, (.) əə **kaj** je alternativa temu sporazumu, (.) **če** nagovarjajo ljudi, (.) da ga zavrnejo. Hvala lepa.

Priloga B: Transkripcija intervjuja¹⁸

Se imate za dobrega govornika?

Dovolj dobrega.

Kako ocenjujete retoriko vaših političnih tekmecev? V primerjavi z vami mogoče?

Glejte, jaz sem lahko zelo dober ali pa zelo slab in sem ena in ista oseba. Kaj odloča, da je nekdo dober? Eee ... jasna misel, ki jo želiš sporočiti ljudem. Mora biti samo ena, eno sporočilo, in mora biti povedano iz srca in, če se le da, nenapisano, kratko, z zaključkom, ki pusti temu sporočilu piko na i. To je vsa umetnost. V bistvu prideva do spoznanja, da dober govornik ne more biti naučen govornik, ampak mora tisto, o čemer govori, dobro poznati, govoriti iz svojega lastnega prepričanja, potem pa se lahko morda v sami veščini podajanja govora še kaj izbrusi. Ampak to pride potem z izkušnjami. Ampak najprej morate vedeti, o čem govorite, potem pa veščina tega, da vam ni težko stopiti pred ljudi. Da znate sklanjati v govorih in da, če se le da, vam ni potrebno brati, če berete, da berete primerno s tonom, da ni dolgočasno. Ampak to je veščina, ki je manj pomembna od tega kot je to, kar se mi zdi za govor najbolj bistveno: eno sporočilo, jasno, nanj lahko obesite še kakšne druge stvari, vendar mora biti jasno ljudem, kaj ste želeli v govoru povedati.

Ste se kje učili te veščine, kot ji sami pravite?

Mi smo imeli retoriko, vendar se mi takrat na faksu nismo učili retorike kot veščine govora, ampak retoriko kot teorijo. Kaj retorika v politiki pomeni.

Tudi pozneje ne, ko ste začeli politično kariero ali med kariero? Dolga leta ste že v politiki?

Jaz sem imel to srečo, da sem bil štiri leta vodič, kot študent, in da je bilo treba štiri leta nastopati pred ljudmi v različnih jezikih in takrat sem opazil, kaj in kako neka stvar ljudi pritegne. Ista stvar, povedana na drugačen način, pritegne ali pa ne pritegne. Se pravi, je zelo pomembno, kako je povedana, v kakšnem času, kje, na kakšen način, tako da ... Ta vodniška služba v Benetkah je bila zame zelo pomembna za govor.

---

¹⁸ Intervju je bil opravljen novembra 2011.

Torej se nikoli niste učili retorike? Pogovarjala sem se namreč z novinarko Tanjo Starič, ki pravi, da ste se v stranki SD šolali pri ameriških republikancih.

Ne, ne, jaz ne. Ne vem, s kom so me zamenjali. Tudi ne z republikanci, če že in kolikor smo, smo delali z demokrati. Ampak ne večino govora.

Kaj pa?

Kampanjo in komunikacijsko strategijo, vendar nikoli retorike.

Si govore pišete sami?

Politične govore sam. Če gre pa za otvoritev neke galerije, jaz se na umetnost nič ne spoznam, komaj ločim kip od slike, potem mi napišejo govor in tudi potem je zelo pomembno, da ga z neko »andohto« preberete, da ne zgleda ravno, da ste eno popolno teslo.

Proučevala sem vaš govor pred arbitražnim sporazumom v državnem zboru, 25. junija (tukaj me prekine)

Tisti ni bil bran.

To sem opazila.

Ampak, ko govorite o stvari, ki jo poznate in vanjo verjamete ... Mesidž je bil jasen. Ni težko.

V tem govoru je bilo tudi nekaj improvizacije?

Absolutno, ljudje imajo radi, da improvizirate, zato ker vidijo, da govorite iz srca, iz prepričanja.

Kolikor sem opazila, dajete velik poudarek tudi nejezikovnim prvinam?

Ja, ampak to ni stvar kakšne večine, to je stvar temperamenta. Jaz sem Primorec in Italijani in Primorci govorimo z rokami in to potem ostane.

Torej temu ne posvečate velike pozornosti?

Ne, imam to napako, ki bi se je rad izognil, da kažem s prstom. V vseh učbenikih lahko preberete, da je to slabo, ampak jaz se tega ne znam odvaditi in ljudje mi še vedno zamerijo, da to počnem. Ampak, ker sem skoncentriran na to, kar hočem povedati, potem pozabim na to.

V vašem govoru je zelo malo narečnih posebnosti. Ste se namerno poskušali znebiti primorskih značilnosti?

Ja, to je spet stvar vodniške službe v času fakultete. Takrat je bilo potrebno voditi ljudi v različnih jezikih in tudi v slovenskem je bilo treba govoriti pravilno slovensko, zlasti zato ker smo se gibali v italijanskem okolju in me je že to me samo po sebi vleklo na primorski dialekt. Jaz sem se zato še posebej potrudil in to se je kasneje pokazalo v Ljubljani, da mi je prav prišlo.

Pri vas se res, med slovenskimi politiki, najmanj sliši narečje.

Ja, ja. Na radiu Gaga me najteže oponašajo.

Si želite še kaj, žuganje ste že omenili, popraviti v svojih nastopih?

Ena stvar je, ki sem se je šele v zadnjem času uspel navaditi in je terjala veliko koncentracije, da med govorom gledam v oči ljudem. Sprva je bilo to zelo težko. Da sem ohranil koncentracijo in misel, sem gledal v neznano. Sicer v ljudi, vendar v neznano. Ljudje pa opazijo, ali gledate mimo njih ali v njih. Če ste sposobni govoriti zbrano, da veste, o čem govorite, čustveno, emotivno in še gledate ljudem v oči po dvorani, to je zelo pomembno. Tudi koketirati z ljudmi med govorom. Če vam kdo reče kaj, se nanj odzovete z eno primerno duhovitostjo mogoče, ljudje potem vidijo, da ste z njimi tam in da ne berete osmrtnice.

Ali Žerdin je v enem izmed uvodnikov zapisal, da ste vi uvedli 1. osebo ednine v politični govor v Sloveniji.

Ja.

Ste to naredili z namenom ali?

Eni seveda to pripisujejo neki genetsko pogojeni narcisoidnosti in tako naprej. Malo je tega, samovšečnost in to, ampak ni odločilno. Jaz sem rasel v kulturnem okolju, kjer sem politiko doživljal skozi italijanski jezik, italijanski in angleški jezik. Živeli smo pač na Primorskem in tam se je dalo spremljati tako CNN kot tudi različne italijanske programe. In kot veste, v zahodnem političnem svetu 1. oseba ednine ni nekaj posebnega. Je pa socializem vzgojil politike tako, da so se ogibali tega, češ, vsi smo enaki, zato 1. oseba množine. Tako da, če boste poslušali zahodne politike, boste na to naleteli praviloma, medtem ko so vzhodni politiki šele po padcu berlinskega zidu pridobivali to, bom rekel samozavest, da so rekli jaz. Saj ne rečem jaz samo, kadar je to nekaj pozitivnega. Rečem: jaz prevzemam odgovornost tudi takrat, ko je to nekaj negativnega. Preprosto se mi zdi, da to ni narobe. Ne tako zelo kot me javnost zaradi tega obsoja. Jim ni všeč.

Se vam zdi, da so vam vaše retorične spretnosti pomagale pri uspehu v politiki?

Jaz ne vem, če so kaj posebnega. Jaz recimo bi vam lahko navedel ljudi, ki so izredno privlekli mojo pozornost, pa jih javnost ni imela za dobre govornike, recimo Pučnik. Mislim, da se spomnite Jožeta Pučnika. Jože Pučnik po moje ni bil dober govornik, ampak je dobro povedal, kar je ... Kar je imel za povedati. Tako da mi je bolj pomembno, da nekdo, tudi če ne govori pravih sklonov, ima žar in da je. Oman recimo, za Omana ne morete reči, da je šolan govornik ali intelektualni presežek. Ampak je človek, ki ve in hoče nekaj povedati, in to iz srca. Njega boste poslušali od začetka do konca. V tem je, bom rekel, pravzaprav moč govora. Da privlečete, s tem, kar imate za povedati. Ljudje prevečkrat gledajo retoriko kot to, kako se kaj pove. Ja, vendar to izhaja iz tega, če imaš kaj povedati. Če nimate kaj povedati, ni dobrega govora. Ni dobrega govora, če nimate kaj povedati.

Vsebina je seveda osnova, ampak nadgradnja tega pa je retorika.

Ja, je. Ampak vidim, da mnogo ljudi fokusira pozornost, ko se želi te veščine naučiti, fokusira stvari na stvari, o katerih ste prej govorili, gibanje rok, mikrofizika obraza, nasmeh, pravilna izgovarjava. Vse to je pomembno, ampak najprej jim je treba povedati. Vse to ima smisel, če boste nastopali, vedeli, o čem govorite. Ker potem se lahko tudi zmotite, vseeno je, kako boste navezali tekst naprej. Ljudje vas bodo vseeno poslušali. Če pa ne veste, o čem govorite, lahko govorite še tako dobro, bodo rekli mah.

Kje ste najbolj dobri? V govorih, soočenjih ...?

Veste, kako je ... Zelo pomembno za politika, pa tudi za biznismena, za politika zlasti, ker nastopa, zelo pomembno za njegovo samozavest je, da je dober govornik tudi v tujih jezikih. Brez tega se potem, se mi zdi, izgubi samozavest tudi v domačem. Če ste vi sposobni v tujem jeziku suvereno podati neko snov in ste enako spretni, enako, recimo, navdušujoči, potem se to pozna tudi doma. In ker predsednik vlade veliko nastopa v tujini, je zelo pomembno, da pusti tudi z jezikom en dober vtis. To je v tujini zelo cenjeno. Če kdo obvlada jezik tako, da lahko suvereno v njem govori.

S čim niste zadovoljni, na čem bi mogli še delati?

Sigurno, če bi le hotel, so tukaj televizijska soočenja, preveč mrščenja, to se da narediti. Vendar ne čutim potrebe. Zdi se mi, da iskrenost odtehta popolnost.

Če povzamem, potem se nimate za šolanega govornika?

Ne, mislim, da nisem prejel nobenega napotka, razen, da mi je kakšen sem in tja kaj rekel, bolj kot kritiko. Ampak da bi se eno uro pri kom učil, to pa ne.

Pa se vam to ne zdi potrebno?

Ne. Tudi zato, ker je verjetno moja politična kariera v zatonu in zakaj bi zdaj na stara leta se učil govoriti.